

KOTIHOIDON TUEN JA LASTEN

hoitojärjestelmän joustavuuden
edistämistä selvittävän työryhmän
muistio

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Päivämäärä
Sosiaali- ja terveysministeriö	8.2.2013
Tekijät	Toimeksiantaja
Puheenjohtaja: Sinikka Näätsaari, STM Sihteerit: Liisa Holopainen, STM, Sanna Parrukoski, THL	Sosiaali- ja terveysministeriö
	HARE-numero ja toimeksiantamispäivä
	STM062:00/2012, 11.9.2012

Muiston nimi
Kotihoidon tuen ja lasten hoitojärjestelmän joustavuuden edistämistä selvittävän työryhmän muistio

Tiivistelmä
■ Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 11.9.2012 työryhmän selvittämään kotihoidon tuen ja lasten hoitojärjestelmän joustavuuden edistämistä. Työryhmän tuli selvittää, miten kotihoidon tukea saavien asteittaista siirtymistä työelämään edistetään yhdistämällä varhaiskasvatuspalvelut ja taloudellinen tuki. Tavoitteena oli löytää keinoja parantaa työn ja perhe-elämän yhteensovitusta ja vähentää perhevapaiden aiheuttamia työurien katkoksia sekä joustavoittaa päivähoitojärjestelmän toimivuutta. Vaihtoehtoja tuli arvioida eri näkökulmista erityisesti lapsen etu huomioiden. Työryhmä esittää, että alle 3-vuotiaiden lasten vanhemmille maksettava osittainen hoitoraha korvataan uudella joustavalla hoitorahalla. Työssäkäyvät alle 3-vuotiaiden lastensa hoitoon osallistuvat vanhemmat olisivat oikeutettuja joustavaan hoitorahaan seuraavasti: 1) Kun keskimääräinen viikoittainen työaika on korkeintaan 22,5 tuntia tai 60 % alan tavanomaisesta kokopäivätyön työajasta, joustava hoitoraha on 240 euroa kuussa. 2) Kun keskimääräinen viikoittainen työaika on enemmän kuin 22,5 tuntia mutta enintään 30 tuntia tai 80 % alan tavanomaisesta kokopäivätyön työajasta, joustavan hoitorahan suuruus on 160 euroa kuussa. Työryhmä pitää tärkeänä, että osa-aikatyötä tekevien alle 3-vuotiaiden lasten vanhempien saama etuuden tasoa nostetaan, jotta osa-aikatyö olisi houkutteleva vaihtoehto kotihoidon tuelle. Etuuden porrastaminen viikoittaisen työajan mukaan kannustaa myös lyhyemmän osa-aikatyöviikon tekemiseen. Työryhmä esittää päivähoitomaksun määräytymistä tuntiperusteisesti. Maksu perustuisi toimintakausittain sovittuun hoitoaikaan. Uudistus kannustaisi vanhempia suunnittelemaan päivähoiton käyttöä todellisen tarpeen mukaan. Lisäksi se yhdenmukaistaisi kuntien maksukäytäntöjä osapäivä- ja osaviikkohoidon osalta. Päivähoitomaksujen uudistus valmistellaan opetus- ja kulttuuriministeriön varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmässä.

Asiasanat		
Joustava hoitoraha, kotihoidon tuki, lasten päivähoito, osa-aikatyö, osittainen hoitoraha, päivähoitomaksut		
Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:4	Muut tiedot	
	www.stm.fi	
ISSN-L 2242-0037 ISSN 2242-0037 (verkkojulkaisu) ISBN 978-952-00-3276-0 (PDF) URN:ISBN:978-952-00-3276-0	Kokonaissivumäärä	Kieli
	64	suomi

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Datum
Social- och hälsovårdsministeriet	8.2.2013
Författare	Uppdragsgivare
Ordförande: Sinikka Näätsaari, SHM Sekreterare: Liisa Holopainen, SHM, Sanna Parrukoski, Institutet för hälsa och välfärd	Social- och hälsovårdsministeriet Projektnummer och datum för tillsättandet av organet STM062:00/2012, 11.9.2012

Rapportens titel

Promemoria av arbetsgruppen som utreder hur smidigheten i fråga hemvårdsstödet och barnavårdssystemet kan främjas

Referat

■ Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte 11.9.2012 en arbetsgrupp för att utreda hur smidigheten i fråga om hemvårdsstödet och barnavårdssystemet kan främjas. Arbetsgruppen hade till uppgift att utreda hur man genom att sammanslå tjänster inom småbarnsfostran och ekonomiskt stöd kan främja att hemvårdsstödtagare gradvist övergår till arbetslivet. Målet var att hitta metoder att förbättra kombinerad av arbete och familjeliv och att minska avbrott i karriären till följd av familjelidigheter samt göra dagvårdssystemet smidigare. Alternativ skulle bedömas ur olika synvinklar med särskilt beaktande av barnets bästa.

Arbetsgruppen föreslår att den partiella vårdpenning som utbetalas till föräldrar med barn under 3 år ersätts med en ny flexibel vårdpenning. Föräldrar som arbetar och deltar i vården av sina barn under 3 år ska vara berättigade till flexibel vårdpenning enligt följande:

- 1) När den genomsnittliga veckoarbetstiden är högst 22,5 timmar eller 60 % av arbetstiden för ordinarie heltid inom branschen, är den flexibla vårdpenningen 240 euro per månad.
- 2) När den genomsnittliga veckoarbetstiden är mer än 22,5 timmar men högst 30 timmar eller 80 % arbetstiden för ordinarie heltid inom branschen, är beloppet av den flexibla vårdpenningen 160 euro per månad.

Enligt arbetsgruppen är det viktigt att nivån höjs på den förmån som föräldrar som arbetar deltid och har barn som är under tre år får för att deltidsarbete ska vara ett attraktivt alternativ för hemvårdsstödet. En differentiering av förmånen enligt veckoarbetstiden uppmuntrar även till kortare arbetsveckor med deltidsarbete.

Arbetsgruppen föreslår att dagvårdsavgiften bestäms enligt antalet timmar. Avgiften ska basera sig på en vårdtid som kommits överens för varje verksamhetsperiod. Reformen skulle uppmuntra föräldrarna till att planera anlitandet av dagvården enligt det verkliga behovet. Dessutom skulle det förenhetliga kommunernas avgiftspraxis för heldags- och halvdagsvård. Reformen av dagvårdsavgifterna bereds av en arbetsgrupp för reform av lagstiftningen som gäller småbarnsfostran vid undervisnings- och kulturministeriet.

Nyckelord

Barndagvård, dagvårdsavgifter, deltidsarbete, flexibel vårdpenning, hemvårdsstöd, partiell vårdpenning

Social- och hälsovårdsministeriets
rapporter och promemorior 2013:4

Övriga uppgifter

www.stm.fi/svenska

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (online)
ISBN 978-952-00-3276-0 (PDF)
URN:ISBN:978-952-00-3276-0

Sidoantal

64

Språk

finska

SOCIAL- OCH
HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 11.9. työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää 31.12.2012 mennessä kotihoidon tuen ja lasten hoitojärjestelmän joustavuuden edistämistä. Sosiaali- ja terveysministeriö pidensi 11.12.2012 tekemällään päätöksellä työryhmän työlle asetettua määräaikaa 31.1.2013 saakka.

Toimeksiantonsa mukaan työryhmän tehtävänä oli selvittää, miten kotihoidon tukea saavien asteittaista siirtymistä työelämään edistetään yhdistämällä varhaiskasvatustaloudelliset ja taloudelliset tuket. Tavoitteena oli löytää keinoja parantaa työn ja perhe-elämän yhteensovittamista ja vähentää perhevapaiden aiheuttamia työurien katkoksia sekä joustavoittaa päivähoitojärjestelmän toimivuutta. Työryhmän tuli arvioida keinoja ja kehittää hoitovapaata, osittaista hoitovapaata, osittaista hoitorahaa, kotihoidon tukea sekä päivähoitomaksujärjestelmää. Vaihtoehtoja tuli arvioida eri näkökulmista erityisesti lapsen etu huomioiden. Selvityksessään työryhmän tuli ottaa huomioon hallitusohjelman ja valtioneuvoston rakennepoliittisen kannanoton kirjaukset.

Työryhmän puheenjohtajana toimi valtiosihteeri Sinikka Näätsaari sosiaali- ja terveysministeriöstä. Työryhmän jäseniksi nimettiin neuvotteleva virkamies Tarja Kahiluoto sosiaali- ja terveysministeriöstä, 1.1.2013 alkaen opetus- ja kulttuuriministeriöstä, neuvotteleva virkamies Pekka Humalto, lakimies Milla Lehtonen, muutos 15.11.2012 alkaen lakimies Emmi Koironen ja neuvotteleva virkamies Päivi Yli-Pietilä, kaikki sosiaali- ja terveysministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Seija Jalkanen työ- ja elinkeinoministeriöstä, projektipäällikkö Kirsi Alila opetus- ja kulttuuriministeriöstä, budjettineuvos Jouko Narikka ja erityisasiantuntija Sami Napari, molemmat valtiovarainministeriöstä, erityisasiantuntija Tero Tyni Suomen Kuntaliitosta, tutkija Antti Väisänen, muutos 1.1.2013 alkaen tutkimuspäällikkö Minna Salmi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta, ekonomisti Ilkka Kaukoranta Suomen ammattiliittojen keskusjärjestöstä, johtava asiantuntija Vesa Rantahalvari Elinkeinoelämän keskusliitosta sekä 12.12.2012 alkaen asiantuntija Tarja Arkio Akavasta ja lakimies Anja Lahermaa STTK:sta. Työryhmän pysyviksi asiantuntijoiksi nimettiin johtava tutkija Anita Haataja ja etuuspäällikkö Suvi Onninen, molemmat Kansaneläkelaitoksesta. Työryhmän sihteereinä toimivat lakimies Liisa Holopainen sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä tutkija Sanna Parrukoski Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta.

Työryhmä kuuli kokouksissaan asiantuntijoina työmarkkinalakimies Jouko Hämäläistä KT Kuntatyönantajista sekä tutkija Heidi Melasniemi-Uutelaa Tilastokeskuksesta. Työryhmä järjesti 26.11. seminaarin, jossa kuultiin professori Liisa Keltikangas-Järvisen Helsingin yliopistosta, professori Lasse Lipposta Helsingin yliopistosta, tutkija/sosiaalitaloustekijä Minna Rantalaihoa, asiantuntija Tarja Arkiota Akavasta, asiantuntija Seppo Saukkosta Elinkeinoelämän keskusliitosta, erityisasiantuntija Sami Naparia valtiovarainministeriöstä sekä suomenkielisen varhaiskasvatuksen johtaja

Titta Tossavaista Espoon kaupungilta. Lisäksi Lastentarhanopettajaliitto on jättänyt työryhmälle kirjallisen lausunnon.

Työryhmä kokoontui yksitoista kertaa toimikautensa aikana.

Työryhmä luovuttaa muistionsa sosiaali- ja terveysministeriölle Helsingissä 8. päivänä helmikuuta 2013.

Sinikka Näätsaari

Tarja Kahiluoto	Pekka Humalto	Emmi Koiranen
Päivi Yli-Pietilä	Seija Jalkanen	Kirsi Alila
Jouko Narikka	Sami Napari	Tero Tyni
Minna Salmi	Ilkka Kaukoranta	Vesa Rantahalvari
Tarja Arkio	Anja Lahermaa	Anita Haataja
Suvi Onninen	Liisa Holopainen	Sanna Parrukoski

SISÄLLYS

Kuvailulehti	2
Presentationsblad	3
1 Johdanto	9
2 Nykytilan kuvaus	10
2.1 Lainsäädäntö	10
2.1.1 Kotihoidon tuki ja hoitovapaa	10
2.1.2 Osittainen hoitoraha ja osittainen hoitovapaa	10
2.1.3 Päivähoito ja päivähoitomaksut	11
2.2 Kotihoidon tuen ja osittaisen hoitorahan käyttö	12
2.2.1 Kotihoidon tuki	12
2.2.2 Osittainen hoitoraha	13
2.3 Naisten ja miesten työllisyys ja osa-aikatyön tekeminen	14
2.4 Päivähoitoon osallistuminen	17
2.5 Päivähoitomaksut	18
2.6 Yksityisen hoidon tuki	19
3 Joustavuuden edistämiseen liittyviä näkökohtia	19
3.1 Lapsen ja vanhempien näkökulma	19
3.2 Naisten ja miesten välinen tasa-arvo	21
3.3 Työnantajan näkökulma	22
3.4 Päivähoidon näkökulma	23
3.5 Taloudelliset näkökohdat	24
3.6 Työvoimapolittiset toimenpiteet	25
4 Työryhmän esitykset	26
4.1 Tavoitteet	26
4.2 Joustava hoitoraha	28
4.2.1 Saantiedellytykset ja etuuden suuruus	28
4.3 Päivähoitomaksut	29
4.4 Jatkotyössä selvitettävät kysymykset ja seurantatutkimus uudistusten vaikutuksista	30
4.5 Yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset	31
4.5.1 Vaikutukset kotitalouksien asemaan	31
4.5.2 Vaikutukset naisten ja miesten asemaan	32
4.5.3 Vaikutukset julkiseen talouteen	32
4.5.4 Vaikutukset kansantalouteen	35
LIITE 1. Joustavan hoitorahan vaikutus työnteon kannustimiin	38
LIITE 2. Osittaisen hoitorahan hakemus	47
LIITE 3. Taustaselvitys Kotihoidon tukea ja lasten hoitojärjestelmän joustavuutta selvittävälle työryhmälle: kirjallisuuskatsaus	47

1 JOHDANTO

Kotihoidon tuen ja lasten hoitojärjestelmän joustavuuden edistämiseksi perustetun työryhmän tehtävänä oli selvittää miten kotihoidon tukea saavien asteittaista siirtymistä työelämään edistetään yhdistämällä varhaiskasvatuspalvelut ja taloudellinen tuki. Työryhmän toimeksiannon mukaan selvitystyön keskeisenä tavoitteena oli löytää keinoja parantaa työn ja perhe-elämän yhteensovittamista, vähentää perhevapaiden aiheuttamia työurien katkoksia ja joustavoittaa hoitojärjestelmän toimivuutta.

Työryhmän tuli erityisesti arvioida keinoja kehittää hoitovapaata, osittaista hoitovapaata, osittaista hoitorahaa, kotihoidon tukea sekä päivähoitomaksujärjestelmää. Vaihtoehtoja tuli arvioida eri näkökulmista erityisesti lapsen etu huomioiden. Työryhmän tuli ottaa selvityksessä huomioon hallitusohjelman ja valtioneuvoston rakennepoliittisen kannanoton asiaa koskevat kirjaukset.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman mukaan ”vanhempien osa-aikatyön mahdollisuuksia lisätään. Arvioidaan mahdollisuudet korottaa osittaista hoitorahaa ja joustavoittaa sen käyttömahdollisuuksia. Osapäiväisen ja osa-aikaisen hoidon maksu muutetaan määräytymään kunnan ja palvelun käyttäjän sopiman hoitoajan perusteella. Pienten lasten vanhempien mahdollisuutta perheen ja työn joustavaan yhdistämiseen tuetaan. Päivähoito säilyy subjektiivisena oikeutena. Päivähoitojärjestelmää kehitetään tarjoamaan perheille mahdollisuuksia päivähoidon joustavampaan käyttöön.”

Valtioneuvoston 22.3.2012 antaman rakennepoliittisen kannanoton mukaan ”hallitus tukee työelämän ja perheen yhteensovittamista, isien lisääntyvää perhevapaiden käyttöä sekä miesten ja naisten tasa-arvoa työelämässä. Perhevapaiden aiheuttamien työuran katkosten vähentämiseksi valmistellaan vuoden 2012 loppuun mennessä toimenpidekokonaisuus, joka edesauttaa mahdollisuuksia osa-aikatyön tekemiseen ja lisää hoitojärjestelmän joustavuutta. Päivähoitomaksut uudistetaan siten, että maksut määräytyvät tuntiperusteisesti ja siten tosiasialliset mahdollisuudet myös osa-aikaisen päivähoidon hyödyntämiseen parantuvat.”

Työryhmä on toimikautensa aikana kartoittanut osittaisen hoitorahan sekä osa-aikatyön tekemisen, päivähoitoon osallistumisen sekä päivähoitomaksujärjestelmän nykytilaa. Näitä seikkoja sekä voimassa olevaa lainsäädäntöä kuvataan työryhmän raportin luvussa 2. Työryhmä ei raportissaan käsittele kotihoidon tukeen eikä työso-
pimuslakiin liittyviä mahdollisia muutostarpeita.

Luvussa 3 esitellään näkökohtia, joita joustavuuden edistämisessä on tutkimustiedon, työryhmälle esitettyjen asiantuntijalausuntojen ja työryhmässä käydyn keskustelun valossa huomioitava.

Luvussa 4 esitetään työryhmän ehdotukset kotihoidon tuen ja lasten hoitojärjestelmän joustavuuden edistämiseksi.

THL:n laatima taustaselvitys on muistion liitteenä.

2 NYKYTILAN KUVAUS

2.1 LAINSÄÄDÄNTÖ

2.1.1 Kotihoidon tuki ja hoitovapaa

Kotihoidon tukeen on lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta säädetyn lain nojalla oikeutettu perhe, jonka alle kolmevuotias lapsi ei ole kunnan järjestämässä päivähoidossa. Myös perheen yli kolmevuotiaista lapsista voidaan maksaa kotihoidon tukea, jos perheessä on alle kolmevuotias lapsi, josta tukea maksetaan. Adoptiovanhemmat voivat saada kotihoidon tukea myös yli kolmevuotiaasta lapsesta siihen saakka, kunnes vanhempainrahakauden alkamisesta on kulunut kaksi vuotta. Tukea maksetaan kuitenkin alle kaksi vuotta, jos lapsi tänä aikana aloittaa koulun.

Hoitorahaa maksetaan kustakin tukeen oikeuttavasta lapsesta. Mikäli perheessä on muita alle kouluikäisiä lapsia, voi hoitorahaa saada samanaikaisesti äitiys-, isyys- tai vanhempainpäivärahan kanssa, jos perheelle maksettavien hoitorahojen määrä ylittää vanhempainpäivärahan määrän. Hoitorahana maksetaan tällöin hoitorahan ja vanhempainpäivärahan erotus. Hoitolisää maksetaan yhdestä kotihoidon tuen hoitorahaan oikeuttavasta lapsesta. Hoitolisään vaikuttavat perheen koko ja bruttotulot. Perheen kokoon lasketaan mukaan enintään neljä henkilöä (kaksi aikuista ja kaksi alle kouluikäistä lasta). Bruttotuloissa otetaan huomioon vanhempainpäivärahat.

Työsopimuslain 4 luvun nojalla työntekijällä on oikeus saada *hoitovapaata* alle kolmevuotiaan lapsen hoitamiseksi. Adoptiovanhemman oikeus hoitovapaaseen jatkuu, kunnes adoptiosta on kulunut kaksi vuotta mutta enintään siihen asti, kun lapsi aloittaa koulun.

Hoitovapaasta tulee ilmoittaa työnantajalle viimeistään kaksi kuukautta ennen vapaan alkamista. Vanhempi voi pitää hoitovapaata enintään kaksi vähintään kuukauden pituista jaksoa. Työnantaja ja työntekijä voivat kuitenkin sopia kahta useammasta tai kuukautta lyhyemmästä jaksosta. Vain yksi vanhempi voi pitää kerrallaan hoitovapaata. Toinen vanhemmista voi kuitenkin pitää yhden jakson hoitovapaata äitiys- tai vanhempainvapaan aikana.

Kunta rahoittaa kotihoidon tuen, yksityisen hoidon tuen sekä kotihoidon tuen kuntalisistä aiheutuvat kustannukset. Maksatuksesta huolehtii pääosin Kela, joka vastaa etuuden myöntämisen liittyvistä hallinnollisista kustannuksista. Kuntien valtionosuuksissa otetaan huomioon etuuksista aiheutuvat kustannukset kotihoidon tuen kuntalisää lukuun ottamatta.

2.1.2 Osittainen hoitoraha ja osittainen hoitovapaa

Lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta säädetyn lain 13 § mukaan oikeus *osittaiseen hoitorahaan* on alle kolmevuotiaan tai peruskoulun ensimmäisellä tai toisella luokalla olevan lapsen vanhemmalla tai muulla huoltajalla, jonka keskimääräinen viikoittainen työaika on lapsen hoidon vuoksi enintään 30 tuntia. Oikeus osittaiseen hoitorahaan on samoin edellytyksin myös vanhemmalla tai huoltajalla, jonka lapsi osallistuu oppivelvollisena esiopetukseen. Jos lapsi kuuluu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, osittaista hoitorahaa voi saada siihen saakka kunnes lapsen kolmas kouluvuosi päättyy. Molemmat vanhemmat tai huoltajat voivat saada osittaista hoitorahaa saman kalenterikuukauden ajalta, jos he eivät ole yhtäaikaisesti poissa työstä lapsen hoidon vuoksi.

Osittaista hoitorahaa ei makseta, jos lapsen vanhempi tai muu huoltaja itse hoitaa lasta saaden kotihoidon tukea. Osittaista hoitorahaa ei myöskään makseta ajalta, jolta perheellä on oikeus saada erityisäitiys-, äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa tai osittaista vanhempainrahaa. Jos perheellä ei ole oikeutta äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaan taikka osittaiseen vanhempainrahaan, osittaista hoitorahaa ei kuitenkaan makseta ennen kuin etuuksien maksamiselle sairausvakuutuslaissa säädetty aika on päättynyt.

Työsopimuslain (55/2001) 4 luvun 4 §:n mukaan työntekijä, joka on ollut saman työnantajan työssä yhteensä vähintään kuusi kuukautta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, voi saada lapsensa tai muun hänen taloudessaan vakituisesti asuvan lapsen hoitamiseksi *osittaista hoitovapaata* siihen saakka, kun perusopetuksessa olevan lapsen toinen lukuvuosi päättyy. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen vanhempi voi pitää osittaista hoitovapaata lapsen kolmannen lukuvuoden päättymiseen saakka, ja erityisen hoidon ja huollon tarpeessa olevan lapsen vanhemmalla tämä mahdollisuus on siihen saakka, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Lapsen molemmat vanhemmat tai huoltajat saavat olla osittaisella hoitovapaalla saman kalenterijakson aikana, mutta eivät yhtäaikaisesti.

Työntekijän on tehtävä työnantajalle esitys osittaisesta hoitovapaasta viimeistään kaksi kuukautta ennen vapaan alkamista. Työnantaja ja työntekijä sopivat osittaisesta hoitovapaasta ja sen yksityiskohtaisista järjestelyistä haluamallaan tavalla. Työnantaja voi kieltäytyä sopimasta vapaasta tai antamasta sitä vain, jos vapaasta aiheutuu työpaikan tuotanto- tai palvelutoiminnalle vakavaa haittaa, jota ei voida välttää kohtuullisilla työn järjestelyillä. Työnantajan on esitettävä työntekijälle selvitys kieltäytymisensä perusteena olevista seikoista.

Jos työntekijällä on oikeus osittaiseen hoitovapaaseen, mutta sen yksityiskohtaisista järjestelyistä ei voida sopia, on hänelle annettava osittaista hoitovapaata yksi jakso kalenterivuodessa. Vapaan pituus ja sen ajankohta määräytyvät työntekijän esityksen mukaan. Osittainen hoitovapaa annetaan tällöin lyhentämällä vuorokautinen työaika kuudeksi tunniksi. Lyhennetyn työajan tulee olla yhdenjaksoinen lepotaukoja lukuun ottamatta. Jos työaika on järjestetty keskimääräiseksi, se tulee lyhentää keskimäärin 30 tunniksi viikossa.

2.1.3 Päivähoito ja päivähoitomaksut

Laki lasten päivähoidosta takaa oikeuden päivähoitoon alle kouluikäisille lapsille. Kunnan tulee järjestää lapselle päivähoitopaikka vanhempainrahakauden päätyttyä. Päivähoito voidaan järjestää päiväkotihoidona, perhepäivähoidona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana. Päivähoitoa on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vanhempien toivomassa muodossa.

Lasten päivähoitoa koskevan asetuksen mukaan päivähoitopaikkaa on haettava viimeistään neljä kuukautta ennen kuin lapsi tarvitsee päivähoitoa. Jos päivähoidon tarve johtuu työllistymisestä, opinnoista tai koulutuksesta eikä tarpeen alkamisen ajankohta ole ennakoitavissa, päivähoitopaikkaa on haettava mahdollisimman pian, viimeistään kaksi viikkoa ennen kuin lapsi tarvitsee hoitopaikan. Mikäli lapsen hoitotarve muuttuu osapäivähoidosta tai muusta osa-aikahoidosta kokopäivähoitoon ennakkoimattomasta työllistymisestä, opinnoista tai koulutuksesta johtuen, kunnan on järjestettävä hoitopaikka välittömästi saatuaan tiedon tarpeen muutoksesta.

Päivähoitoa tulee päivähoitoasetuksen mukaan järjestää kokopäivä- ja osapäivähoidona. Lapsen hoitoaika kokopäivähoidossa voi yleensä olla yhtäjaksoisesti enintään kymmenen tuntia vuorokaudessa ja osapäivähoidossa enintään viisi tuntia vuorokaudessa.

Päivähoidosta perittävän maksun perusteista ja kokopäivähoidon maksun määrästä säädetään laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista. Maksu voidaan periä enintään yhdeltätoista kalenterikuukaudelta toimintavuoden aikana. Kokopäivähoidon kuukausimaksu on enintään perheen koon mukaan määräytyvän maksuprosentin mukainen euromäärä vähimmäistulorajan ylittävistä kuukausituloista. Maksulle on asetettu enimmäismäärä, ja tietyn euromäärän alittavaa maksua ei peritä. Päivähoitomaksuihin tehdään joka toinen vuosi indeksitarkistus. Osapäivähoidosta tai säännönmukaisesti lyhyemmästä hoitoajasta tulee periä hoitoaikaan suhteutettu, kokopäivähoidon maksua alempi maksu. Osapäivähoidon maksun perusteet ovat kunnan päätettävissä.

Mikäli alle kouluikäinen lapsi ei ole kunnan järjestämässä päivähoitossa vaan lasta hoitaa perheen palkkaama hoitaja tai yksityisen hoidon tuottaja, perhe on lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta säädetyn lain nojalla oikeutettu yksityisen hoidon tukeen. Yksityisen hoidon tuki koostuu hoitorahasta ja perheen tulojen ja perhekoon mukaan määräytyvästä hoitolisästä. Sekä hoitoraha että hoitolisä maksetaan erikseen jokaisesta tukeen oikeuttavasta lapsesta.

2.2 KOTIHOIDON TUEN JA OSITTAISEN HOITORAHAN KÄYTTÖ

2.2.1 Kotihoidon tuki

Vuonna 2013 kotihoidon tuen hoitorahan määrä on 336,67 euroa kuussa yhdestä alle kolmevuotiaasta lapsesta. Muista perheen alle kolmevuotiaista lapsista maksetaan kustakin 100,79 euroa kuussa, ja yli kolmevuotiaista mutta alle kouluikäisistä lapsista 64,77 euroa kuussa lasta kohti. Hoitolisä on enintään 180,17 euroa kuussa.

Osa kunnista maksaa lisäksi kotihoidon tuen kuntalisää, jonka määrä ja maksuproteet vaihtelevat kunnittain. Kuntaliiton keväällä 2012 tekemän selvityksen mukaan kotihoidon tuen kuntalisää maksettiin 99 kunnassa (31 %). Kuntalisän suuruus vaihteli 50 eurosta 264 euroon kuussa lasta kohti; niissä kunnissa, joissa kuntalisää maksettiin, keskimäärin kuntalisä oli alle kolmevuotiaasta lapsesta 158 euroa kuussa ja yli kolmevuotiaasta lapsesta 105 euroa kuussa. Lähes kaikki kunnat ovat asettaneet ehto- ja kuntalisän maksamiselle. (Kuntaliitto 2012.)

Vuonna 2012 keskimääräinen kotihoidon tuki oli 398 euroa kuussa. Kuntalisät huomioon ottaen keskimääräinen tuki oli 462 euroa kuussa. (Kelasto.) Enimmillään kotihoidon tukea hoitolisineen, sisaruskorotuksineen ja kuntalisineen voi saada yhden lapsen perheessä 780,84 euroa ja kolmen lapsen perheessä 1070,38 euroa olettaen, että kaikki lapset ovat alle kouluikäisiä ja perhe asuu kunnassa, joka maksaa sisaruskorotuksia kuntalisään (näin tekee 40 kuntaa, sisaruskorotus on keskimäärin 80 euroa). Laskelma perustuu siihen, että perhe asuu maksimaalista kuntalisää (264 euroa) maksavassa kunnassa ja saa vain yhdestä lapsesta maksettavaa hoitolisää enimmäismäärän 180,17 euroa.

Vuoden 2011 aikana kotihoidon tukea maksettiin yhteensä lähes 117 000 perheelle. Vuoden lopussa (31.12.2011) kotihoidon tukea saavia perheitä oli melkein 64 000 (taulukko 1.). Kotihoidon tuen piirissä oli vuoden aikana yhteensä lähes 176 900 lasta (taulukko 2.). 31.12.2011 kotihoidon tukea maksettiin 95 000 lapsesta; tuen piirissä olleista alle kolmevuotiaiden lasten osuus oli 50 prosenttia ja alle kuusivuotiaiden lasten osuus 25 prosenttia. Useampi kuin joka neljäs kotihoidontuen piiriin kuuluva

lapsi on täyttänyt kolme vuotta (28 % vuonna 2011). Eniten kotihoidon tukea maksettiin 1–2-vuotiaista lapsista. (Kelan tilastollinen vuosikirja 2011.)

Kotihoidon tukea käyttää vanhempainvapaan jälkeen valtaosassa perheistä (88 %). Lasta hoitaa lähes aina (97 %) oma vanhempi, joka lähes aina (97 %) on äiti. Kotihoidon tukea käytetään puolessa perheistä (53 %) enintään 12 kuukautta, yleisimmin (30 %) 13–24 kuukautta. Täysimääräisesti eli yli 24 kuukautta kotihoidon tukea käytetään 17 prosentissa perheistä. (Kelan tilastollinen vuosikirja 2011.) Vuosina 1999–2010 pidettyjen kotihoidon tukikausien mediaanikesto on 10 kuukautta (Aalto 2013). Pisimpien tukikausien osuus on laskenut koko 2000-luvun ajan. Pisimpiä kausia käyttävät muita äitejä yleisemmin vailla koulutusta olevat tai vähän koulutusta saaneet äidit, yli 40-vuotiaat äidit sekä kolmen tai useamman lapsen äidit (Salmi, Lammi-Taskula & Närvi 2009).

2.2.2 Osittainen hoitoraha

Osittaisen hoitorahan määrä on 96,41 euroa kuukaudessa. Vuoden 2011 aikana osittaista hoitorahaa maksettiin noin 22 000 perheelle. Vuoden lopussa (31.12.2011) osittaista hoitorahaa saaneita perheitä oli hieman alle 12 400 (taulukko 1.). Vuonna 2009 päättyneiden vanhempainrahakausien jälkeen maksettiin osittaista hoitorahaa 5 042 perheelle, joissa oli alle kolmivuotias lapsi. Osittaista hoitorahaa hyödynnetään siis eniten koululaisperheissä, vaikkakin sen käyttö alle kolmivuotiaiden perheissä on viime vuosina lisääntynyt.

Osittaisen hoitorahan piirissä oli vuoden 2011 aikana yli 22 300 lasta ja vuoden lopussa 31.12.2011 noin 12 200 lasta. Etuuden piirissä oli alle kolmevuotiaista 3,3 prosenttia ja 7–8-vuotiaista 6,5 prosenttia. Kaikista lapsista, joista osittaista hoitorahaa maksettiin, pienten koululaisten osuus oli yli 60 prosenttia. (Taulukko 2.) (Kelan tilastollinen vuosikirja 2011.)

Osittaista hoitorahaa käyttävät lähinnä äidit (94 %). Osittaisen hoitorahakauden mediaanikesto vuosina 1999–2010 on ollut kahdeksan kuukautta alle kolmivuotiaiden lasten perheissä. Alle kolmivuotiaiden lasten perheissä äidit hyödyntävät osittaista hoitorahaa lähes aina (80 %) vasta vanhempainrahakauden jatkoksi pidetyn kotihoidon tukikauden jälkeen. Lapsi on keskimäärin 18 kuukauden ikäinen, kun äiti aloittaa osittaisen hoitorahan käytön ja 20 kuukautta, kun isä aloittaa osittaisen hoitorahakauden. Osittainen hoitoraha ei siis ole toiminut vaihtoehtona kotihoidon tuelle vanhempainvapaan päättyessä. (Aalto 2013.) Osittaisella hoitovapaalla alle kolmivuotiaan kanssa ovat muita yleisemmin korkeasti koulutetut ja hyvässä sosio-ekonomisessa asemassa olevat äidit (Aalto 2013; Salmi, Lammi-Taskula & Närvi 2009). Nuoret äidit ovat osittaisella hoitovapaalla muita harvemmin. Yleisimmin (41 %) osittaista hoitovapaata käytetään enintään kuuden kuukauden ajan, kolmasosa pitää vapaata 6–12 kuukautta ja neljännes yli 12 kuukautta. Pienten lasten isät ilmoittavat osittaisen hoitovapaan pitämisen esteiksi useimmin taloudelliset syyt (48 %) ja työnsä luonteen (25 %), mutta syynä on myös tietämättömyys osittaisen hoitovapaan mahdollisuudesta (14 %). (Salmi, Lammi-Taskula & Närvi 2009.)

Taulukko 1. Kotihoidon tukea ja osittaista hoitorahaa saaneet perheet 2000–2011.

	Kotihoidon tuki		Osittainen hoitoraha	
	Perheitä vuoden aikana	Perheitä 31.12.	Perheitä vuoden aikana	Perheitä 31.12.
2000	116 063	72 546	2 763	1 548
2001	114 978	70 822	3 173	1 659
2002	113 976	69 640	3 683	1 972
2003	115 069	68 874	4 281	2 127
2004	115 657	67 966	13 225	10 847
2005	115 328	67 844	18 839	10 824
2006	116 473	66 241	19 052	10 690
2007	117 250	65 316	19 048	10 796
2008	113 732	64 555	19 011	10 428
2009	114 669	65 854	18 288	9 995
2010	117 835	65 578	19 792	11 825
2011	116 936	63 984	21 961	12 371

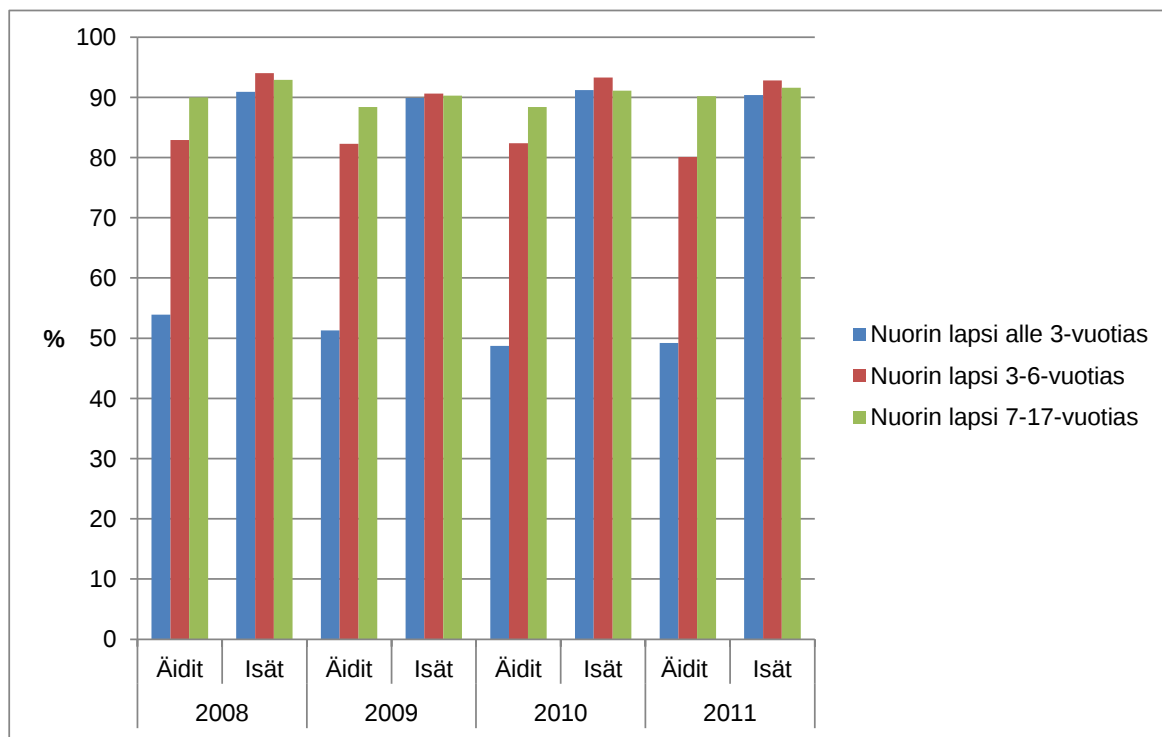
Taulukko 2. Kotihoidon tuen ja osittaisen hoitorahan lapsimäärät 31.12.

	Kotihoidon tuki			Osittainen hoitoraha		
	Lasten lukumäärä	Osuus ikäryhmästä (%)		Lasten lukumäärä	Osuus ikäryhmästä (%)	
		9 kk–2 v	9 kk–6 v		9 kk–2 v	7–8 v
2000	111 595	58	29,5	1 548	1,2	
2001	109 139	57,4	29,6	1 659	1,3	
2002	107 058	57,4	29,6	1 972	1,6	
2003	105 565	57,4	29,6	2 126	1,7	
2004	103 845	55,9	29,2	10 825	2,4	6,5
2005	103 313	55,5	29,0	10 791	2,3	6,6
2006	100 938	53,4	28,2	10 686	2,4	6,5
2007	98 918	52,4	27,4	10 790	2,6	6,4
2008	97 687	51,4	26,8	10 365	2,5	6,1
2009	98 070	52,3	26,6	9 925	2,6	5,7
2010	97 605	51,4	26,1	11 681	3,2	6,4
2011	95 148	49,9	25,2	12 217	3,3	6,5

2.3 NAISTEN JA MIESTEN TYÖLLISYYS JA OSA-AIKATYÖN TEKEMINEN

Vuonna 2011 15–64-vuotiaiden miesten työllisyysaste oli 69,8 prosenttia ja samankäisten naisten 67,4 prosenttia. Alle 18-vuotiaiden lasten isien työllisyysaste oli selvästi korkeampi kuin muilla miehillä eli noin 90 prosenttia. Vastaavasti isien työttömyysaste oli pienempi kuin muilla miehillä. Äitien ja muiden naisten työllisyysasteet olivat suunnilleen samalla tasolla, mutta äitien työttömyysaste oli hieman alhaisempi kuin muilla naisilla.

Vuonna 2011 työllisiä oli alle 3-vuotiaiden lasten äideistä noin puolet, 3–6-vuotiaiden äideistä 80 % ja kouluikäisten lasten äideistä 90 %. Isien työllisyysaste ei sen sijaan juuri vaihtelee lasten iän mukaan. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Äitien ja isien työllisyysaste nuorimman lapsen iän mukaan 2008–2011 (Tilastokeskus, työvoimatutkimus).

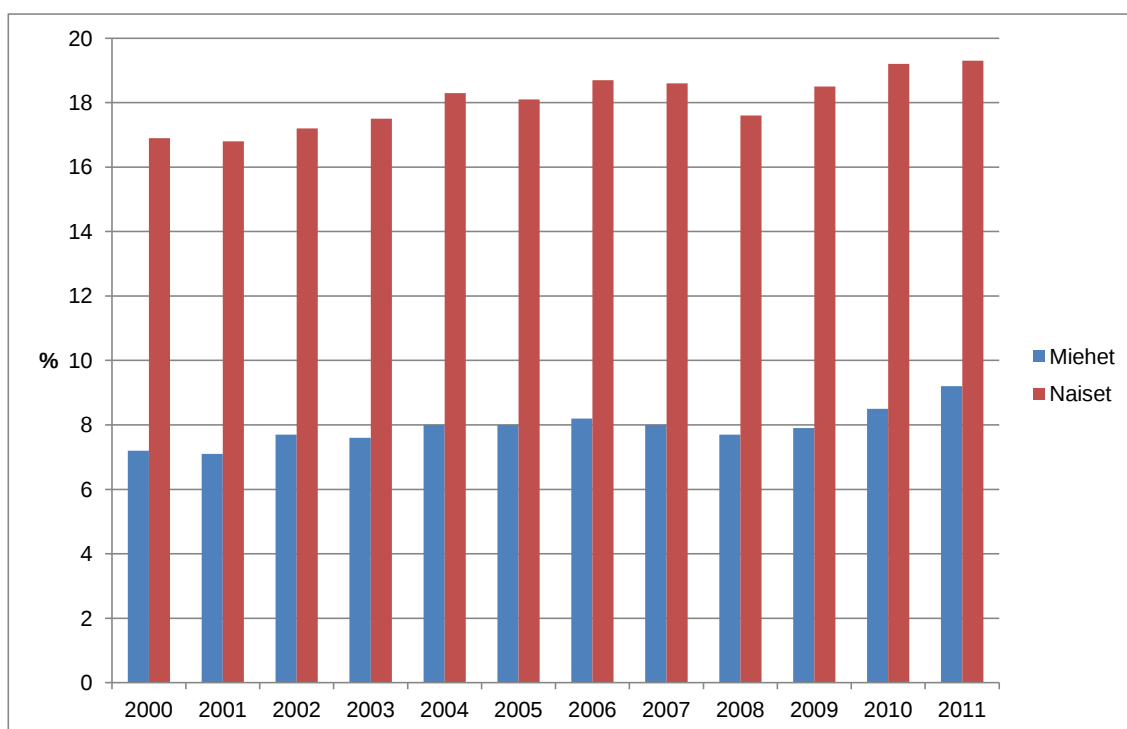
Alle kolmevuotiaiden äideistä reilu kolmannes oli tosiasiallisesti työssä, hieman alle kolmannes oli perhevapaalla työstä ja noin neljäsosa hoiti lapsia kotona ilman voimassa olevaa työsuhdetta. Viisi prosenttia oli sellaisia, joilla ei ollut työsuhdetta mutta joiden pääasiallinen toiminta oli muu kuin lasten hoitaminen (esimerkiksi opiskelu). Työssä olevien äitien osuus nousee melko nopeasti lapsen iän myötä: alle yksi-vuotiaiden lasten äideistä työssä oli kahdeksan prosenttia ja 1–2-vuotiaiden äideistä yli puolet. Alle vuoden ikäisten äideistä yli puolet oli perhevapaalla töistä ja ilman työsuhdetta lasta hoitamassa oli reilu kolmannes. 1–2-vuotiaiden lasten äideistä sekä perhevapaalla töistä että ilman työsuhdetta lasta hoitamassa oli noin viidennes. 3–6-vuotiaiden lasten äitien työllisyysaste oli 80 prosenttia vuonna 2011, ja kouluikäisten lasten äitien työllisyysaste oli samalla tasolla kuin isillä eli noin 90 prosenttia.

Äitien työllisyys vaihtelee lasten lukumäärän mukaan siten, että vuonna 2011 yhden ja kahden lapsen äideistä työllisiä oli 79 prosenttia mutta kolmen ja sitä useamman lapsen äitien työllisyysaste oli 64 prosenttia. Isien työllisyysaste ei vaihtelee lasten lukumäärän mukaan.

Vuonna 2011 naispalkansaajista 19 prosenttia ja miespalkansaajista 13 prosenttia oli määräaikaissa työsuhteissa. Yleisimmin määräaikaista työsuhteita oli alle 35-vuotiailla naisilla (20 %) ja miehillä (14 %). 35–45-vuotiaista naisista määräaikaissa työsuhteissa oli 10 prosenttia ja samanikäisistä miehistä neljä prosenttia. Määräaikai-

sista palkansaajista 63 prosentille määräaikaisuuden syy oli vakituisen työn puute. Yli puolet naisten uusista työsuhteista on jo pitkään ollut määräaikaisia.

Naiset tekevät myös osa-aikatyötä selvästi miehiä enemmän. Vuonna 2011 osa-aikatyössä oli 15–74-vuotiaista palkansaajanaisten 19,3 prosenttia ja -miehistä 9,2 prosenttia. 2000-luvun aikana osa-aikatyön tekeminen on yleistynyt hieman molemmilla sukupuolilla. (Kuvio 2.) Ikäluokittain tarkasteltuna osa-aikatyötä tehdään eniten 15–24-vuotiaiden keskuudessa.

Kuvio 2. Osa-aikatyön tekeminen sukupuolen mukaan 2000–2011 (%). (Tilastokeskus, työvoimatutkimus)

Vuonna 2011 opiskelu oli osa-aikatyön syy 28 prosentille osa-aikatyötä tekevästä. Yli neljäsosalla syy oli se, että kokoaikaista työtä ei ollut saatavilla. Naisista 13 prosenttia ja miehistä 1,5 prosenttia ilmoitti vuonna 2011 osa-aikatyön syyksi lasten tai muiden omaisten hoitamisen. Osa-aikatyötä tehneistä 25–34-vuotiaista naisista 28 prosenttia ja 35–44-vuotiaista naisista 38 prosenttia kertoi syyksi lasten tai muiden omaisten hoitamisen.

Äitien osa-aikatyö on sitä yleisempää mitä nuorempi nuorin lapsi on. Vuonna 2011 alle yksivuotiaiden lasten työssä olevista äideistä osa-aikatyötä teki 45 prosenttia. Yksivuotiaiden lasten työssäkäyvistä äideistä osa-aikatyötä teki neljäsosa ja kaksi- ja kolmevuotiaiden lasten äideistä viidesosa. 4–9-vuotiaiden lasten äideillä vastaavat osuudet olivat 12–16 prosenttia. (Tilastokeskus, Työvoimatutkimus.)

2.4 PÄIVÄHOITOON OSALLISTUMINEN

Vuonna 2011 kunnallisessa tai yksityisessä päivähoidossa oli yhteensä 227 000 lasta, 63 prosenttia 1–6-vuotiaista. Ikäryhmittäiset erot päivähoitoon osallistumisessa ovat suuret. Alle yksivuotiaista päivähoidossa oli vuonna 2011 prosentti, 1–2-vuotiaista 41 prosenttia ja 3–5-vuotiaista 74 prosenttia. Kuusivuotiaista eli esiopetusikäisistä päivähoidossa oli 70 prosenttia. Alle 2-vuotiaiden lasten kohdalla päivähoidossa olleiden osuus vastaavanikäisestä väestöstä on pysynyt 2000-luvun ajan suurin piirtein samana, mutta 2–5-vuotiaiden osuus on selvästi kasvanut. (Taulukko 3.) Nykyisestä tilastointitavasta johtuen kunnallista päivähoitoa käyttävistä perheistä ei ole saatavilla tilastoja toisin kuin yksityisen hoidon tuen käyttäjistä (ks. esim. Haataja ja Juutilainen 2012).

Taulukko 3. Päivähoidossa olleiden lasten osuus ikäryhmittäin 2000–2011.

	Alle 1-vuotiaat	1-vuotiaat	2-vuotiaat	3–5-vuotiaat	6-vuotiaat
2000	1,6	28	42,7	66,5	66,8
2001	1,7	28,6	43,6	67,2	67,6
2002	1,3	27,9	44,1	67,4	67,9
2003	1,4	27,5	43,9	68	67,6
2004	1,2	28,3	45,1	68	66,9
2005	1,3	28,2	46,3	68,5	66,8
2006	1,3	29,6	48,2	70,2	66,6
2007	1,3	30,7	50,4	71,8	68,7
2008	1,2	31,6	52,2	73,2	69,4
2009	0,9	29	50,3	72,5	69,4
2010	1	29,7	51,3	73,2	70,5
2011	1	30,5	52,4	73,6	70,2

74 prosenttia päivähoidossa olleista lapsista oli kunnallisissa päiväkodeissa vuonna 2011. Vajaata viidesosaa hoidettiin kunnallisessa perhepäivähoidossa. Yksityisen hoidon tuella hoidettujen lasten osuus oli kahdeksan prosenttia eli noin 30 000 lasta ja noin 21 000 perhettä vuonna 2012.

2000-luvulla päiväkotihoidon osuus on noussut ja perhepäivähoidon osuus vastaavasti laskenut selvästi: vuosituhannen alussa päivähoidossa olleista lapsista hieman yli 60 prosenttia oli kunnallisissa päiväkodeissa ja yli 30 prosenttia perhepäivähoidossa. Myös yksityisen päivähoidon osuus on hieman noussut.

Kunnallisessa päivähoidossa olleista lapsista kahdeksan kymmenestä oli kokopäivähoidossa vuonna 2011. Ikäluokittain tarkasteltuna osapäivähoidossa oli alle yksivuotiaista lapsista 5,5 prosenttia, 1–2-vuotiaista 3,3 prosenttia ja 3–5-vuotiaista 5,7 prosenttia. Kuusivuotiaista eli esiopetusikäisistä yli kahdeksan kymmenestä oli osapäivähoidossa. 2000-luvun aikana osapäivähoidon osuus on vähentynyt 1–5-vuotiailla mutta lisääntynyt kuusivuotiailla (taulukko 4). Vuorohoidossa oli seitsemän prosenttia kunnallisessa päivähoidossa olleista lapsista. (Lasten päivähoito 2011, THL.) Yksityisen päivähoidon piiriin kuuluvista lapsista ei julkaista erikseen tietoja koko- ja osapäivähoidosta, mutta tiedot talletetaan etuustietokantoihin. Kelan tutkimusosaston

Lapsiperhehankkeen mukaan osapäivähoitoa on käyttänyt keskimäärin noin seitsemän prosenttia tuen piiriin kuuluneista äideistä.¹

Taulukko 4. Kunnallisessa osapäivähoidossa olleiden lasten osuus iän mukaan 2000–2011.

	alle 1-v	1–2-v	3–5-v	6-v
2000	6,1	4,5	10,4	77,8
2001	6,5	4,1	9,8	75,0
2002	6,1	4,3	9,4	76,3
2003	5,2	4,3	8,8	76,1
2004	5,4	4,5	8,5	82,2
2005	8,1	4,2	8,1	82,5
2006	5,1	3,9	7,4	83,4
2007	5,9	3,6	6,7	83,5
2008	4,4	3,3	6,2	83,8
2009	6,5	3,4	6,1	82,0
2010	5,8	3,2	6,1	81,5
2011	5,5	3,3	5,7	81,9

2.5 PÄIVÄHOITOMAKSUT

Päivähoitomaksuun vaikuttavat perheen koko ja tulotaso. Se määräytyy tietyn prosenttiosuuden mukaan perheelle määritellyn tulorajan ylittävistä bruttotuloista (taulukko 5). Korkein kokopäivähoidon maksu perheen nuorimmasta lapsesta on 1.8.2012 alkaen 264 euroa kuussa. Toiseksi nuorimman lapsen päivähoitomaksu on enintään 238 euroa kuussa ja seuraavista päivähoidossa olevista lapsista perittävä maksu on 20 prosenttia nuorimman lapsen maksusta, enimmillään 52,80 euroa kuussa. Pienin perittävä maksu on 24 euroa kuussa. Perhekoossa huomioidaan kaikki perheen alaikäiset lapset. Päivähoitomaksua määrittäessä huomioitavia tuloja ovat veronalaiset ja verottomat tulot, eivät kuitenkaan muun muassa lapsilisät, asumistuki, opintoraha sekä kotihoidon tuki. Elatustuki ja -raha sekä osittainen hoitoraha lasketaan tuloksi. Päivähoitomaksut on sidottu sosiaali- ja terveystoimen hintaindeksiin ja tulorajat yleiseen ansiotasoindeksiin. Maksut ja tulorajat tarkistetaan kahden vuoden välein.

Taulukko 5. Päivähoitomaksujen määräytyminen 1.8.2012 alkaen.

Perheen koko	Tuloraja	Korkein maksu-prosentti
2 hlö	1 278	11,5
3 hlö	1 576	9,4
4 hlö	1 871	7,9
5 hlö	1 996	7,9
6 hlö	2 121	7,9

¹ <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/150306102930PN?OpenDocument#haataja1>

Joulukuussa 2010 päivähoiton asiakkaista 16 prosenttia oli nollamaksuluokassa ja 27 prosenttia maksoi korkeinta maksua. Vuoteen 2007 verrattuna nollamaksuluokkaan kuuluvien osuus oli kasvanut neljä prosenttiyksikköä ja korkeimpaan maksuluokkaan kuuluvien osuus oli laskenut 7,5 prosenttiyksikköä. (Säkinen 2011.)

Osa-aikaisesta päivähoidosta ja säännönmukaista lyhyemmästä hoitoajasta tulee periä kokopäivähoitoa alempi maksu, mutta maksun suuruus ja määräytymisperusteet ovat kunkin kunnan päätettävissä. Maksujen määräytymisestä ei ole tehty valtakunnallista selvitystä. Kuntien internetsivuilta poimituista tiedoista ilmenee, että valtaosassa kunnista päivähoitomaksu korkeintaan viisituntisesta hoitopäivästä on 60 prosenttia perheelle määritellystä kokopäivähoiton maksusta. Joissakin kunnissa maksu on korkeampi, esimerkiksi 65 prosenttia kokopäivähoiton maksusta. Osa kunnista on porrastanut osapäivähoiton maksuja. Tällöin vanhemmat voivat valita korkeintaan viisituntisen hoitopäivän ja kokopäivähoiton ohella myös viisituntista lyhyemmän tai sitä pidemmän osapäivähoiton. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla valittavana on 5–7-tuntia päivässä kestävä osapäivähoito, jonka maksu on 80 % kokopäivähoiton maksusta. Myös säännöllistä lyhyemmän hoitoajan maksukäytännöt vaihtelevat suuresti kunnittain.

2.6 YKSITYISEN HOIDON TUKI

Vuonna 2013 yksityisen hoidon tuen hoitoraha on 171,40 euroa ja hoitolisä enintään 144,14 euroa kuussa lasta kohti. Keskimääräinen lakisääteinen yksityisen hoidon tuki perhettä kohti oli 213 euroa ja lasta kohti 163 euroa vuonna 2012 (Kela: Kelasto). Kuntaliiton (2012) selvityksen mukaan yksityisen hoidon tuen kuntalisät ovat yleistyneet kunnissa ja vuonna 2012 lisiä maksoi jo 43 prosenttia kunnista. Kuntalisien suuruus ja myöntämisen ehdot vaihtelevat tosin suuresti kunnittain. Kelan maksamien yksityisen hoidon tuen kuntalisien keskimääräinen suuruus oli lasta kohti 302 euroa ja keskimääräinen yksityisen hoidon tuki kaikkine lisineen keskimäärin 380 euroa vuonna 2012. Kuntalisää maksettiin noin 70 prosentille yksityisen hoidon tukea saaneista lapsista. Yksityisen hoidon hoitomaksu tukea saanutta lasta kohti oli 715 euroa. (Kela: Kelasto.)

3 JOUSTAVUUDEN EDISTÄMISEEN LIITTYVIÄ NÄKÖKOHTIA

3.1 LAPSEN JA VANHEMPIEN NÄKÖKULMA

Vanhempainrahakauden päättymisen jälkeen perheellä on oikeus valita lapsensa hoitomuodoksi lapsen hoitamisen kotona kotihoidon tuella (mikäli perheessä on alle kolmevuotias lapsi), kunnan järjestämän päivähoiton tai yksityisen hoidon tuottajalle maksettavan yksityisen hoidon tuen. Tutkimustieto on ristiriitaista sen suhteen, miten erityisesti alle kolmevuotiaan lapsen varhaiskasvatus on optimaalisinta järjestää. Esimerkiksi käsitykset kiintymyssuhteen luonteeseen ja varhaiskasvatuksen merkityksestä lapsen kehitykselle vaihtelevat.

Työryhmän kuulemat asiantuntijat korostivat sitä, että lapsen ollessa päivähoidossa sen laadulla on suuri merkitys. Erityisesti tarpeeksi pieni ryhmäkoko, hoitajien ja ryhmän pysyvyys sekä hoitajien pätevyys ovat tärkeitä seikkoja. Lisäksi päivähoitopäivien tulee pysyä kohtuullisen mittaisina ja päivärytmin on oltava säännöllinen. Varhaiskasvatusta edustavat asiantuntijat korostivat myös sitä, että varhaiskasvatus tulisi nähdä lapsen oikeutena, johon kaikilla lapsilla on mahdollisuus osallistua. Tästä näkökulmasta erilaisten palvelujen (mm. osapäivähoitoryhmät, avoimet varhaiskasvatuspalvelut) tarjoaminen on tärkeää.

Vanhempien näkökulmasta osa-aikatyön tekeminen voi olla keino helpottaa työn ja perheen yhteensovittamista ja vähentää kokemusta näiden elämänalueiden välisistä ristiriidoista. Tärkeää on kuitenkin se, että osa-aikatyö on työntekijän oma valinta. Tutkimus viittaa siihen, että Suomessa nykyisin tehty osa-aikatyö ei helpota työn ja perheen yhteensovittamisessa koettuja jännitteitä, kuten kokemusta ajanpuutteesta perheen kanssa tai tunnetta kotiasioiden laiminlyömisestä. Sen sijaan osa-aikatyö lisää sekä äideillä että isillä todennäköisyyttä tuntea huolta omasta jaksamisestaan lastensa vanhempina. (Salmi & Lammi-Taskula 2011.) Tämä saattaa johtua siitä, että osa-aikatyö ei Suomessa pienten lasten vanhempien keskuudessa monesti ole työntekijän oma valinta, osa-aikatyössä tulot jäävät kokoaikatyön ansioita pienemmiksi, ja osa-aikatyössä työtunnit voivat ajoittua perheen kannalta hankalasti iltoihin tai viikonloppuihin. Verrattuna kokonaan työelämän ulkopuolella olemiseen osa-aikatyö voi edesauttaa ammattitaidon ylläpitämistä sekä tasata sukupuolten välisiä eroja palkkauksessa ja urakehityksessä samalla kun lasta voidaan hoitaa osittain kotona. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että vanhemmat käyttävät osittaista hoitovapaata ja tekevät osa-aikatyötä vähemmän kuin haluaisivat (Lehto & Sutela 2008; Salmi ym. 2009).

Taloudelliset seikat ovat vanhempien mukaan keskeinen osittaisen hoitovapaan tai osa-aikatyön este (mt.). Osittainen hoitoraha ei korvaa tällä hetkellä kovin hyvin osa-aikatyöstä johtuvaa ansionmenetystä etenkin niillä vanhemmilla, jotka tekevät lyhyttä osa-aikatyötä. Lisäksi päivähoitomaksu ei määräydy suhteessa hoitoaikaan. Osapäivähoidon maksu on suhteessa korkeampi kuin kokopäivähoidon maksu, eikä korkeintaan viisi tuntia päivittäin kestävä osapäivähoito usein ole riittävä silloinkaan, kun vanhempi on lyhentänyt työaikaansa. Perheiden näkökulmasta joustavuutta vähentää myös se, että osapäivähoidossa olevan lapsen päivittäisen hoitoajan tulee yleensä aina olla enintään viisi tuntia eivätkä vaihtelevan pituiset hoitopäivät ole mahdollisia. Vaikka osapäivähoito pääsääntöisesti riittäisikin perheelle, saattavat vanhemmat varmuuden vuoksi varata lapselleen kokopäiväisen päivähoitopaikan.

Myös erilaisia työhön liittyviä seikkoja pidetään vanhempien keskuudessa osa-aikatyön ja osittaisen hoitovapaan esteenä. Erityisesti korkeasti koulutetut ja ylempinä toimihenkilöinä työskentelevät katsovat, että työmäärä ei työajan lyhenemisestä huolimatta vähenisi ja että töiden järjestely osa-aikaiseksi on hankalaa. (Mt.) Lisäksi äitien kohdalla osittaisen hoitovapaan esteenä on varsin usein työpaikan puuttuminen. Perhevapaiden käyttöä koskevan tutkimuksen mukaan epävakaa työmarkkina-asema on yhteydessä pitkiin kotihoidontukikausiin: äidin määräaikainen työsuhde on merkittävä yli 24 kuukauden tukikausia selittävä tekijä. (Salmi ym. 2009.)

Tasa-arvobarometri 2012 mukaan työntekijöistä noin kolmannes arvioi osittaisen hoitovapaan käytön olevan jonkin verran tai selvästi vaikeaa.

3.2 NAISTEN JA MIESTEN VÄLINEN TASA-ARVO

Naisten ja miesten työmarkkina-aseman ja hoivavastuuseen osallistumisen välillä on eroja. Siksi lasten hoitojärjestelyihin, perhevapaisiin ja päivähoitoon liittyvillä ratkaisuilla on erilaisia seurauksia naisille ja miehille. Pienten lasten vanhempien välillä hoivavastuu on jakautunut epätasaisesti. Vanhempainvapaista, hoitovapaasta ja osittaisesta hoitovapaasta suurimman osan käyttävät nimenomaan äidit. Nuorimman lapsen ollessa yli 3-vuotias äitien työllisyysaste nousee noin 50 prosentista noin 80 prosenttiin. Naiset tekevät miehiä useammin osa-aikatyötä ja heillä on useammin määräaikainen työsuhde (ks. luku 2.3).

Perhevapaiden käytöllä on osoitettu olevan kielteisiä seurauksia äitien palkkakehitykselle. Yksityisellä sektorilla työskentelevät äidit kärsivät keskimäärin noin 5–10 prosentin menetyksen kuukausiansioissaan perhevapaiden seurauksena. Kaksi vuotta tai lyhyemmän urakatkon kokeneet äidit selviävät noin puolet pienemmillä ansioiden menetyksillä kuin tätä pidemmän urakatkon kokeneet äidit. Urakatkon haitalliset palkkavaikutukset kuitenkin tasoittuvat jonkin ajan kuluessa työmarkkinoille paluun jälkeen. (Kellokumpu & Napari 2007.)

Viimeisten neljän vuosikymmenen aikana naisten työurat ovat pidentyneet seitsemällä ja miesten lyhentyneet viidellä vuodella. Koulutus vaikuttaa myönteisesti työmarkkinoille kiinnittymiseen: korkeammin koulutetut kiinnittyvät työmarkkinoille vain perusasteen koulutuksen saaneita aikaisemmin, pysyvät pidempään ja tekevät pidemmän työuran (Myrskylä 2012). Naisten työurat ovat nykyään kutakuinkin yhtä pitkät kuin miesten.

Epävakaan työmarkkina-aseman on todettu olevan yhteydessä pitkiin kotihoidontukikausiin (Salmi ym. 2009). On myös viitteitä siitä, että pitkät kotihoitajaksot vaikeuttavat työllistymistä varsinkin silloin, kun niihin liittyy vanhemman matala koulutustaso ja vähäinen työkokemus. Työuran aikana saadut ansiotulot heijastuvat aikaan myös eläkkeisiin. Keskimääräinen naiselle maksettava säännöllisen työajan palkka on Suomessa 83,2 prosenttia miehen palkasta (Tilastokeskus, Ansiotasoindeksi 2011).

Osa-aikaiseen työhön kannustamisessa on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että osa-aikatyö ei muodostu työntekijälle loukuksi: että osa-aikaisesta työstä pääsee siirtymään kokoaikaiseen työhön halutessaan, että osa-aikainen työ ei ole vastentahtoista ja että työsuhteen laatu ei ole heikompi kuin kokoaikaisessa työsuhteessa (jatkuvuus, koulutukseen pääsy, eteneminen jne.). Vastentahtoisen osa-aikatyön haitat kasautuvat naisille koska naiset ovat yliedustettuina matalapalkkaisissa osa-aikaisissa tehtävissä (Työvoiman käyttötapoja ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän väliraportti 2012; Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 2010). Tutkimusten mukaan osa-aikaisissa työsuhteissa koulutus-, etenemis- ja kehittymismahdollisuuksia on jonkin verran keskimääräistä vähemmän (Kauhanen ym. 2012).

Osa-aikatyö voi parantaa naisten työmarkkinakiinnittymistä ja työmarkkinoille palaamista työelämästä poissaoloon verrattuna. Osa-aikatyö on hyvä vaihtoehto etenkin niissä tilanteissa, joissa äidit muuten jäisivät kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolelle tai pitkä poissaolo työmarkkinoilta heikentäisi ura- ja palkkakehitystä merkittävästi.

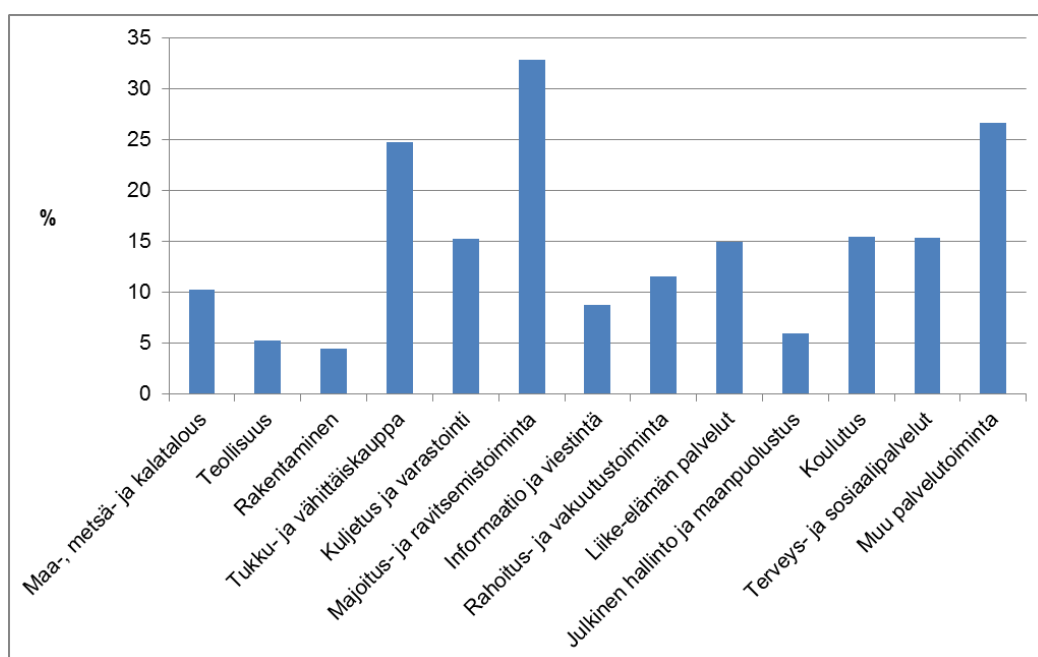
Tasa-arvonäkökulmasta olisi tärkeää löytää keinoja, joilla hoivavastuu voitaisiin jakaa tasaisemmin ja joustavammin. Jos vain äiti pitää perhevapaat ja on pitkään ilman työtuloja, voi sillä olla kauaskantoisia vaikutuksia palkkatasa-arvon kannalta ja esimerkiksi erotilanteissa. Vanhempainvapaiden käytön tasoittamisessa äitien ja isien

kesken ovat isäkiintiöt ja vanhempainvapaan joustavoittaminen osoittautuneet toimiviksi keinoiksi. Kuitenkin lähes 60 % suomalaisista on edelleen sitä mieltä, että työpaikoilla ei riittävästi kannusteta isiä käyttämään perhevapaita. Isien perhevapaiden käyttö arvioidaan vaikeammaksi työpaikoilla kuin äitien jääminen perhevapaille, mutta asenteet ovat muuttuneet vanhempainvapaan suhteen myönteisempään suuntaan. (Tasa-arvobarometri 2012.)

Perhevapaiden tasaista jakautumista pidetään tärkeänä myös isien ja lasten suhteen vahvistamisen kannalta. Isien osallistuminen hoivaan jo pikkulapsivaiheessa luo pohjan isän ja lapsen suhteelle (Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 2010). Perhevapaajärjestelmässä erilaisten perheiden mahdollisuudet eroavat toisistaan: esimerkiksi yhden vanhemman perheissä vanhempainvapaa loppuu aikaisemmin kuin kahden vanhemman perheissä ja työajan joustoa on vähemmän kuin kahden vanhemman perheissä. Etävanhemmalla on oikeus ainoastaan tilapäiseen hoitovapaaseen, ei siis esimerkiksi osittaiseen hoitovapaaseen.

3.3 TYÖNANTAJAN NÄKÖKULMA

Työnantajien tarve osa-aikatyön käyttämiseen vaihtelee toimialoittain. Määrällisesti eniten osa-aikatyötä tehtiin vuonna 2011 tukku- ja vähittäiskaupan alalla (65 000 palkansaajaa) sekä terveys- ja sosiaalipalveluissa (58 000 palkansaajaa). Osa-aikaisten palkansaajien osuus oli suurin majoitus- ja ravitsemistoiminnan, muun palvelutoiminnan sekä tukku- ja vähittäiskaupan aloilla. (kuvio 3). Lähes kolme neljästä osa-aikatyössä olleesta työskenteli yksityisellä sektorilla. (Työllisyys ja työttömyys vuonna 2011, Tilastokeskus.)

Kuvio 3. Osa-aikaisten palkansaajien osuus toimialoittain vuonna 2011. Tilastokeskus.

Osa-aikatyö on Suomessa useammin (36 %) kuin muissa Pohjoismaissa (Tanskassa 19 % ja Ruotsissa 24 %) ja EU-maissa keskimäärin (34 %) työnantajälähtöistä, vaikakin osa-aikatyö on kaikissa maissa pääasiassa työntekijöiden toiveista lähtevää (Suomessa 43 %, Ruotsissa 53 % ja Tanskassa 48 %). (Haataja & Kauhanen 2010).

Suomalaisista työnantajista, joiden henkilökunnassa on perhevapailla olevia, reilu kymmenesosa (13 %) katsoo niistä aiheutuvan ongelmia. Osuus on vähemmän kuin Ruotsissa (23 %) ja Tanskassa (18 %). (Haataja 2011.) Sen sijaan osa-aikatoiden järjestämistä suurin osa suomalaisorganisaatioista pitää kyselytutkimuksen (Salmi ym. 2009) mukaan hankalana. Mikäli organisaatiossa on kokemusta osa-aikatyöstä, sen järjestämistä pidetään useammin helppona kuin niissä organisaatioissa, joissa kokemusta ei ole. Ongelmallisimmiksi asioiksi osa-aikatyössä koetaan työtehtävien järjestely osa-aikaisiksi, lisätyövoiman löytäminen ja lisätyövoiman kalleus.

Työryhmän kuulemisissa on nostettu esiin seurauksia, joita osa-aikatyön lisääntymisellä voi työnantajan näkökulmasta olla. Tällaisia seurauksia ovat esimerkiksi henkilöstöhallinnon työmäärän kasvaminen muun muassa rekrytointien lisääntymisen myötä, mikä puolestaan lisää kustannuksia. Hankaluutena voi olla myös sijaisten löytäminen erityisesti määräaikaisiin osa-aikaisiin tehtäviin. Lisäksi sellaisilla toimialoilla, joilla on mitoituksia henkilökunnan määrässä, osa-aikaisuuksien lisääntymisen asettaa haasteita toiminnan ja työaikojen suunnittelulle.

Keskeisenä syynä osa-aikatyön vähäisyyteen on pidetty kokopäivätyön kulttuuria, joka vaikuttaa sekä osa-aikatyön tarjontaan että työntekijöiden halukkuuteen tehdä osa-aikatyötä. Koko-aikatyötä pidetään usein lähtökohtana, johon esimerkiksi työehdot perustuvat. Osa-aikatyön tarjoamista voi vaikeuttaa myös lisätyön tarjoamisvelvollisuus: jos työnantaja tarvitsee lisätyövoimaa, tämän tulee ensisijaisesti selvittää mahdollisuus osa-aikaisten työntekijöiden työajan lisäämiseksi ennen uuden työntekijän palkkaamista.

3.4 PÄIVÄHOIDON NÄKÖKULMA

Osa-aikatyön lisääntyminen pienten lasten vanhempien keskuudessa merkitsee päivähoiton tarpeen lisääntymistä, mikäli osa-aikatyöstä tulee kokopäiväisen hoitovapaan vaihtoehto. Tämä vaatii lisää henkilöstöä päivähoitoon, mikä aiheuttaa haastetta työvoiman saatavuudelle. Lasten päivähoidosta annetun asetuksen mukaan päiväkodissa tulee olla yksi hoito- ja kasvatusvastuussa oleva henkilö enintään neljää kokopäivähoitossa olevaa alle kolmevuotiasta lasta kohti tai enintään seitsemää kokopäivähoitossa olevaa yli kolmevuotiasta lasta kohti. Joka kolmannen päiväkodin hoito- ja kasvatustehtävissä toimivan on oltava koulutukseltaan lastentarhanopettaja tai sosionomi (AMK). Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n keväällä 2012 tekemän kyselyn mukaan lastentarhanopettajan vakinaisia virkoja tai toimia hoitavista henkilöistä 93 prosentilla ja määräaikaisia tehtäviä hoitavista 54 prosentilla oli tehtävän edellyttämä kelpoisuus; erityislastentarhanopettajista kelpoisuusvaatimukset täytti harvempi. Kunnista, joista kyselyyn vastattiin, lähes neljäsosassa oli jätetty täyttämättä vakinaisia tehtäviä, ja keskeisimpänä syynä pidettiin kelpoisuusvaatimusten täyttävien henkilöiden heikkoa saatavuutta. Kyselyyn vastanneista yli puolet arvioi lisäksi, että virkoja on lisättävä lähivuosina. Lastentarhanopettajakoulutuksen koulutusmääriä on viime vuosina pyritty lisäämään, mutta OAJ:n mukaan esitetyt aloituspaikkamäärät eivät ole olleet riittäviä eivätkä yliopistot ole lisänneet koulutuksen aloitusmääriä tavoitteiden

mukaisesti. Opetus- ja kulttuuriministeriö on ehdottanut lastentarhanopettajakoulutuksen tutkintotavoitteen nostamista 370:stä 500:aan. Koulutustarpeen ennakointi on lisäksi vaikeaa, sillä muun muassa lastentarhanopettajien kelpoisuutta, ikärakennetta ja saatavuutta koskeva tilastointi on puutteellista. (OAJ 2012.)

Päivähoidon kysynnän lisääntyminen lisääsi päivähoidon kustannuksia. Vuonna 2010 päivähoidon palvelumenot olivat yhteensä 2,67 miljardia euroa, joista kunnallisen päiväkotij- ja perhepäivähoidon osuus oli 2,12 miljardia euroa. Päivähoitomaksut kattoivat 14 prosenttia toimintamenoista. (Siljander ym. 2012.) Kuntaliiton arvion mukaan alle 3-vuotiaiden lasten vuosikustannukset ovat kokopäivähoidossa noin 15 300 euroa ja osapäivähoidossa noin 9 400 euroa. Yli kolmevuotiaiden lasten vuosikustannukset ovat kokopäivähoidossa noin 9 400 euroa ja osapäivähoidossa noin 5 800 euroa. Yhden päivähoitopaikan rakentaminen maksaa Kuntaliiton arvion mukaan 30 000 euroa lasta kohti.

Joustavuuden haasteena päivähoidossa on hoidon tarpeen yhteensovittaminen henkilöstön työaikojen ja riittävyyden kanssa. Päivähoidon tarpeesta ilmoittamisessa voidaan hyödyntää myös sähköisiä järjestelmiä, joita on jo käytössä joissakin kunnissa. Säännöllinen päivärytmi ja pysyvät ryhmät päivähoidossa ovat lapsen kannalta toivottavia mutta helpottavat myös päivähoidon järjestämistä.

Kokopäiväisen päivähoidon sijaan muiden varhaiskasvatuspalvelujen, esimerkiksi osapäivähoidon, kerhotoiminnan, leikkitoiminnan ja muiden avoimien palvelujen tarjoaminen ja toiminnan uudelleen järjestäminen on yksi keino joustavoittaa päivähoitoa ja vastata perheiden erilaisiin tarpeisiin. Tällä hetkellä palvelujen järjestämisen lähtökohtana on pitkälti asiakkaiden toivoma kokopäiväinen päivähoito ja esimerkiksi osapäivähoidon käyttö on vähäistä. Eri palvelujen sijoittuminen saman katon alle lisää lapsen näkökulmasta pysyvyyttä silloin, kun hoidon tarve muuttuu mutta on haasteellista esimerkiksi tilojen riittävyyden kannalta.

3.5 TALOUDELLISET NÄKÖKOHDAT

Kansantalouden ja hyvinvointivaltion ylläpitämisen kannalta on tärkeää saada käyttöön mahdollisimman suuri työpanos. Osa-aikatyön lisääntyminen pienten lasten vanhempien keskuudessa lisää kokonaistyöpanosta siinä tapauksessa, että osa-aikatyöhön siirtyvät ne vanhemmat, jotka muuten olisivat poissa työmarkkinoilta ja koko-aikatyöstä ei siirry vastaavaa määrää työtä osa-aikaiseksi.

EU-maissa osa-aikatyön yleisyys on pääsääntöisesti positiivisesti yhteydessä työllisyysasteeseen. Esimerkiksi Pohjoismaissa Suomea lukuun ottamatta, Hollannissa sekä Saksassa osa-aikatyön tekeminen on verrattain yleistä ja työllisyysaste on korkea. Vastaavasti esimerkiksi Unkarissa ja Puolassa osa-aikatyön tekeminen on harvinaista ja työllisyysaste on matala. Muun muassa Suomessa korkea työllisyysaste sen sijaan yhdistyy keskimääräistä vähäisempään osa-aikatyön tekemiseen. Keskimääräinen vuosi- ja viikkotyöaika on yleensä lyhyempi niissä maissa, joissa osa-aikatyötä tehdään paljon kuin maissa, joissa osa-aikatyön tekeminen on vähäisempää (Comparative analysis of working time in the European Union 2010). Suomalaisten naisten työpanos onkin EU-maiden suurin, jos työpanosta mitataan kokoaikatyönä.

Osa-aikatyöhön liittyviin kielteisiin tekijöihin on luettu muun muassa se, että osa-aikatyö voi muodostua työntekijälle loukuksi, josta siirtyminen kokopäivätyöhön voi olla vaikeaa. Tällöin osa-aikatyön tekemisellä voi olla haittaa ura- ja palkkakehitykselle. Kansainvälisessä vertailussa (Gash 2008) havaittiin, että muun muassa julkisten

lastenhoitopalvelujen saatavuus on yhteydessä siihen, missä määrin naiset tekevät siirtymiä eri työmarkkinastatusten välillä. Isossa-Britanniassa, jossa työn ja perheen yhteensovittamista tuetaan julkisesti vain vähän, naisten siirtymät osa-aikatyöstä kokopäiväiseen työhön ovat vähäisiä, kun taas vertailukohtina olleissa Tanskassa ja Ranskassa tällaiset siirtymät ovat suurin piirtein yhtä yleisiä kuin siirtymät kokopäivätyöstä toiseen. Työn ja perheen yhteensovittamista tukevien toimien laajuus on lisäksi yhteydessä osa-aikatyötä tekevien työviikkojen pituuteen: pidempiä osa-aikatyöviikkoja tehdään niissä maissa, joissa työn ja perheen yhteensovittamista tuetaan laajalti. (Duncan 2012).

On huomattava, että edellä mainitut vertailut koskevat maita, joissa osa-aikatyön tekeminen on yleisempää kuin Suomessa. Suomessa osa-aikatyön tekeminen on lisäksi keskittynyt voimakkaasti tietyille aloille (ks. luku 3.3), joilla siirtyminen kokopäiväiseen työhön voi olla vaikeaa. Sovitellun työttömyysetuuden saajia² koskeva tutkimus (Kyyrä 2008) kuitenkin antaa viitteitä siitä, että osa-aikatyö voi myös Suomessa toimia ponnahduslautana kokopäivätyöhön. Tutkimuksessa havaittiin, että vaikka sovitellun työttömyyspäivärahan turvin osa-aikatyötä tehneet harvoin työllistyivät suoraan osa-aikatyöjakson jälkeen kokopäivätyöhön, on tehdyllä osa-aikatyöllä vaikutusta myöhempään työllistymiseen.

3.6 TYÖVOIMAPOLIITTISET TOIMENPITEET

Lapsia kotona hoitavien vanhempien työllisyyttä ja paluuta työmarkkinoille edistetään julkisilla työvoima- ja yrityspalveluilla. Työ- ja elinkeinotoimistojen uudistunut palvelumalli perustuu kolmeen palvelulinjaan, joihin asiakkaat ohjataan palvelutarpeidensa perusteella. Palveluiden ja tarvittavan koulutuksen avulla luodaan yksilöllisiä ja tarvittaessa pitkäkestoisia palvelukokonaisuuksia työhön paluun tukemiseksi. Työmarkkinoille palaamassa olevat tai paluuta suunnittelevat lapsiaan kotona hoitavat vanhemmat voivat saada palvelutarpeensa mukaisia palveluja työ- ja elinkeinotoimistolta samoin edellytyksin kuin muutkin asiakkaat. Näiden vanhempien tarpeet huomioidaan palvelulinjojen kehittämisessä.

Palveluja tarjotaan yksilöllisesti asiakkaan palvelutarpeen perusteella. Jos voimassa olevaa työsuhdetta ei ole ja henkilö on käynnistänyt työnhakunsa, koko työ- ja elinkeinotoimiston palveluvalikoima on käytettävissä. Jos kotona lapsiaan hoitava vanhempi on alle 25-vuotias tai alle 30-vuotias vastavalmistunut, hän kuuluu nuorisotakuun piiriin. Tällöin hänelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta.

Henkilön mahdollisesti saamalla kotihoidontuella ei ole vaikutusta julkisten työvoima- ja yrityspalvelujen tarjoamiseen.

Valtion kotouttamisohjelmassa vuosille 2012–2015 on asetettu tavoitteeksi kotoutumiskoulutuksen saatavuuden ja riittävyyden paraneminen niin, että kaikki maahanmuuttajat pääsevät tarvettaan vastaavaan koulutukseen kotoutumislaisissa asetettujen edellytysten ja aikarajojen puitteissa. Erityistä huomiota kiinnitetään maahanmuuttajanaisten tasavertaisiin mahdollisuuksiin, sillä kotona lapsiaan hoitavat naiset saattavat helposti jäädä kotoutumiskoulutuksen ja muiden kotoutumista tukevien toimien

² Soviteltua työttömyyspäivärahaa voivat saada työttömät työnhakijat, jotka ottavat vastaan osa-aikatyön (työaika enintään 80 % kokopäivätyön työajasta) tai alle kaksi viikkoa kestävä kokopäivätyön.

ulkopuolelle. Esimerkiksi elämäntilanteeseen soveltuvien koulutusmahdollisuuksien sekä kielitaidon puute voivat olla esteinä kotoutumiselle ja työllistymiselle.

4 TYÖRYHMÄN ESITYKSET

Kotihoidon tuen ja lasten hoitojärjestelmän joustavuuden edistämisen selvittämiseksi perustetun työryhmän tehtävänä oli selvittää miten kotihoidon tukea saavien asteittaista siirtymistä työelämään edistetään yhdistämällä taloudellinen tuki ja varhaiskasvatuspalvelut. Työryhmä esittää seuraavassa ehdotuksensa.

4.1 TAVOITTEET

Työryhmälle asetetun toimeksiannon mukaisesti sen tavoitteena on ollut löytää keinoja parantaa työn ja perhe-elämän yhteensovitusta sekä vähentää perhevapaiden aiheuttamia työurien katkoksia. Työryhmän tehtävänä on ollut arvioida keinoja kehittää hoitovapaata, osittaista hoitovapaata, kotihoidon tukea sekä päivähoitomaksujärjestelmää. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelman sekä valtioneuvoston antaman rakennepoliittisen kannanoton mukaisesti työryhmä on arvioinut mahdollisuuksia osittaisen hoitorahan korottamiseen ja sen käyttämahdollisuuksien joustavoittamiseen sekä päivähoitomaksujen uudistamiseen siten, että maksut määräytyvät tuntiperusteisesti. Vanhempien osa-aikatyön mahdollisuuksien lisäämisen ja päivähoitomaksujärjestelmän joustavoittamisen tavoitteena on edistää kotihoidon tukea saavien siirtymistä työelämään.

Suomessa pienten lasten vanhemmat ovat tyypillisesti joko kokonaan kotona lapsia hoitamassa tai kokoaikatyössä. Osa-aikatyön tekeminen on vähäistä. Osittaisen hoitorahan piirissä on nykyään vuosittain vain muutama prosentti alle kolmevuotiaista, kun kotihoidon tuella hoidettujen alle kolmevuotiaiden osuus on puolet. Tutkimukset viittaavat siihen, että nykyistä selvästi useampi vanhempi haluaisi tehdä osa-aikatyötä, mutta osa-aikatyön esteinä pidetään ennen kaikkea taloudellisia sekä työn luonteeseen liittyviä tekijöitä. Kotihoidon tuen käyttäjiin verrattuna osittaisen hoitorahan käyttäjät ovat korkeammin koulutettuja ja parempituloisia. Pitkiä kotihoidontukikausia on puolestaan eniten vähän koulutusta saaneilla ja heikosti työelämään kiinnittyneillä äideillä. Isien osuus sekä osittaisen hoitorahan että kotihoidon tuen käyttäjistä on pieni. **Työryhmä pitää tärkeänä, että järjestelmiä kehitettäessä otetaan huomioon tavoitteet lastenhoidon jakamisesta molempien vanhempien kesken.**

Osittaisen hoitorahan taso on nykytilanteessa matala (96,41 € / kk) ja se kompensoi heikosti lyhyemmästä työajasta koituvaa ansionmenetystä erityisesti lyhyttä osa-aikatyöviikkoa tekevien kohdalla. Vuonna 2012 keskimääräinen kotihoidon tuki kunta- ja hoitolisineen oli 461,54 euroa kuussa. Osa-aikatyön kannustavuuden lisääminen voi edistää työelämään siirtymistä niiden äitien kohdalla, jotka nykyään käyttävät kotihoidon tukea pitkiä jaksoja. Heikosti työelämään kiinnittyneillä äideillä osa-aikatyöstä saatava työkokemus voi edesauttaa siirtymistä jatkossa kokopäivätyöhön. Joustavat mahdollisuudet voivat puolestaan motivoida varhaisempaan paluuseen perhevapaalta niitä äitejä, joilla on voimassa oleva työsuhte. Joustavilla työn ja perheen yhteensovittamista tukevilla järjestelmillä voi täten olla suotuisia vaikutuksia syrjäytymisen ehkäisemisessä sekä perhevapaista johtuvien palkka- ja urakehitykseen liitty-

vien erojen tasoittumisessa. Taloudellisesti aiempaa kannattavampi ja joustavampi etuus voi lisäksi edistää sen käytön tasaisempaa jakautumista äitien ja isien kesken. Vanhemmat voivat etuuden turvin hoitaa lasta kokonaan kotona, mikäli molemmat tekevät osa-aikaista työtä ja vuorottelevat lapsen hoitamisessa. **Työryhmä pitää tärkeänä, että osa-aikatyötä tekevien alle kolmevuotiaiden lasten vanhempien saama etuuden tasoa nostetaan, jotta osa-aikatyöstä tulee houkutteleva vaihtoehto kotihoidon tuelle. Etuuden porrastaminen viikoittaisen työajan mukaan kannustaa myös lyhyemmän osa-aikatyöviikon tekemiseen.**

Osittaisen hoitorahan saaminen edellyttää nykyään, että vanhemman työaika on enintään 30 tuntia viikossa lapsen hoidon vuoksi. Sen sijaan vanhemmat, jotka tekevät osa-aikatyötä muusta kuin lapsen hoitamiseen liittyvästä syystä, esimerkiksi siksi, etteivät ole saaneet kokopäivätyötä, eivät ole oikeutettuja osittaiseen hoitorahaan. Kela ohjeistaa osittaista hoitorahaa hakevia toimittamaan työnantajan todistuksen työajan lyhentämisestä lapsen hoidon vuoksi (liite 1). Osittain työllistyneet vanhemmat, jotka hakevat edelleen kokoaikatyötä, ovat oikeutettuja soviteltuihin työttömyys-etuuksiin. Osittaisen hoitovapaan edellytys puolestaan on, että työntekijä on ollut saman työnantajan palveluksessa vähintään kuusi kuukautta edellisten 12 kuukauden aikana. Uuden kokopäiväisen työsuhteen solmivalla vanhemmalla on täten mahdollisuus saada osittaista hoitorahaa silloin, kun osittaiseen hoitovapaaseen oikeuttava kuuden kuukauden työssäoloedellytys täyttyy. **Jotta osa-aikatyön tekeminen olisi houkuttelevaa ja kannattavaa, saantiedellytykset tulee määritellä niin, että siihen ovat oikeutettuja myös ne alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmat, jotka tekevät lähtökohtaisesti osa-aikatyötä, sekä ne vanhemmat, jotka vasta solmivat uuden työsuhteen.**

Nykyisessä päivähoiton asiakasmaksuja koskevassa lainsäädännössä määritellään kokopäivähoidosta perittävän maksun suuruus. Kuntien tulee periä osapäivähoidosta sekä muutoin hoitoajaltaan säännönmukaisesti lyhyemmästä päivähoidosta kokopäivähoitoa alempi maksu mutta maksun suuruus ja määräytymisperusteet ovat kunnan päätettävissä. Osapäivähoidon maksukäytännöt vaihtelevat kunnittain eivätkä perheet ole näin ollen niiden suhteen yhdenvertaisessa asemassa. Lisäksi osapäivähoidon maksut ovat suhteessa korkeampia kuin kokopäivähoidosta perittävät maksut. Päivähoidosta annetun asetuksen 4 §:n mukaan osapäivähoidossa lapsen hoitoaika saa kestää enintään viisi tuntia päivässä. Osapäivähoidon rajaaminen korkeintaan viisi tuntia kestäviin hoitopäiviin ei palvele muun muassa niitä perheitä, joiden päivähoiton tarve vaihtelee eikä kannusta päivähoiton käyttöön kokopäivähoitoa lyhyemmissä jaksoissa.

Työryhmä esittää päivähoitomaksujen määräytymisperusteiden uudistamista siten, että maksu määräytyy kuukausittaisten sovittujen hoitotuntien mukaan. Päivähoitomaksuja koskevat yksityiskohtaiset muutokset valmistellaan opetus- ja kulttuuriministeriön varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmässä, jonka toimikausi on 7.12.2012–28.2.2014.

Päivähoitomaksujen määräytymisperusteiden uudistaminen yhtenäistäisi maksukäytäntöjä myös osapäivä- ja osaviikkohoidon osalta ja edistäisi siten eri kunnissa elävien perheiden tasavertaisuutta. Päivähoitomaksun määräytyessä kuukausittaisten hoitotuntien mukaan osapäivähoito ei tule perheille kokopäivähoitoa kalliimmaksi, ja osapäivä- ja osaviikkohoidon maksut määräytyvät samoin perustein. Tämä lisää osa-aikatyön tekemisen kannattavuutta. Lisäksi päivähoitomaksun määräytyminen kuukausittaisten hoitotuntien mukaan lisää päivähoidon joustavuutta perheiden näkökulmasta.

4.2 JOUSTAVA HOITORAHA

Työryhmässä käytiin keskustelua eri vaihtoehtoista osa-aikatyötä tekevien alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmille maksettavan etuuden kehittämiseksi. Työryhmä pohti mahdollisuuksia kehittää joko osittaista hoitorahaa tai luoda osittainen kotihoidon tuki. Osittaisen hoitorahan ongelmana pidettiin sitä, että osa osa-aikatyötä tekevistä vanhemmista jää etuuden ulkopuolelle. Osittaisen kotihoidon tuen luomisen haasteena voidaan nähdä se, että kotihoidon tuen saaminen edellyttää, että lapsi ei ole kunnallisessa päivähoitossa. Tuen luominen olisi vaatinut uusia päivähoiton käyttöä koskevia rajoituksia.

Työryhmä halusi luoda tuen, jossa etuutta saisi, kun vanhempi yhdistää osa-aikatyön ja lapsen hoidon. Etuutta saa heti osa-aikatyön alkaessa. Lisäksi haluttiin, että tukea saavan vanhemman lapsella on oikeus kunnalliseen päivähoitoon.

Työryhmässä käytiin keskustelua siitä, kuinka joustava malli olisi mahdollista luoda. Esillä oli joustava malli, jossa etuuden taso määrittyisi vanhemman viikoittaisen työajan mukaan (20–80 % kokopäivätyön työajasta). Täysin joustavan mallin etuna olisi kannustavuus myös lyhyen osa-aikatyön kohdalla.

Toisena kysymyksenä pohdittiin sitä, miten etuutta porrastettaisiin erilaista työaikaan tekeville ja tulisiko etuuteen sisältyä hoitolisiä ja sisarkorotukset kuten kotihoidon tuessa. Lisien sisällyttämisen etuna olisi ollut kannustavuus pienituloisten kannalta.

Kovin moniportainen ja monia etuustasoja sisältävä etuus koettiin toimeenpanon kannalta työlääksi. Lisäksi se olisi perheiden näkökulmasta monimutkainen, sillä etuuden tasoon vaikuttaisi useampi tekijä. Tämän takia työryhmä päätyi esittämään, että luotaisiin joustava hoitoraha, jossa on kaksi tasoa. Joustava hoitoraha korvaisi osittaisen hoitorahan alle 3-vuotiaiden lasten kohdalla. Osittainen hoitoraha säilyisi nykyisen kaltaisena ensi- ja toisluokkalaisten lasten kohdalla.

Joustava hoitoraha on rajattu koskemaan alle kolmevuotiaiden lasten vanhempia, koska tarkoituksena on tukea pikkulasten vanhempien ansiotyöhön siirtymistä osa-aikatyöllä ja lyhentämällä kokoaikaisia työstä poissaolojaksoja sekä kannustaa molempia vanhempia lastenhoidon jakamiseen. Joustava hoitoraha on tarkoitettu myös niille etävanhemmille – lapsensa kanssa eri taloudessa asuville vanhemmille – ja lapsen kanssa samassa perheessä asuville uusperheen vanhemmille, jotka tekevät osa-aikaista työtä ja osallistuvat lapsensa hoitoon.

4.2.1 Saantiedellytykset ja etuuden suuruus

Työryhmä esittää, että joustavassa hoitorahassa olisi kaksi vaihtoehtoa, joihin työssäkäyvät alle 3-vuotiaiden lastensa hoitoon osallistuvat vanhemmat olisivat oikeutettuja seuraavasti:

1) Vanhemmat, joiden keskimääräinen viikoittainen työaika on korkeintaan 22,5 tuntia tai 60 % alan tavanomaisesta kokopäivätyön työajasta, ovat oikeutettuja joustavaan hoitorahaan, jonka suuruus on 240 euroa kuussa. 22,5 tunnin viikkotyöajalla vanhemman työaika on esimerkiksi noin kolme päivää viikossa tai 4,5 tuntia päivässä.

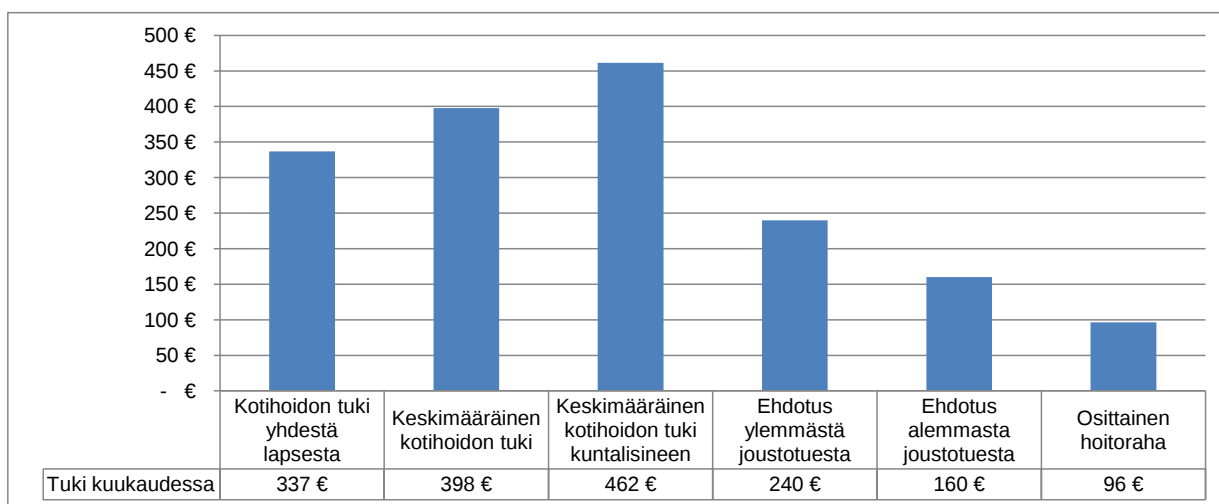
2) Vanhemmat, joiden keskimääräinen viikoittainen työaika on enemmän kuin 22,5 tuntia tai 60 % alan kokopäivätyön työajasta mutta enintään 30 tuntia tai 80 % alan tavanomaisesta kokopäivätyön työajasta, ovat oikeutettuja joustavaan hoitorahaan, jonka suuruus on 160 euroa kuussa. 30 tunnin viikkotyöajalla vanhemman työaika on esimerkiksi noin neljä päivää viikossa tai 6 tuntia päivässä.

Etuuteen ovat oikeutettuja kaikki alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmat tai muut huoltajat, joiden keskimääräinen viikoittainen työaika on enintään 30 tuntia viikossa tai 80 prosenttia kokopäivätyön työajasta. Etuutta voi saada välittömästi aloittaessaan uudessa työssä, jossa työaikaan liittyvä edellytys täyttyy.

Oikeus etuuteen on samoin edellytyksin myös lapsen vanhemmalla tai muulla huoltajalla, joka toimii yrittäjänä tai maatalousyrittäjänä ja jolla on yrittäjän eläkelais- tai maatalousyrittäjän eläkelais- tai maatalousyrittäjän eläkelain (1280/2006) 10 a §:ssä tarkoitettu vakuutus.

Kuten osittaisessa hoitorahassa nykyään, molemmilla vanhemmilla tai huoltajilla on oikeus saada joustavaa hoitorahaa saman kalenterikuukauden ajalta, jos työaikaan liittyvä edellytys täyttyy eivätkä vanhemmat ole yhtäaikaisesti poissa työstä.

Joustavaa hoitorahaa saavan vanhemman lapsi on oikeutettu kunnalliseen päivähoitoon.

Kuvio 4. Kotihoidon tuen, osittaisen hoitorahan ja ehdotetun joustavan hoitorahan määrät.

4.3 PÄIVÄHOITOMAKSUT

Työryhmä esittää päivähoitomaksun määräytymistä kuukausittaisen hoitoajan perusteella (tuntiperusteinen malli).

Työryhmässä on ollut esillä malli, jossa maksu määritellään laskemalla asiakasmaksulain 7 a §:n mukaan perheelle määräytyvän kuukausimaksun perusteella yhden hoitotunnin maksu ja kertomalla tämä maksu lapsen kuukausittaisten hoitotuntien määrällä. Yhden päivähoitotunnin laskennallisen hoitomaksun määrittelemineen perustuu kuukauden laskennalliseen hoitotuntimäärään. Se saadaan kertomalla päivittäinen laskennallinen hoitoaika (x h) laskennallisella kuukausittaisten hoitopäivien lukumäärällä (21,5 pv), ts. $X \text{ h} \times 21,5$. Yhden päivähoitotunnin maksu lasketaan jakamalla perheen laskennallinen kokopäivähoidon maksu laskennallisella kuukauden hoitotuntimäärällä, ja hoitotunteihin perustuva kuukausimaksu lasketaan kertomalla yhden hoitotunnin maksu sovittujen hoitotuntien lukumäärällä. Päivähoitomaksu ei voi kuitenkaan ylittää asiakasmaksulaissa määriteltyä enimmäismäärää (264 €/kk ensimmäi-

sestä lapsesta) eikä olla alhaisempi kuin asiakasmaksulaissa määritelty vähimmäismäärä (24 €/kk), jota pienempää maksua ei peritä.

Työryhmässä on ollut esillä kaksi vaihtoehtoa päivittäiseksi laskennalliseksi hoitoajaksi: 8 ja 9 tuntia. Mikäli hoitomaksun määrittelemisessä käytetään päivittäisenä laskennallisena hoitoaikana yhdeksää tuntia, päivähoitomaksut ovat perheille edullisemmat. Lisäksi yhdeksän tunnin laskennallinen hoitoaika vastaa paremmin päivähoidon todellista käyttöä niissä perheissä, joissa vanhemmat ovat kokopäivätyössä, sillä työpäivän lisäksi lapset ovat päivähoidossa vanhemman työmatkoihin kuluva ajan. Kahdeksan tunnin päivittäisen laskennallisen hoitoajan käyttäminen päivähoitomaksujen määrittelyissä puolestaan olisi kuntien kannalta edullisempi vaihtoehto.

Lapsen hoitoajasta on lähtökohtaisesti sovittava toimintakausittain. Muutoksista sovittuun hoitoaikaan tulisi ilmoittaa mahdollisimman pian. Hoitosopimuksesta määrittelyistä hoitoajasta voitaisiin poiketa perhetilanteen muuttuessa, vanhemman työllisyydessä tai työtilanteen muuttuessa tai opinnoista tai koulutuksesta johtuen.

Päivähoitomaksujen uudistus valmistellaan opetus- ja kulttuuriministeriön varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmässä. Jotta päivähoidon käytön joustavuus paranisi, työryhmän tulisi arvioida lasten päivähoidosta annetun asetuksen 4 § osapäivähoidon rajan muuttamista ja osapäivähoito-termin korvaamista osapäivähoito-termin käsitteellä. Lisäksi tarkastelussa tulee ottaa huomioon uudistuksen vaikutus myös lapsen ja varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta. Työryhmä pitää tarpeellisena, että uudistuksen toimeenpanossa ja sen aikataulutuksessa otetaan huomioon joustavan hoitorahan käyttöönoton tuomat lisähenkilöstö- ja muut resurssitarpeet, jotta laadukkaat varhaiskasvatuspalvelut turvataan.

4.4 JATKOTYÖSSÄ SELVITETTÄVÄT KYSYMYKSET JA SEURANTATUTKIMUS UUDISTUSTEN VAIKUTUKSISTA

Jatkotyössä selvitetään joustavan hoitorahan ja muiden lapsenhoidon tukien päällekkäisyys. Myös hoitorahan yhteys toimeentuloturvan etuuksiin selvitetään. Lisäksi selvitetään, miten oikeus joustavaan hoitorahaan määritellään etävanhempien ja uusperheen vanhempien kohdalla.

Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön asettama luovilla aloilla työskentelevien sosiaaliturvatyöryhmä selvittää apurahansaajien saantiedellytykset osittaiseen hoitorahaan ensi- ja toisluokkalaisten lasten vanhemmille.

Työryhmä ehdottaa, että tässä esitetyn uudistuksen vaikutuksista tehdään seuranta-tutkimus viimeistään 5 vuoden kuluttua sen toimeenpanosta, jonka jälkeen tehdään mahdolliset tarvittavat muutokset.

On tarpeen luoda välineitä tietopohjan laajentamista varten niin, että päivähoidon käytön seuranta-tutkimusta voidaan tehdä nykyistä paremmin.

4.5 YHTEISKUNNALLISET JA TALOUDELLISET VAIKUTUKSET

Työryhmän esitysten tavoitteena on lisätä joustavuutta perheen ja työn yhteensovittamisessa niin, ettei alle kolmevuotiaiden lasten vanhempien tarvitse valita joko kokopäivätyön tai kokopäiväisen kotonaolon välillä. Uudistuksen erityisenä tavoitteena on edesauttaa siirtymistä kotihoidon tuelta osa-aikatyöhön ja tästä edelleen kokoaikaan työhön lasten varttuessa. Osa-aikatyötä tukevia järjestelmiä kehittämällä kannustetaan äitejä ja isiä myös jakamaan lastenhoitoa. Tuntiperusteiseen päivähoitomaksujärjestelmään siirtyminen tukee mahdollisuutta ottaa vastaan lyhytaikaistakin osa-aikatyötä, kun päivähoidosta maksetaan tarpeen mukaan.

Työryhmän esityksillä olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia, joita ei ole voitu ottaa huomioon nykyisessä valtiontalouden kehyspäättöksessä 2013–2016. Esitysten toteuttamismahdollisuuksia ja aikataulua sekä taloudellisia vaikutuksia tulisi arvioida vielä tarkemmin seuraavan kehyspäättöksen 2014–2017 yhteydessä, joka annetaan keväällä 2013.

Työryhmän esityksillä olisi vaikutuksia kotitalouksien, julkisen talouden ja kansantalouden näkökulmasta. Näitä pääasiallisia vaikutuksia arvioidaan seuraavassa tarkemmin. Etuusmenoihin vaikutukset ovat vähäisiä ja välittömät vaikutukset julkiseen talouteen syntyvät lähinnä lisääntyneiden päivähoitokustannusten myötä.

4.5.1 Vaikutukset kotitalouksien asemaan

Työryhmän esitys joustavan hoitorahan käyttöönotosta merkitsisi erityisesti sitä, että niiden alle kolmevuotiaiden lasten vanhempien, jotka tällä hetkellä hoitavat lastaan kotona, olisi taloudellisesti nykyistä kannattavampaa ottaa vastaan myös osa-aikaista työtä. Tavoitteena käytännössä on, että joustavan hoitorahan sekä lisääntyvien palkkatulojen summa olisi myös erilaisissa osa-aikatyön tilanteissa riittävästi suurempi kuin lasta kotona hoitavien vanhempien saama perhe-etuudet sekä muut etuudet, erityisesti toimeentulotuki ja asumistuki. Uudistuksen voidaankin olettaa lisäävän niiden pienten lasten vanhempien palkkatyöhön osallistumista, jotka nykyisin hoitavat lapsiaan kotihoidon tuella.

Työryhmä on teettänyt tästä näkökulmasta tarkempia laskelmia, joissa on tarkasteltu erilaisten perheiden käytettävissä olevien nettotulojen kehitystä siinä tapauksessa, että lasta kotona hoitava vanhempi tai vanhemmat siirtyvät osa-aikaiseen tai kokoaikaiseen työhön (liite 1). Joissain laskelmissa on havaittu, että kokopäivätyöstä ja 80-prosenttisesta osa-aikatyöstä saatujen tulojen ero on pieni. Koska kyseessä on väliaikainen jakso työssäolossa, kannustavuusongelmaa ei pidetä merkittävänä.

Työryhmän esitys päivähoiton maksun määräytymisestä tuntiperusteisen mallin mukaan merkitsisi sitä, että se kannustaisi osaltaan vanhempia suunnittelemaan päivähoiton käyttöä todellisen tarpeen mukaan. Muutos voisi osaltaan merkitä myös sitä, että osa kokopäivähoidossa olevista lapsista siirtyisi osittaiseen päivähoitoon. Muutosten suuruutta ja vaikutusta kotitalouksien asemaan on kuitenkin vaikea arvioida tarkemmin.

4.5.2 Vaikutukset naisten ja miesten asemaan

Työryhmän esitys pyrkii kannustamaan kotona pienten lasten hoidon takia kotona olevia vanhempia siirtymään työelämään nykyistä aikaisemmin. Kotihoidon tukea saavista 95 prosenttia on naisia, joten tavoiteltu muutos koskisi siis pääasiassa heitä. Ylipäätään osa-aikatyötä tekevistä on naisia suurempi osa kuin miehiä. Samoin on tilanne erilaisten perhevapaiden käytön suhteen.

Esitys mahdollistaa myös sen, että molemmat vanhemmat tekisivät osa-aikatyötä lasten hoidon takia mutta erityistä kannustinta hoivavastuuta jakaville vanhemmille ei ole määritelty. Siten hoitovapaiden käytön jakautumiseen isien ja äitien välillä esityksellä ei liene ainakaan aluksi merkittäviä vaikutuksia. Tämän hetkisen tiedon valossa on siis oletettavaa, että suurin osa uuden etuuden käyttäjistä olisi naisia.

Esitys voi pitkällä tähtäimellä edistää pisimpään kotihoidontukea käyttäneiden nopeampaa paluuta työmarkkinoille ja siten vahvistaa naisten kiinnittymistä työmarkkinoille, työmarkkina-asemaa ja urakehitystä.

4.5.3 Vaikutukset julkiseen talouteen

Työryhmän esityksellä on vaikutusta julkisen talouteen. Suurin vaikutus syntyy kuntatalouteen ja erityisesti päivähoidon kustannuksiin.

Esityksen todennäköinen vaikutus on, että osa niistä vanhemmista, jotka nykyisin hoitavat lastaan kotona kotihoidon tuen avulla, siirtyvät osa-aikaiseen työhön ja uuden joustavan hoitorahan saajiksi. Tämä merkitsisi nykyiseen kotihoidon tukeen käytettävän julkisen rahoituksen pienenemistä. Samalla on mahdollista, että pieni osa koko-aikatyössä olevista alle 3-vuotiaiden lasten vanhemmista siirtyy osa-aikatyöhön ja joustavan hoitorahan käyttäjiksi. Perinteisesti etuuksien tasojen muutokset ovat ensisijaisesti vaikuttaneet siihen, osallistuuko ylipäätään työelämään. Sen sijaan jo työssä olevien työtunteihin etuusmuutoksilla on ollut vähäisempi vaikutus. Tämän johdosta on luultavaa, että joustavaa hoitorahaa tulisivat tulevaisuudessa käyttämään nykyisten osittaisen hoitorahan saajien lisäksi erityisesti nykyiset kotihoidon tuen saajat. Pienempi osuus joustavan hoitorahan käyttäjistä siirtyisi hoitorahalle koko-aikatyöstä.

Käytännössä uudistus myös laajentaisi nykyisen osittaisen hoitorahan saajajoukkoa. Nykyisin arviolta vajaalla puolella kotihoidon tukea saaneista on voimassa oleva työsuhde. Uusi etuus tarjoaisi vaihtoehdon niille kotihoidon tuen saajille, joilla ei ole voimassa olevaa työsuhdetta, mutta jotka haluaisivat siirtyä tarjolla olevaan osa-aikatyöhön. Lisäksi paluu voimassa olevaan osa-aikaiseen työsuhteeseen olisi nykyistä kannattavampaa.

Lukumääräarvioiden teko edellä kuvatuista siirtymistä on erittäin vaikeaa ja niihin sisältyy erittäin suuri epävarmuus. Muutosarvioilla pyritään tässä lähinnä hahmottamaan uudistuksen mahdollista vaikutusta julkiseen talouteen.

Toistaiseksi erilaiset osittaiset toimeentuloturvaetuudet eivät ole olleet kovin suosittuja. Vuoden 2011 lopussa osittaista hoitorahaa maksettiin vajaasta 4 600 alle 3-vuotiaasta lapsesta. Suurikaan suhteellinen lisäys nykyistä osittaista hoitorahaa saaneiden lukumäärään ei täten olisi absoluuttisesti suuri.

Siirtymäarvioiden pohjana voidaan käyttää kotihoidon tuen kuntalisän vaihtelun arvioitua vaikutusta työhön osallistumiseen.³ Tämän perusteella nykyisen osittaisen hoitorahan saajia vastaava lukumäärä kasvaisi uudistuksen myötä vajaalla 2 100 uudella joustavan hoitorahan saajalla kuukautta kohti. Lukumäärä koostuisi vajaasta 1 600 kotihoidon tuella nyt olevasta, joilla on voimassa oleva työsuhde ja jotka siirtyisivät uudistuksen myötä osa-aikatyöhön ja joustavalle hoitorahalle sekä arviolta runsaasta 500 nyt kokopäivätyössä olevasta palkansaajasta, jotka siirtyisivät osa-aikatyöhön ja joustavalle hoitorahalle. Tämän lisäksi joustavalle hoitorahalle siirtyisi niitä nykyisiä kotihoidon tuen saajia, joilla ei ole voimassa olevaa työsuhdetta. Tämän ryhmän kiinnittyminen työelämään on oletettavasti heikompi kuin niiden kotihoidon tuen saajien, joilla on voimassa oleva työsuhde. Tästä ryhmästä oletetaan vajaan 800 vanhemman siirtyvän joustavalle hoitorahalle. Yhteensä uutta joustavaa hoitorahaa saisi näillä oletuksilla kuukaudessa noin 7 500 tuen saajaa ($4\,600 + 1\,600 + 500 + 800$). Lisäystä nykyiseen osittaiseen hoitorahaan verrattuna olisi 2 900 tuen saajaa. Edellä kuvattujen siirtymien oletetaan heijastuvan täysimääräisesti kokonaistyyllisyyteen. Esimerkiksi kotihoidon tuelta työllistyvän ei oleteta korvaavan jo nyt työllistyneitä. Vastaavasti oletetaan, että kokoaikatyöstä osa-aikatyöhön siirtyvien tilalle ei palkata lisää osa-aikatyövoimaa.

Työryhmän esityksen mukaiset joustavan hoitorahan määrät ovat nykyistä osittaisesta hoitorahaa suurempia (240 ja 160 € kk). Tämä lisäisi etuusmenoja jo ilman käyttäytymismuutoksia. Uuden etuuden taso on porrastettu työajan mukaan siten, että etuus olisi suurempi, jos vanhemman työaika olisi enintään 60 prosenttia kokopäivätyön työajasta. Työaikaporrastus yhdessä etuuden korkeamman tason kanssa saattaisi kannustaa osaa nykyisistä osittaisen hoitorahan saajista lyhentämään työaikaansa, mikä osaltaan kasvattaisi joustavan hoitorahan menoja. Tämä vähentäisi jossain määrin myös verotuloja. Joustavan hoitorahan on oletettu olevan etuoikeutettua tuloa päivähoitomaksua määrättäessä.

Kunnallisessa päivähoidossa osapäivähoidosta perittävien maksujen muutos saattaisi lisätä osa-aikatyön ja joustavan hoitorahan houkuttelevuutta. Uuteen tuntiperusteiseen laskutusjärjestelmään siirtymisen vaikutusta on vaikea arvioida, koska käytössä ei ole kattavaa tietoa eri kunnissa noudatettavista osapäivähoidon maksujärjestelmistä. Esimerkiksi nykyiseen Helsingin maksujärjestelmään verrattuna hoitomaksut alenisivat uudessa järjestelmässä erityisesti lyhyillä hoitoajoilla sekä juuri Helsingin eri maksuprosenttien tuntirajojen yläpuolella. Tuntiperusteisen laskutukseen siirtymisen lisäksi osa-aikatyön kannustavuutta lähinnä puolisoilla. Yksinhuoltajalla vaikutus olisi vähäisempi, koska lyhyttä hoitoaikaa vastaavalla lyhyen osa-aikatyön tulotasolla ei hoitomaksua muutenkaan perittäisi.

Uudistuksen vaikutuksia julkiseen talouteen arvioitiin edellä kuvattujen siirtymäoletusten mukaisten lukumäärätietojen ja valikoitujen esimerkkiperheiden tulomuutosten avulla. Uudistus ei juuri muuttaisi kunnille kotihoidon tuesta ja osittaisesta hoitorahasta tai uudesta joustavasta hoitorahasta yhteenlaskettuna aiheutuvia menoja. Nykyisten osittaisen hoitorahan saajien etuustaso nousisi ja tästä aiheutuisi arviolta noin 5 miljoonan euron lisäkustannukset. Siirtymät kotihoidon tuelta joustavalle hoitorahalle vähentäisivät etuusmenoa vajaalla 6 miljoonalla eurolla. Siirtymät kokoaikatyöstä joustavalle hoitorahalle lisäisivät joustavan hoitorahan menoja runsaalla miljoonalla eurolla.

Esitettyjen uudistusten vaikutusta kuntien päivähoidon kustannuksiin ja toisaalta päivähoitomaksutuloihin on vaikea arvioida. Siirtyminen lasten kotona hoidosta työ-

³ Kaavailtu uudistus on luonteeltaan toisen tyyppinen, mikä jo sinällään rajoittaa tutkimustiedon soveltuvuutta ja lisää entisestään epävarmuutta.

hön merkitsisi selvää kunnallisen lasten päivähoidon kysynnän lisääntymistä ja päivähoitokustannusten kasvua. Toisaalta joidenkin lasten hoitoaika saattaa lyhentyä, kun toinen vanhemmista siirtyy kokopäivätyöstä osa-aikatyöhön ja joustavan hoitorahan saajaksi. Yhden päivähoitopaikan kustannuksista on olemassa erilaisia arvioita. Työryhmän arvioissa on käytetty yhden alle 3-vuotiaan lapsen kokopäivähoidon vuosikustannuksena 15 300 euroa. Yli 3-vuotiaan lapsen kokopäivähoidon kustannukseksi on vastaavasti oletettu 9 400 euroa vuodessa.

Kustannusvaikutukset kuntataloudelle riippuvat keskeisesti siitä, kuinka paljon – ja mihin tuloluokkiin kuuluvia – vanhempia siirtyy joustavalle hoitorahalle. Työryhmässä on arvioitu, että vanhempia siirtyisi joustavalle hoitorahalle mahdollisesti 2 000–3 000 vanhempaa. Laskelmassa oletetaan, että uudistuksen myötä 2 400 vanhempaa siirtyy kotihoidon tuelta joustavan hoitorahan piiriin ja kotitalouden alle kouluikäiset lapset siirtyvät kunnalliseen osapäivähoitoon. Laskelmassa oletetaan, että näistä kotitalouksista kunnalliseen päivähoitoon siirtyy keskimäärin yksi alle 3-vuotias lapsi ja 0,3 yli kolmevuotiaasta lasta, yhteensä 2 400 alle kolmevuotiaasta ja 720 yli kolmevuotiaasta. Keskimääräisen hoitomaksun oletetaan olevan 60 prosenttia kokopäivähoidon maksusta. Osa-aikaisesta hoidosta kunnalle aiheutuvan kustannuksen oletetaan kuitenkin olevan keskimäärin 80 prosenttia kokopäivähoidon kustannuksista. Lapsen oletetaan käyttävän päivähoitoa 11 kuukautena vuodessa. Näillä karkeilla oletuksilla päivähoitokustannukset kasvaisivat vajaalla 38 miljoonalla eurolla. Siirtymät kokopäivätyöstä ja kokopäiväisestä päivähoidosta osa-aikatyöhön ja osa-aikaiseen päivähoitoon vähentäisivät vastaavasti kustannuksia vajaalla 2 miljoonalla eurolla. Päivähoitokustannukset lisääntyisivät siten noin 36 miljoonalla eurolla. Osa kustannusten lisäyksestä voitaisiin kattaa lisääntyneillä päivähoitomaksuilla. Päivähoitomaksujen arvioidaan lisääntyvän vajaalla 4 miljoonalla eurolla. Kuntien päivähoitomaksuilla vähennetyn nettomenon lisäyksen arvioidaan olevan noin 32 miljoonaa euroa.

Joustavan hoitorahan käyttöönotto ja osa-aikaiseen työhön siirtyminen merkitsisi erityisesti pienituloisten perheiden osalta sitä, että toimeentulotuen ja asumistuen määräraharahatarve pienenis. Vaikutus olisi kuitenkin melko vähäinen. Kaavamaisen laskelman mukaan sekä asumis- että toimeentulotuen menot supistuisivat noin puolen miljoonan euron verran. Tulos saattaa kuitenkin olla hyvin herkkä perhetyyppinä koskeville oletuksille.

Käytetyillä laskentaoletuksilla uudistuksen arvioidaan kasvattavan kuntien verotuloja noin 4 miljoonalla eurolla. Valtion tuloveron tuottoon uudistuksella ei olisi oleellista vaikutusta. Myös sosiaalivakuutusmaksujen tuotto kasvaisi, mutta näitä ei tarkastella tässä yhteydessä tarkemmin. Periaatteessa työllisyyden kasvu lisäisi myös välillisten verojen tuottoa. Valtio rahoittaa kotihoidon tuen ajalta karttuvan ansioeläkkeen, ja uudistus voisi vähentää näitä menoja. Menojen vähennys kuitenkin riippuu siitä, miten eläketurvan karttuminen joustavan hoitorahan ajalta ratkaistaan. Alle on koottu arviot keskeisimmistä muutoksista.

- Kotihoidon tuen, osittaisen hoitorahan ja uuden joustavan hoitorahan yhteenlaskettu muutos: -0,2 milj. euroa
- Kunnallisveron tuoton lisäys: 4,3 milj. euroa
- Kuntien päivähoitokustannusten lisäys: 36 milj. euroa
- Kuntien päivähoitomaksutulojen lisäys joustavaan hoitorahaan liittyen: 4 milj. euroa

Työryhmä ei ole yksityiskohtaisesti arvioinut, miltä osin sen esittämät muutokset merkitsisivät kunnille uusia tehtäviä tai nykyisten tehtävien laajentamista. Tämä val-

tion ja kuntien välistä kustannustenjakoa koskeva kysymys tulee selvittää tarkemmin esitysten jatkovalmistelussa.

Kuntataloudessa noudatetaan perustuslain vakiintuneen tulkinnan mukaan määrättyä kustannusvastaavuutta valtion ja kuntien kesken (rahoitusperiaate). Tämä merkitsee mm. sitä, että jos kuntien palvelujen kysyntä ja kustannukset lisääntyvät valtion toimenpiteiden johdosta, on valtion osaltaan otettava huomioon kunnille kohdennettavassa valtion rahoituksessa. Siltä osin kuin työryhmän esitykset merkitsevät kuntien kustannusten lisääntymistä, on vaikutus siten otettava huomioon esimerkiksi kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen osoitettavassa määrärahassa.

Kuntien peruspalvelujen valtionosuudessa ei oteta erikseen huomioon kuntien investointikustannuksia. Siltä osin kuin työryhmän esitykset merkitsisivät kuntien lisäinvestointien tarvetta, ei vaikutusta siten lähtökohtaisesti oteta huomioon kuntien peruspalvelujen valtionosuudessa.

4.5.4 Vaikutukset kansantalouteen

Työryhmän ehdotuksilla olisi myös edellä kuvattuja julkistaloudellisia vaikutuksia laajempia vaikutuksia koko kansantalouden näkökulmasta. Ehdotukset vaikuttaisivat erityisesti työllisyysasteeseen ja investointeihin.

Edellä pyrittiin ottamaan huomioon vain uudistuksen välittömät työllisyysvaikutukset. Uudistus luultavasti parantaa naisten työllisyyttä myös myöhemmin työuralla. Uudistus ja siirtymät osa-aikatyöhön kotihoidon tuelta nopeuttavat siirtymistä koko-aikatyöhön ja vähentävät työttömyysjaksojen riskiä sen jälkeen, kun nuorin lapsi on jo täyttänyt kolme vuotta. Työuran katkosten lyhentyminen parantaa myös tuottavuutta ja tulevaa tulokehitystä. Nämä tekijät vahvistaisivat myös julkista taloutta.

LÄHTEET

- Aalto Aino-Maija (2013): Katsaus osittaisen hoitorahan käyttöön 2000-luvulla. Kela (ilmestyy).
- Comparative analysis of working time in the European Union (2010). European Foundation for the Improvement of Living and Social Conditions.
- Duncan, Gaillie (2012): Employ Research Group: Research Overview. Skill Trends, Job Quality and Social Polarization.
<http://issuu.com/equalsoc/docs/employresearchoverview>
- Gash, Vanessa (2008): Preference or constraint? Part-time workers' transitions in Denmark, France and the United Kingdom. *Work, Employment & Society* 22(4), 655–674.
- Haataja, Anita (2011): EU-maiden työnantajat arvioivat perhevapaiden vaikutuksia, *Sosiaalivakuutus* 2/2011, 35-36.
- Haataja, Anita & Juutilainen, Vesa-Pekka (2012): Päivähoitotietoa Kelassa. *Netti-työpapereita* 36/2012. Kela.
- Haataja, Anita & Kauhanen, Merja (2010): Reasons for using part-time work in the Nordic establishments. Does it make difference for workers and companies? *Työpapereita* 265. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos.
<http://www.labour.fi/tutkimusjulkaisut/tyopaperit/sel265.pdf>
- Kauhanen, Merja & Nätti, Jouko & Miettinen, Joonas (2012): Vastentahtoinen määrä- ja osa-aikainen työ sekä koulutukseen osallistuminen. *Artikkeleita* 45. *Työpoliittinen Aikakauskirja* 1/2012.
- Kela (2012): Kelan tilastollinen vuosikirja 2011.
- Kelasto. Kelan tilastotietokanta. <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/alias/kelasto>
- Kellokumpu, Jenni & Napari, Sami (2007): Perhevapaiden vaikutus palkkapussiin. *Talous & yhteiskunta* 3/2007.
- Kuntaliitto (2012): Selvitys lasten kotihoidon tuen sekä yksityisen hoidon tuen kuntalisistä sekä palvelusetelistä.
<http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2012/06/Sivut/kolmannes-kunnista-tukee-lasten-kotihoidtoa-kuntalisalla.aspx>
- Kyyrä, Tomi (2008): Partial unemployment insurance benefits and the transition rate to regular work. *Vatt-keskustelualoitteita* 440. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Lasten päivähoito 2011. Tilastoraportti 30/2011. Helsinki: THL.
- Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna (2008): Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimusten tuloksia 1977–2008. Helsinki: Tilastokeskus.
- Myrskylä Pekka (2012) 30 vuotta töissä, 50 vuotta muualla. Tilastokeskus, *Tieto&trendit* 6/2012.
- Myrskylä Pekka (2012) Koulutustaso selittää työurien pituutta. Tilastokeskus, *Tieto&trendit* 6/2012.
- OAJ (2012): Selvitys lastentarhanopettajien ja erityislastentarhanopettajien kelpoisuustilanteesta, saatavuudesta ja riittävytydestä keväällä 2012.
http://www.oaj.fi/pls/portal/docs/PAGE/OAJ_INTERNET/01FI/05TIEDOTTEET/03JULKAISUT/LTO_KELPOISUUS.PDF

- Pohjola, Katja (2013): Lasten yksityisen hoidon tuki. Kela (ilmestyy).
- Salmi Minna & Lammi-Taskula Johanna (2011) Joustoa työn vai perheen hyväksi? Teoksessa Pietikäinen Petteri (toim.) Työstä, joustaa, jaksa: Työn ja hyvinvoinnin tulevaisuus. Gaudeamus, Helsinki 2011, 155–183.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna & Närvi, Johanna (2009): Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 24/2009. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Siljander, Eero & Väisänen, Antti & Linnosmaa, Ismo & Sallila, Seppo (2012): Päivähoidon maksu-uudistus. Tutkimus uudistuksen vaikutuksista maksuihin, kysyntään, käyttöön, kuntatalouteen ja henkilöstöresursseihin. Raportti 7/2012. Helsinki: THL.
- Säkinen, Salla (2011): Lasten päivähoito. Kuntakyselyn osaraportti. Tilastoraportti 37/2011. Helsinki: THL.
- Tasa-arvobarometri 2012. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:23. Tilastokeskus: Ansiotasoindeksi 2011.
- Tilastokeskus: Työllisyys ja työttömyys vuonna 2011.
- Tilastokeskus: Työvoimatutkimus 2011.
- Työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän väliraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja 2012:16.
- Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:8.

LIITE 1

Joustavan hoitorahan vaikutus työnteon kannustimiin

Joustavan hoitorahan vaikutusta perheiden työnteon kannustimiin voidaan arvioida esimerkkiperheisiin liittyvien laskelmien avulla. Tällaiset laskelmat kuvaavat aina vain jotain yksittäistä erityistapausta, eivätkä tulokset suoraan yleisty kaikkiin tapauksiin. Näiden esimerkkilaskelmien tarkoitus on kuvata uudistuksen vaikutusta erilaisiin perheisiin.⁴

Laskelmat on tehty Kansaneläkelaitoksen tekemällä JUTTA-mallilla vuoden 2012 etuus- ja verolainsäädännöllä.

Laskelmien taustaoletukset

Laskelmissa on keskitetty nimenomaan joustavan hoitorahan vaikutuksiin, joten päivähoitomaksujen on oletettu määräytyvän samalla tavalla sekä nykyisen osittaisen hoitorahan että joustavan hoitorahan tapauksessa. Päivähoitomaksun on oletettu olevan suoraan suhteessa työaikaan: jos työaika esimerkiksi on 60 %, on myös päivähoitomaksu 60 % täydestä maksusta.

Esimerkkiperheiden on oletettu asuvan asumistuen kuntaryhmässä 1 (Helsinki) asumistuen normin mukaisessa asunnossa. Omistusasunnossa asuvilla pariskunnilla ei näissä esimerkkilaskelmissa ole oikeutta asumistukeen, joten heidän kohdalla tällä oletuksella ei ole merkitystä.

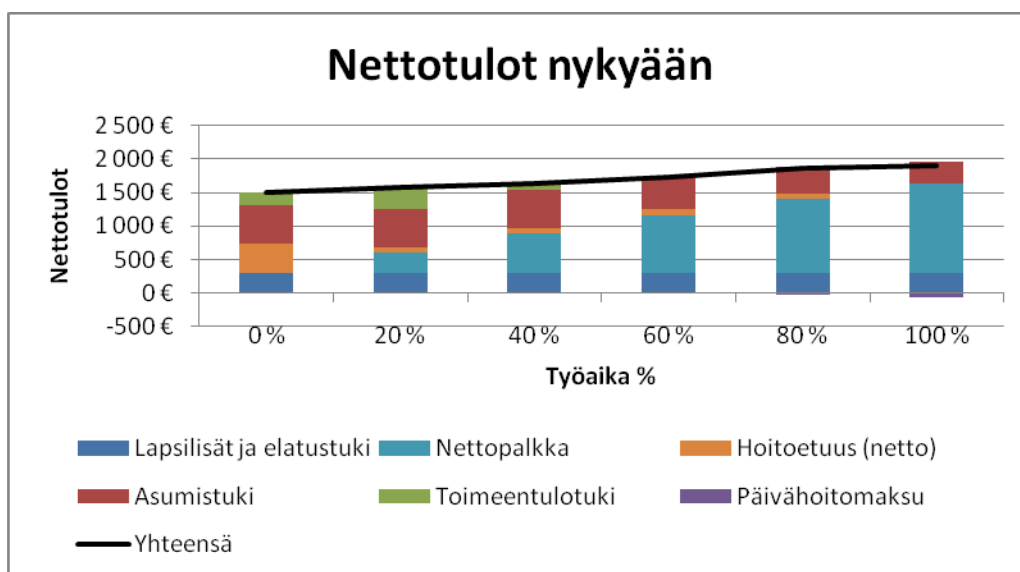
Kahden huoltajan perheissä molempien huoltajien kokoaikatyön palkaksi on oletettu sama. On myös oletettu, että osa-aikatyössä palkka on suoraan suhteessa työaikaan. Kotihoidon tuen kuntalisia ei ole laskettu mukaan. Nämä oletukset eivät tietenkään päde kaikkiin perheisiin ja tilanteisiin, mutta ne on pyritty valitsemaan siten, että laskemista saisi kuvan siitä, miten joustava hoitoraha vaikuttaisi erilaisten perheiden kannustimiin siirtyä osa-aikatoihin.

Yhden lapsen pienituloinen yksinhuoltaja

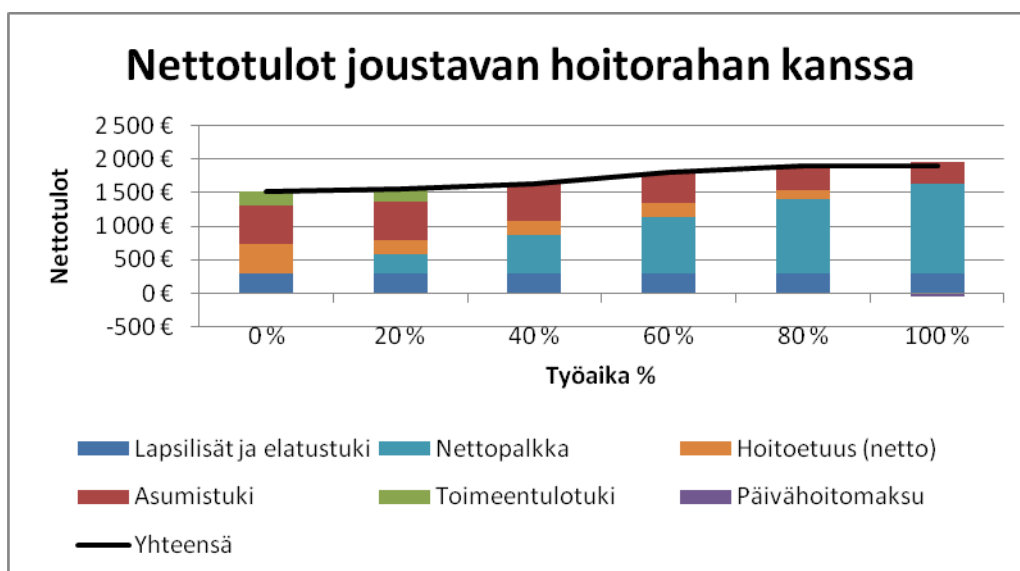
Ensimmäinen esimerkkiperhe on yhden lapsen hyvin pienituloinen yksinhuoltaja. Yksinhuoltajan kokoaikatyön palkaksi on oletettu 1 600 euroa kuussa. Perhe asuu vuokralla asumistuen normin mukaisessa asunnossa, eli 57 neliön asunnossa josta maksavat 711 euroa vuokraa. Matalien tulojensa vuoksi tämä perhe on toimeentulotuen ja asumistuen piirissä.

Alla olevassa kuviossa on kuvattu perheen tulojen määrä ja koostumus voimassa olevassa tukijärjestelmässä eri työajoilla.

⁴ Tässä tarkastelussa pääpaino on varsin pienituloisten perheiden tulonmuodostuksen tarkastelussa. Kustannusarvioiden tukena on käytetty hieman erilaisia esimerkkiperheitä. Myös eräät muut laskentaoletukset ovat olleet erilaisia.

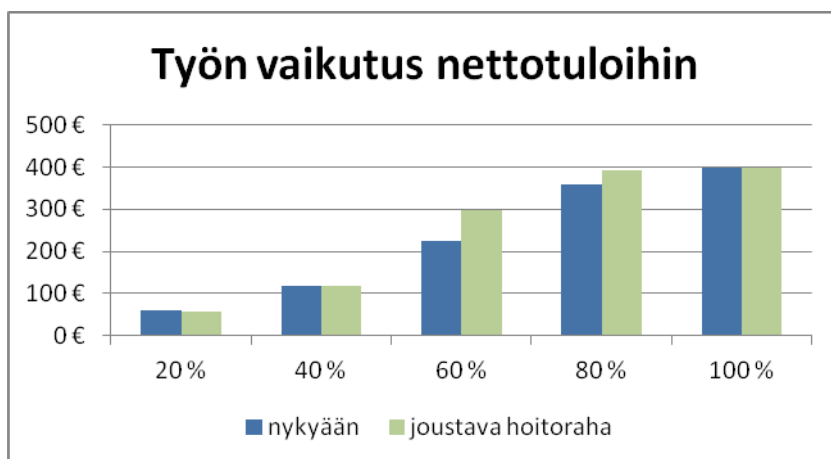

Kuviosta näkyy, että perhe on laskennallisesti oikeutettu toimeentulotukeen, vaikka yksinhuoltaja tekisi 40 prosentista työaikaa. Sitä pidempää työviikkoa tehdessä oikeutta toimeentulotukeen ei enää ole. Asumistuen piirissä perhe säilyisi joka tapauksessa. Perheen tulot eivät juuri lisäännä yksinhuoltajan siirtyessä kotihoidon tuelta osa-aikatoihin, koska palkan lisääntyessä asumistuki ja toimeentulotuki vastaavasti pienenevät. Tämä on esimerkkitapauksessa tulonsiirtojärjestelmän yleisempään rakenteeseen liittyvä piirre.

Joustavan hoitorahan myötä perheen tilanne muuttuisi sikäli, että osa-aikatyön rinnalla maksettava osittainen hoitoraha korvautuisi selvästi suuremmalla joustavalla hoitorahalla. Tämän myötä jo 40 prosentin työaika tehdessä perheen tulot ovat niin suuret, ettei laskennallista oikeutta toimeentulotukeen enää ole. Osa-aikatyön tekeminen muuttuu nykyiseen verrattuna kannustavammaksi.

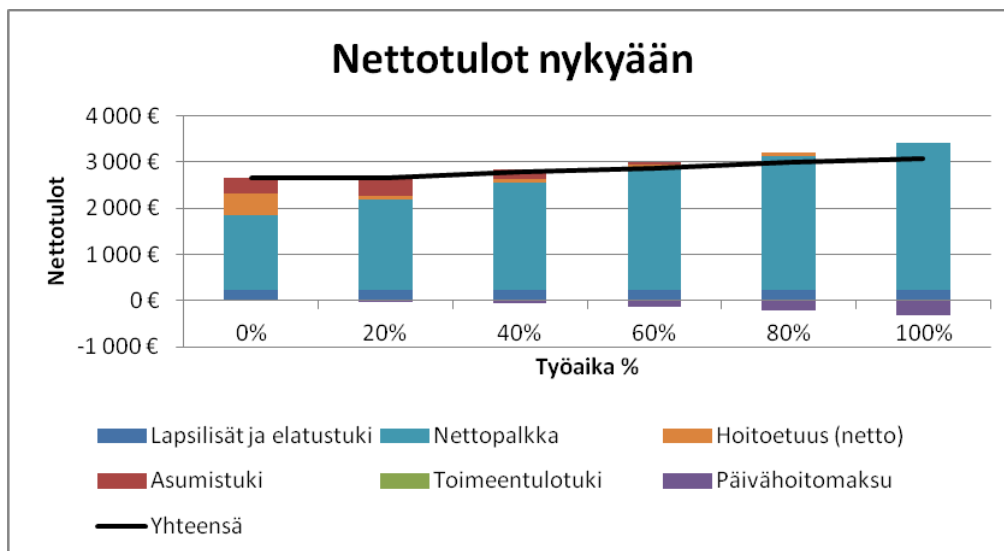
Alla olevassa kuviossa näkyy miten perheen päivähoitomaksujen jälkeiset nettotulot muuttuvat yksinhuoltajan siirtyessä kotihoidon tuelta osa- tai kokoaikatöihin. Työaika on esitetty vaaka-akselilla prosentteina kokoaikaisesta työajasta. Kuviosta voi esimerkiksi havaita, että uudistuksen jälkeen siirtyminen kotihoidon tuelta osa-aikatyöhön, jossa työaika 60 prosenttia kokoaikatyön työajasta, lisää nettotuloja vajalla 300 eurolla. Nykytilanteessa tulojen lisäys jää vastaavassa tilanteessa vajaaseen 230 euroon.

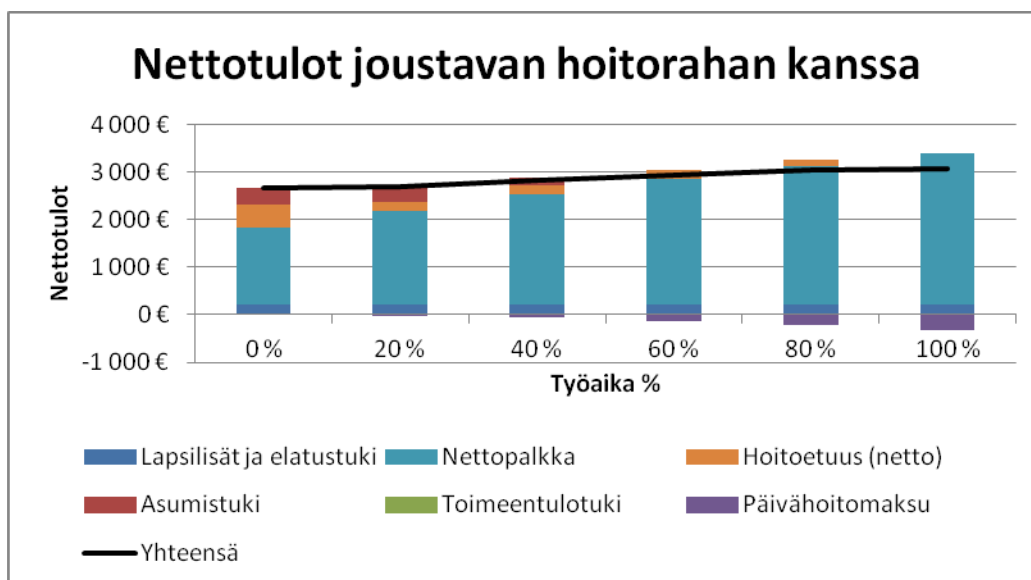
Joustava hoitoraha parantaisi kannustimia siirtyä 60 % tai 80 % osa-aikatyöhön, eli esimerkiksi tekemään kolmi- tai nelipäiväistä työviikkoa. Sitä vähäisemmällä työnteolla yksinhuoltaja olisi edelleen oikeutettu toimeentulotukeen, jolloin työnteon kannustavuus on heikko.

Kahden huoltajan ja kahden lapsen pienituloinen perhe

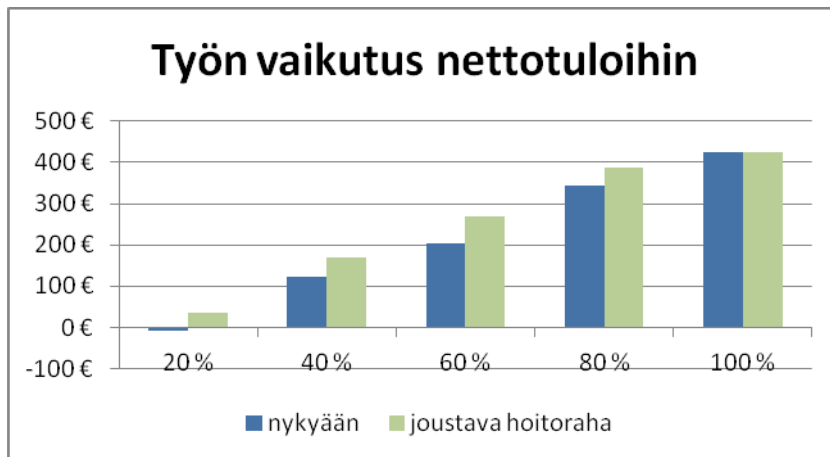
Toinen esimerkkiperhe on pienituloinen perhe, jossa molempien vanhempien palkka olisi kokoaikatyössä 2 000 euroa kuussa. Perhe asuu vuokralla 90 neliön asunnossa josta he maksavat vuokraa 1 076 euroa kuussa. Laskelmissa on oletettu, että toinen vanhemmista on joka tapauksessa kokoaikatyössä, eli vain toinen muuttaa työaikaansa.

Tämä perhe ei ole enää laskennallisesti oikeutettu toimeentulotukeen, vaikka toisen vanhemmista olisi kotihoidon tuella. Perhe on kuitenkin oikeutettu asumistukeen, jos toisen vanhemman työaika on korkeintaan 60 prosenttia täydestä, eli esimerkiksi kolme päivää viikossa. Tässä perheessä vähäiseen osa-aikatyöhön siirtyminen ei juuri kannata, koska aivan pieni palkka yhdistettynä osittaiseen hoitorahaan ei korvaa verrattain suuren kotihoidon tuen menetystä.

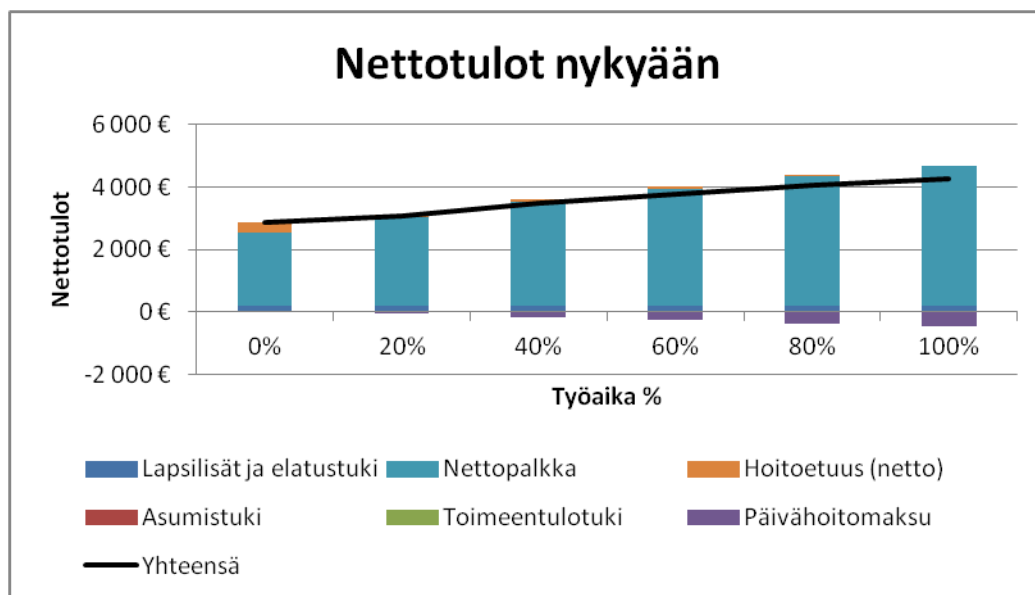
Joustavan hoitorahan kanssa pienikin palkka riittää korvaamaan kotihoidon tuen menetyksen. Osa-aikatyöhön siirtyminen olisi siis joustavan hoitorahan myötä nykyistä kannustavampaa. Alle olevasta kuviosta näkyy toisen vanhemman työhön siirtymisen vaikutus perheen nettotuloihin.

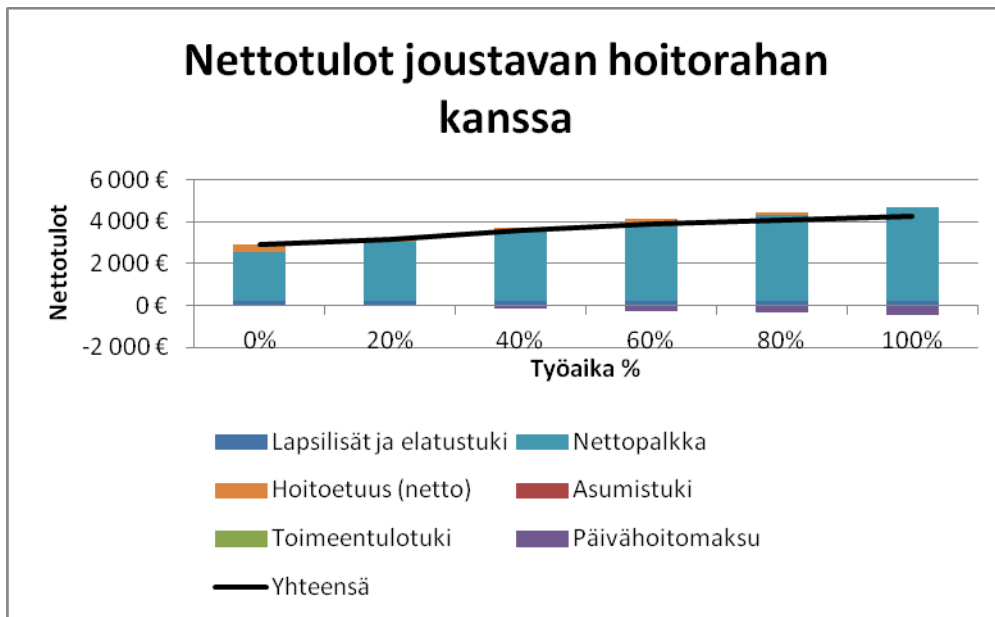
Osa-aikatyön kannustavuus lisääntyy tällä esimerkkiperheellä selvästi. Osa-aikatyön palkan rinnalla maksettavan etuuden tasolla on verrattain suuri merkitys, koska perheen palkkataso on matala.

Kahden huoltajan ja kahden lapsen keskituloinen perhe

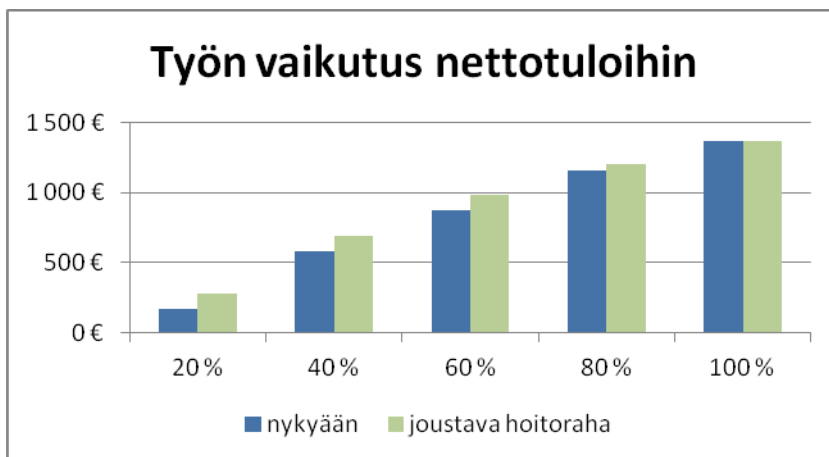
Viimeinen tarkasteltava perhe on keskituloinen perhe, joka asuu omistusasunnossa. Vanhempien kokoaikatyön palkaksi on oletettu 3 000 euroa kuussa.

Tällä esimerkkiperheellä ei tulojensa puolesta ole oikeutta asumistukeen. Väähäiseenkin osa-aikatyöhön siirtyminen on perheelle kannattavaa, koska osa-aikatyön palkka on aina suurempi kuin kotihoidon tuki.

Joustavan hoitorahan myötä perheen tulojen koostumus ei oleellisesti muutu. Osittainen hoitoraha korvautuu suuremmalla joustavalla hoitorahalla, mutta perheen kokonaistuloista se on edelleen vain pieni osa.

Joustava hoitoraha lisäisi tämänkin perheen kannustimia työhön siirtymiseen. Eri-tyisesti vähäiseen osa-aikatyöhön siirtyminen muuttuisi selvästi nykyistä kannattavammaksi.

Johtopäätökset esimerkkilaskelmista

Esimerkkilaskelmista nähdään, että joustavaan hoitorahaan siirtyminen lisäisi perheiden kannustimia siirtyä kotihoidon tuelta osa-aikatoihin. Vaikutus on suurin pienituloisilla, joilla osa-aikatyön rinnalla maksettavan etuuden suuruus suhteessa palkkaan on suurin. Erityisesti pienituloisilla yksinhuoltajilla toimeentulotuen ja asumistuen pieneneminen heikentää osa-aikatyöhön siirtymisen välittömiä taloudellisia kannustimia. Joustava hoitoraha pienentää kannustinloukkuja, mutta ei täysin poista niitä.

Esimerkkien tarkastelussa päähuomio kiinnittyi tulojen muutokseen kotihoidon tulta osa-aikatyöhön siirryttäessä. Periaatteessa uudistus muuttaa myös työajan lyhentämisen taloudellisia kannusteita. Uudistuksen myötä kokoaikatyöstä osa-aikatyöhön siirtymiseen liittyvä nettotulojen supistuminen jäisi hieman nykyistä pienemmäksi. Joissakin tapauksissa kokopäivätyöstä ja 80-prosenttisesta osa-aikatyöstä saatujen tulojen ero on pieni. Koska kyseessä on väliaikainen jakso työssäolossa, kannustavuusongelmaa ei pidetä merkittävänä.

LIITE 2

Kela[®]

Osittaisen hoitorahan hakemus

Liitteet _____ kpl

Henkilötunnus

HAKUAIKA 6 kk:n kuluessa takautuvasti
OHJEITA KÄÄNTÖPUOLELLA☐ Lisätietoja eri paperilla

1 HAKIJA	Hakijana ☐ vanhempi ☐ muu huoltaja Sukunimi ja etunimet Ammatti Vakinainen asuinkunta Tilapäinen oleskelukunta Lähiosoite Postinumero Postitoimipaikka Puhelinnumero Sähköpostiosoite Puolison nimi (avio-/avopuoliso/rekisteröidyn parisuhteen osapuoli) Henkilötunnus Asun avoliitossa Asun puolisostani erillään alkaen alkaen
2 MAKSUOSOITE	IBAN-tilinumero BIC-pankitunniste
3 LAPSI, JOTA HAKEMUS KOSKEE	Lapsen nimi Henkilötunnus Lapsi ☐ on alle 3-vuotias ☐ osallistuu 1. tai 2. vuoden perusopetukseen ☐ aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin ja osallistuu oppivelvollisena esiopetukseen oppivelvollisuuden alkamisvuonna * ☐ on aloittanut perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin ja osallistuu 1. tai 2. vuoden perusopetukseen * ☐ kuuluu ns. pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja osallistuu oppivelvollisena esiopetukseen oppivelvollisuuden alkamisvuonna * ☐ kuuluu ns. pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja osallistuu 1., 2. tai 3. vuoden perusopetukseen * * Esitettävä todistus.
4 HAKEMUS	Haen osittaista hoitorahaa alkaen/ajalle ☐ Työaikani on keskimäärin enintään 30 tuntia viikossa lapsen hoidon vuoksi. ☐ Olen työ- tai virkasuhteessa. (Esitettävä työnantajan todistus, ks. täyttöohjeet). ☐ Olen yrittäjä tai maatalousyrittäjä ja minulla on voimassa oleva YEL-/MYEL-vakuutus (yrittäjän eläkelain 10 §:ssä tarkoitettu vakuutus). Saako tai hakeeko myös toinen vanhempi tai muu huoltaja osittaista hoitorahaa samalle ajanjaksolle tai osalle sitä? ☐ Ei ☐ Saa tai on hakenut. Selvittääkää lapsen hoitojärjestelyt kohdassa 6 Lisätietoja.

5 SELVITYS TYÖTÖ- MYYDESTÄ	Oletteko työttömänä työnhakijana? ☐ En ☐ Kyllä
-------------------------------------	---

6 LISÄTIETOJA	Lisätietoja (esim. tiedot lapsen hoitojärjestelystä, kun molemmat vanhemmat hakevat osittaista hoitorahaa)
------------------	--

7 ALLEKIRJOITUS	Vakuutan antamani tiedot oikeiksi ja ilmoitan, jos tietoni muuttuvat. Päiväys _____ Hakijan allekirjoitus _____
--------------------	--

Kela voi käyttää tämän etuusasian ratkaisemiseksi saatuja tietoja myös muussa etuusasiassa, jos tiedot on lain mukaan otettava huomioon. Samoin muuta etuutta varten saatuja tietoja voidaan käyttää ratkaistaessa tätä etuutta. Kelan toimistosta saatte tietoa siitä, mistä Teitä koskevia tietoja voidaan hankkia ja mihin niitä voidaan säännönmukaisesti luovuttaa.

OHJEITA TÄYTTÄJÄLLE

Vanhemmalla tai muulla huoltajalla, joka on virka- tai työsuhteessa tai toimii yrittäjänä tai maatalousyrittäjänä on oikeus osittaiseen hoitorahaan laissa mainittujen edellytysten täyttyessä, silloin kun keskimääräinen viikoittainen työaika on enintään 30 tuntia. Osittaisen hoitorahan saaminen ei välttämättä edellytä säännöllisen työajan nimenomaista lyhentämistä, vaan työajan keskimääräinen pituus ja se, ettei hakija aktiivisesti hae koko-aikatyötä, saattavat olla riittäviä selvityksiä siitä, että työaika on lapsen hoidon vuoksi lyhyempi.

Lomakkeen kohta 3

Hakijan tulee ilmoittaa lapsi, jonka perusteella osittaista hoitorahaa haetaan. Osittaista hoitorahaa maksetaan vanhemmalle tai muulle huoltajalle yhdestä lapsesta kerrallaan, vaikka perheessä olisi useampi lapsi, jonka perusteella osittaista hoitorahaa voisi hakea.

Lomakkeen kohta 4

Työ- tai virkasuhteessa olevan hakijan on toimitettava Kelan toimistoon työnantajan todistus työajasta. Erillistä todistusta ei tarvita, jos työnantaja antaa tiedot tällä lomakkeella. Työnantajan todistuksesta tulee ilmetä ainakin viikoittainen työaika, lyhyemmän työajan syy ja työnantajan tiedot.

Vanhemmat tai muut huoltajat voivat saada osittaista hoitorahaa samalta ajalta vain, jos he hoitavat lasta eri vuorokaudenaikoina. Osittaista hoitorahaa samalta ajanjaksoilta hakevien on annettava selvitys lapsen hoitojärjestelystä esim. kohdassa 6 tai erillisellä paperilla. Molempien tulee jättää oma hakemus.

Työnantajan todistus

TYÖNANTAJAN TIEDOT LYHYEMMÄSTÄ TYÖAJASTA	Hakijan viikoittainen työaika on kalenterikuukauden aikana keskimäärin enintään 30 tuntia viikossa ajalla _____ Lyhyemmän työajan syy on ☐ osittainen hoitovapaa ☐ osa-aikatyö ☐ muu, mikä? _____
---	---

Lisätietoja

Työnantajan nimi

Työnantajan osoite

Asiaa hoitavan henkilön nimi ja puhelinnumero

Päiväys

Työnantajan allekirjoitus

LIITE 3

Taustaselvitys Kotihoidon tukea ja lasten hoitojärjestelmän joustavuutta selvittävälle työryhmälle: kirjallisuuskatsaus

1 NYKYTILANNE

1.1 KOTIHOIDON TUKI JA OSITTAINEN HOITORAHA

Kotihoidon tukea maksetaan alle kolmevuotiaasta lapsesta, joka ei ole kunnallisessa päivähoidossa. Myös perheen yli kolmevuotiaasta lapsesta voidaan maksaa kotihoidon tukea, jos perheeseen kuuluu tuen piirissä oleva alle kolmevuotias lapsi. Vuonna 2012 kotihoidon tuen hoitorahan määrä on 327,46 euroa kuussa yhdestä alle kolmevuotiaasta lapsesta. Perheen muista alle kolmevuotiaista lapsista maksetaan 98,04 euroa kuussa, ja yli kolmevuotiaista mutta alle kouluikäisistä lapsista 63 euroa kuussa lasta kohti. Tulosidonnainen hoitolisä on enintään 175,24 euroa kuussa.

Kuntaliiton keväällä 2012 tekemän kyselyn mukaan kotihoidon tuen kuntalisää maksettiin 99 kunnassa (31 %). Kuntalisän suuruus vaihteli 50 eurosta 264 euroon kuussa lasta kohti; keskimäärin lisää maksettiin alle kolmevuotiaista 158 euroa kuussa ja yli kolmevuotiaista 105 euroa kuussa. Lähes kaikki kunnat ovat asettaneet ehtoja kuntalisän maksamiselle. 80 prosenttia kuntalisää maksavista kunnista edellyttää, että perheen kaikkia lapsia hoidetaan kotona, ja 67 prosenttia edellyttää, että vanhempi hoitaa lasta. Yli kolmasosassa kunnista kuntalisää saa vain tietyn vähimmäisajan täyttyttyä ja vajaassa kolmasosassa kuntalisää maksetaan vain perheen nuorimmasta lapsesta. (Kuntaliitto 2012.)

Vanhemmalla on oikeus osittaiseen hoitovapaaseen lapsen toisen kouluvuoden päättymiseen asti. Osittaisen hoitovapaan edellytys on, että työntekijä on ollut saman työnantajan palveluksessa yhteensä vähintään kuusi kuukautta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Molemmat vanhemmat voivat käyttää osittaista hoitovapaata samanaikaisesti, mikäli he eivät ole yhtä aikaa poissa työstä lapsen hoidon vuoksi. Osittaista hoitorahaa maksetaan alle kolmevuotiaan sekä ensi- ja toisluokkalaisten lasten vanhemmille, jotka lyhentävät työaikaansa lapsen hoidon vuoksi keskimäärin enintään 30 tuntiin viikossa. Jos molemmat vanhemmat ovat samaan aikaan osittaisella hoitovapaalla, molemmille maksetaan osittaista hoitorahaa. Vuonna 2012 osittaisen hoitorahan määrä on 93,77 euroa kuukaudessa.

Vuoden 2011 aikana kotihoidon tukea maksettiin yhteensä lähes 117 000 perheelle ja osittaista hoitorahaa noin 22 000 perheelle. Vuoden lopussa kotihoidon tukea saaneita perheitä oli melkein 64 000 ja osittaista hoitorahaa saaneita perheitä hieman alle 12 400. Kotihoidon tuen saajien määrä laski hieman edellisestä vuodesta ja osittaisen hoitorahan saajien määrä vastaavasti nousi jonkin verran. Vuoden 2011 aikana kotihoidon tukea maksettiin lähes 176 900 lapsesta ja osittaista hoitorahaa yli 22 300 lapsesta. Vuoden lopussa kotihoidon tuen piirissä oli yli 95 000 lasta ja osittaisen hoitorahan piirissä noin 12 200 lasta. Osittaisen hoitorahan ulottaminen ensi- ja toisluokkalaisten vanhempiin vuonna 2004 lisäsi etuuden käyttöä selvästi. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Kotihoidon tukea ja osittaista hoitorahaa saaneet perheet ja lapset 2000–2011.

	Kotihoidon tuki			Osittainen hoitoraha		
	Perheitä vuoden aikana	Perheitä 31.12.	Lapsia 31.12.	Perheitä vuoden aikana	Perheitä 31.12.	Lapsia 31.12.
2000	116 063	72 546	111 595	2 763	1 548	1 548
2001	114 978	70 822	109 139	3 173	1 659	1 659
2002	113 976	69 640	107 058	3 683	1 972	1 972
2003	115 069	68 874	105 565	4 281	2 127	2 126
2004	115 657	67 966	103 845	13 225	10 847	10 825
2005	115 328	67 844	103 313	18 839	10 824	10 791
2006	116 473	66 241	100 938	19 052	10 690	10 686
2007	117 250	65 316	98 918	19 048	10 796	10 790
2008	113 732	64 555	97 687	19 011	10 428	10 365
2009	114 669	65 854	98 070	18 288	9 995	9 925
2010	117 835	65 578	97 605	19 792	11 825	11 681
2011	116 936	63 984	95 148	21 961	12 371	12 217

Lähde: Kelan tilastollinen vuosikirja 2011.

Kotihoidon tuen piirissä oli vuoden 2011 lopussa 50 prosenttia alle kolmevuotiaista lapsista ja 25 prosenttia alle kuusivuotiaista lapsista. Eniten kotihoidon tukea maksettiin 1–2-vuotiaista lapsista, joita oli kaikista etuuden piirissä olleista lapsista 38 prosenttia. Alle yksivuotiaiden osuus oli 11 prosenttia, 2–3-vuotiaiden osuus 22 prosenttia ja yli kolmevuotiaiden osuus 28 prosenttia.

Osittaisen hoitorahan piirissä oli vuonna 2011 alle kolmevuotiaista lapsista 3,3 prosenttia ja 7–8-vuotiaista lapsista 6,5 prosenttia. Etuuden käyttö jakautui lapsen iän mukaan niin, että seitsemänvuotiaiden osuus osittaisen hoitorahan piirissä olevista lapsista oli 33 prosenttia ja 8-vuotiaiden ja tätä vanhempien osuus 29 prosenttia. Alle kolmevuotiaiden keskuudessa kaksivuotiaista maksettiin osittaista hoitorahaa useammin (22 % kaikista etuuden saajista) kuin yksivuotiaista (15 %). Alle yksivuotiaista osittaista hoitorahaa maksettiin vain harvoin. Niiden lasten osuus, joista on maksettu kotihoidontukea, on kymmenessä vuodessa laskenut ja osittaisen hoitorahan piirissä olevien lasten osuus on vastaavasti noussut. Osittaista hoitorahaa saaneista lapsista pienten koululaisten osuus on pysynyt suurin piirtein samana sen jälkeen, kun etuus ulotettiin ikäluokkaan, mutta alle kolmevuotiaiden osuus on jonkin verran lisääntynyt. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Lasten osuus, joista on maksettu kotihoidon tukea tai osittaista hoitorahaa (%).

	Kotihoidon tuki	Osittainen hoitoraha	
	9 kk-2 v	9 kk-2 v	7-8 v
2000	58	1,2	
2001	57,4	1,3	
2002	57,4	1,6	
2003	57,4	1,7	
2004	55,9	2,4	6,5
2005	55,5	2,3	6,6
2006	53,4	2,4	6,5
2007	52,4	2,6	6,4
2008	51,4	2,5	6,1
2009	52,3	2,6	5,7
2010	51,4	3,2	6,4
2011	49,9	3,3	6,5

Lähde: Kelan tilastollinen vuosikirja 2011.

Osittaisen hoitorahan maksukaudet ovat tyypillisimmin lyhyitä, alle seitsemän kuukauden mittaisia, ja etuutta maksetaan vain harvoin yli kahta vuotta. Kotihoidon-tuen käyttö jakaantuu tasaisemmin eripituisiin jaksoihin (taulukko 3).

Taulukko 3. Perheitä, joille on maksettu kotihoidon tukea ja osittaista hoitorahaa vuonna 2009 päättyneeseen vanhempainrahakauteen oikeuttaneesta lapsesta (lkm ja %).

	Alle 7 kk	7–12 kk	13–24 kk	yli 24 kk	Perheitä yhteensä
Kotihoidon tuki	14 523 (28 %)	12 955 (25 %)	15 343 (30 %)	8 623 (17 %)	51 444
Osittainen hoitoraha	1 957 (39 %)	1 715 (34 %)	1 304 (26 %)	48 (1 %)	5 042

Lähde: Kelan tilastollinen vuosikirja 2011.

Äidin ikä, lasten lukumäärä, äidin koulutustaso ja ammattiasema sekä tulotaso ovat yhteydessä siihen, kuinka kauan äiti käyttää kotihoidon tukea. Tukikaudet ovat muita pidempiä yli 40-vuotiailla äideillä, kolmen tai useamman lapsen äideillä sekä niillä, joilla ei ole ammatillista koulutusta tai jotka kuuluvat alimpiin tuloviidenneksiin. Näistä äideistä moni käyttää kotihoidon tukea yli kaksi vuotta. Vastaavasti ylimpään tuloviidennekseen kuuluvat, korkeimmin koulutetut ja korkeimmissa ammattiasemissa toimivat äidit käyttävät kotihoidon tukea muita lyhyempiä kausia tai eivät käytä tukea lainkaan. (Salmi ym. 2009.)

Osittaista hoitovapaata käyttävät alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmista useimmin korkeasti koulutetut sekä ylempinä toimihenkilöinä työskentelevät (Salmi ym.

2009). Osittaisen hoitorahan saajista 6,6 prosenttia oli miehiä vuonna 2011. Kotihoidon tuen saajista miesten osuus oli 5,1 prosenttia. (Kelan tilastollinen vuosikirja 2011.)

1.2 NAISTEN JA MIESTEN TYÖLLISYYS

Vuonna 2011 15–64-vuotiaiden miesten työllisyysaste oli 69,8 prosenttia ja samanikäisten naisten työllisyysaste 67,4 prosenttia. Alle 18-vuotiaiden lasten isien työllisyysaste oli noin 90 prosenttia eli korkeampi kuin muilla miehillä; vastaavasti isien työttömyysaste oli muita miehiä pienempi. Äitien ja muiden naisten työllisyysasteet olivat suunnilleen samansuuruiset, mutta äitien työttömyysaste oli hieman alhaisempi kuin muilla naisilla.

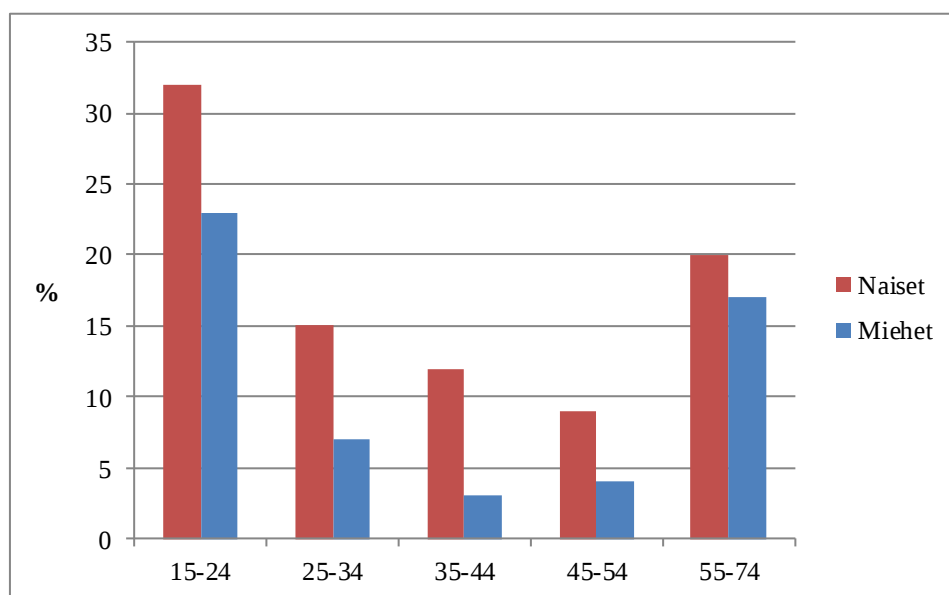
Lasten iällä on vaikutusta äitien työllisyysasteeseen. Alle 3-vuotiaiden lasten äideistä työllisiä oli vuonna 2011 noin puolet ja 3–6-vuotiaiden äideistä 80 prosenttia. Kouluikäisten lasten äitien työllisyysaste oli samalla tasolla kuin isillä eli noin 90 prosenttia.

Vuonna 2011 alle kolmevuotiaiden lasten äideistä työssä oli tosiasiallisesti reilu kolmannes. Hieman alle kolmannes oli perhevapaalla työstä, noin neljäsosa hoiti lapsiaan kotona ilman voimassa olevaa työsuhdetta ja viisi prosenttia oli sellaisia, joilla ei ollut työsuhdetta mutta joiden pääasiallinen toiminta oli muu kuin lasten hoitaminen, esimerkiksi opiskelu. Työssä olevien äitien osuus nousee kuitenkin melko nopeasti lapsen iän myötä. Alle yksivuotiaiden lasten äideistä kahdeksan prosenttia oli työssä, yli puolet oli perhevapaalla työstä ja reilu kolmannes oli ilman työsuhdetta lasta hoitamassa. 1–2-vuotiaiden äideistä jo yli puolet oli työssä, ja sekä perhevapaalla työstä olleiden että ilman työsuhdetta lasta hoitamassa olleiden osuus oli noin viidennes.

Lasten lukumäärä vaikuttaa äitien työllisyyteen siten, että vuonna 2011 yhden ja kahden lapsen äideistä työllisiä oli 79 prosenttia mutta kolmen ja sitä useamman lapsen äitien työllisyysaste oli 64 prosenttia. Lasten iällä ja lukumäärällä ei ole vaikutusta isien työllisyysasteeseen. (Tilastokeskus, työvoimatutkimus.)

1.3 OSA-AIKATYÖN TEKEMINEN

Naiset tekevät osa-aikatyötä selvästi miehiä enemmän. Vuonna 2011 osa-aikatyössä oli 15–74-vuotiaistapalkansaajanaista 19,3 prosenttia ja -miehistä 9,2 prosenttia. Jatkuvaa osa-aikatyötä teki 14,2 prosenttia naisista ja 6,3 prosenttia miehistä. 2000-luvun aikana osa-aikatyön tekeminen on yleistynyt hieman molemmilla sukupuolilla. Ikäluokittain tarkasteltuna osa-aikatyötä tehdään eniten 15–24-vuotiaiden keskuudessa ja seuraavaksi eniten 55–74-vuotiaiden keskuudessa (kuvio 1).

Kuvio 1. Osa-aikatyötä tekevien osuus sukupuolen ja iän mukaan 2011, % (Tilastokeskus, työvoimatutkimus).

Osa-aikatyön painottuminen nuorimpiin ja vanhimpiin ikäluokkiin viittaa siihen, että sitä ei pidetä merkittävänä työn ja perheen yhteensovittamisen keinona. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan yleisin osa-aikatyön syy vuonna 2011 oli opiskelu (28 %); yli neljäsosalle osa-aikatyön syy oli kokopäiväisen työpaikan puuttuminen. 13 prosenttia naisista ja 1,5 prosenttia miehistä teki osa-aikatyötä omien lasten tai muiden omaisten hoitamiseksi; lasten tai muiden omaisten hoitaminen osa-aikatyön syynä korostui kuitenkin 25–34-vuotiailla ja 35–44-vuotiailla naisilla (28 % ja 38 %). Osittaisen hoitovapaan ulottaminen ensi- ja toisluokkalaisten lasten vanhempiin on myös lisännyt niiden osuutta, jotka tekevät osa-aikatyötä hoitaakseen lapsiaan tai muita omaisiaan (Lehto & Sutela 2008). Osa-aikatyötä tekevillä on selvästi harvemmin lapsia kuin kokopäivätyössä olevilla. Vuoden 2008 työolotutkimuksen tietojen perusteella osa-aikatyössä olleista 28 prosenttia asui puolison ja vähintään yhden lapsen kanssa kun kokopäivätyötä tehneiden joukossa vastaava luku oli 40 prosenttia. Suurin osa osa-aikatyötä tehneistä asui avo- tai avioliitossa ilman lapsia, ja yksinasuvia oli reilu neljännes. Yksinhuoltajia oli saman verran kuin kokopäiväisten työntekijöiden keskuudessa eli noin viisi prosenttia. (Lätti 2011.)

Äitien osa-aikatyö on sitä yleisempää mitä nuorempi nuorin lapsi on. Vuonna 2011 alle yksivuotiaiden lasten työssä olevista äideistä osa-aikatyötä teki 45 prosenttia. Yksivuotiaiden lasten työssäkäyvistä äideistä osa-aikatyötä teki neljäsosa ja kaksi- ja kolmevuotiaiden lasten äideistä viidesosa. 4–9-vuotiaiden lasten äideillä vastaavat osuudet olivat 12–16 prosenttia. (Tilastokeskus, Työvoimatutkimus 2011.)

1.4 PÄIVÄHOITOON OSALLISTUMINEN

Vuonna 2010 kunnallisessa tai yksityisessä päivähoitossa oli yhteensä 223 000 lasta, 62 prosenttia 1–6-vuotiaista. Päivähoitoon osallistumisessa on huomattavia ikäryhmittäisiä eroja. Vuonna 2010 päivähoitossa oli alle yksivuotiaista lapsista alle prosentti, 1–2-vuotiaista 41 prosenttia ja 3–5-vuotiaista 73 prosenttia. Kuusivuotiaista eli esiopetusikäisistä päivähoitossa oli reilu 70 prosenttia. Pienimpien, alle 2-vuotiaiden lasten kohdalla päivähoitossa olleiden osuus vastaavanikäisestä väestöstä on pysynyt 2000-luvulla suurin piirtein samana, mutta 2–5-vuotiaiden osuus on selvästi kasvanut. (Taulukko 4.)

Taulukko 4. Päivähoitossa olleet lapset iän mukaan (% ikäluokasta, sekä kunnallinen että yksityinen hoito).

	Alle 1-vuotiaat	1-vuotiaat	2-vuotiaat	3–5-vuotiaat	6-vuotiaat
2000	1,6	28	42,7	66,5	66,8
2001	1,7	28,6	43,6	67,2	67,6
2002	1,3	27,9	44,1	67,4	67,9
2003	1,4	27,5	43,9	68	67,6
2004	1,2	28,3	45,1	68	66,9
2005	1,3	28,2	46,3	68,5	66,8
2006	1,3	29,6	48,2	70,2	66,6
2007	1,3	30,7	50,4	71,8	68,7
2008	1,2	31,6	52,2	73,2	69,4
2009	0,9	29	50,3	72,5	69,4
2010	1	29,7	51,3	73,2	70,5

Lähde: Lasten päivähoito 2010, THL.

Selvää enemmistöä (72 %) päivähoitossa olleista lapsista hoidettiin kunnallisissa päiväkodeissa vuonna 2010. Viidesosa oli kunnallisessa perhepäivähoitossa, ja yksityisen hoidon tuella hoidettujen lasten osuus oli kahdeksan prosenttia. Kunnallisen päiväkotihoidon osuus on kasvanut ja perhepäivähoidon osuus vastaavasti laskenut 2000-luvulla: vuonna 2000 päivähoitossa olleista lapsista reilu 60 prosenttia oli päiväkodeissa ja reilu 30 prosenttia perhepäivähoitossa. Myös yksityisen hoidon tuen osuus on hieman noussut.

Kunnallisessa päivähoitossa olleista lapsista kahdeksan kymmenestä oli kokopäivähoitossa vuonna 2010. Kokopäivähoitossa olleiden lasten osuus oli 1990-luvun lopulla suunnilleen sama, mutta vuonna 2000 osuus laski 74 prosenttiin, josta se on noussut tasaisesti. Ikäluokittain tarkasteltuna osapäivähoitossa oli vuonna 2010 alle yksivuotiaista lapsista kuusi prosenttia, 1–2-vuotiaista kolme prosenttia ja 3–5-vuotiaista kuusi prosenttia. Kuusivuotiaista lapsista osapäivähoitossa oli yli kahdeksan kymmenestä. Muita ikäryhmiä suurempi osuus johtuu siitä, että ikäluokan lapset ovat esiopetuksen piirissä ja päivähoidon tarve on täten pienempi. 2000-luvun aikana osapäivähoidon osuus on vähentynyt 1–5-vuotiailla mutta lisääntynyt kuusivuotiailla.

(Taulukko 5.) Vuorohoidossa oli seitsemän prosenttia kunnallisessa päivähoidossa olleista lapsista. (Lasten päivähoito 2010, THL.)

Taulukko 5. Osapäivähoidossa olleiden lasten osuus kunnallisessa päivähoidossa olleista lapsista ikäryhmittäin.

	Alle 1-vuotiaat	1–2-vuotiaat	3–5-vuotiaat	6-vuotiaat
2000	6,1	4,5	10,4	77,8
2001	6,5	4,1	9,8	75,0
2002	6,1	4,3	9,4	76,3
2003	5,2	4,3	8,8	76,1
2004	5,4	4,5	8,5	82,2
2005	8,1	4,2	8,1	82,5
2006	5,1	3,9	7,4	83,4
2007	5,9	3,6	6,7	83,5
2008	4,4	3,3	6,2	83,8
2009	6,5	3,4	6,1	82,0
2010	5,8	3,2	6,1	81,5

Lähde: Lasten päivähoito 2010, THL.

1.5 PÄIVÄHOITOMAKSUT

Päivähoitomaksuun vaikuttavat perheen koko ja tulotaso. Se määräytyy tietyn prosenttiosuuden mukaan perheelle määritellyn tulorajan ylittävistä bruttotuloista (taulukko 6). Korkein kokopäivähoidon maksu perheen nuorimmasta lapsesta on 1.8.2012 alkaen 264 euroa kuussa. Toiseksi nuorimman lapsen päivähoitomaksu on enintään 238 euroa kuussa, ja seuraavista päivähoidossa olevista lapsista perittävä maksu on 20 prosenttia nuorimman lapsen maksusta, enimmillään 52,80 euroa kuussa. Pienin perittävä maksu on 24 euroa kuussa. Perhekoossa huomioidaan kaikki perheen alaikäiset lapset. Päivähoitomaksua määrittäessä huomioitavia tuloja ovat veronalaiset ja verottomat tulot, eivät kuitenkaan lapsilisät, asumistuki, kotihoidon tuki tai opintoraha. Elatustuki ja -raha lasketaan tuloksi. Päivähoitomaksut on sidottu sosiaali- ja terveystoimen hintaindeksiin ja yleiseen ansiotasoindeksiin ja maksut tarkistetaan kahden vuoden välein.

Taulukko 6. Päivähoitomaksujen määräytyminen 1.8.2012 alkaen.

Perheen koko	Tuloraja	Korkein maksu-prosentti
2 hlö	1 278	11,5
3 hlö	1 576	9,4
4 hlö	1 871	7,9
5 hlö	1 996	7,9
6 hlö	2 121	7,9

Joulukuussa 2010 päivähoiton asiakkaista 16 prosenttia oli nollamaksuluokassa ja 27 prosenttia maksoi korkeinta maksua. Vuoteen 2007 verrattuna nollamaksuluokkaan kuuluvien osuus oli kasvanut neljä prosenttiyksikköä ja korkeimpaan maksuluokkaan kuuluvien osuus oli laskenut 7,5 prosenttiyksikköä. (Säkkinen 2011.) Vuonna 2008 toteutettu päivähoitomaksujen uudistus on vaikuttanut maksujen määrätymiseen siten, että pienituloisten perheiden maksutaakka laski ja keski- ja suurituloisten nousi. Erityisesti suurperheet ja yksinhuoltajat hyötyivät maksu-uudistuksesta. (Siljander ym. 2012.)

Päivähoito on osapäiväistä, kun hoitopäivän pituus on korkeintaan viisi tuntia. Osa-aikaisesta päivähoidosta tulee periä kokopäivähoitoa alempi maksu, mutta sen suuruus ja määrätymisperusteet ovat kunkin kunnan päätettävissä. Osapäivähoidon maksujen määrätymisestä ei ole tehty valtakunnallista selvitystä, mutta kuntien internetsivuilta poimituista tiedoista ilmenee, että valtaosassa kunnista päivähoitomaksu korkeintaan viisituntisesta hoitopäivästä on 60 prosenttia perheelle määritellystä kokopäivähoidon maksusta. Joissakin kunnissa maksu on korkeampi.

Osassa kunnista osapäivähoidon maksuja on porrastettu. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla korkeintaan viisituntisen hoitopäivän (60 % kokopäivähoidon maksusta) ja kokopäivähoidon ohella on mahdollisuus valita 5–7 tuntia kestävä hoitopäivä, jonka maksu on 80 prosenttia kokopäivähoidon maksusta. Joissakin kunnissa on valittavissa myös viisituntista lyhyempi hoitopäivä, jolloin maksu on vastaavasti alhaisempi.

Myös säännönmukaista lyhyemmän hoitoajan maksu määritellään suhteessa kokopäivähoidon maksuun. Kunnat edellyttävät, että sopimus lyhyemmästä hoitoajasta tehdään tietyn mittaiseksi ajaksi (esim. 2, 3 tai 5 kk) ja että vanhemmat ilmoittavat etukäteen päivät, jolloin lapsi on hoidossa. Kuntien internetsivuilta poimitujen tietojen valossa käytännöt säännöllistä lyhyemmän hoitoajan maksukäytännöt vaihtelevat suuresti. Joissakin kunnissa kokopäivähoidon ohella on käytössä vain yksi säännönmukaista lyhyemmän hoitoajan vaihtoehto, toisissa kunnissa maksuja on porrastettu useampaan luokkaan. Useimmat kunnat laskuttavat vuoropäivähoidosta samoin perustein kuin päivähoidosta muutenkin, mutta myös erityisiä vuorohoitoa koskevia laskutusperusteita on käytössä. Joissakin kunnissa vuorohoidosta laskutetaan tuntiperusteisesti. Esimerkiksi Helsingissä maksu on 60 prosenttia kokopäivähoidon maksusta, kun lapsi on hoidossa 61–100 tuntia kuussa ja 80 prosenttia, kun hoitotunteja kertyy 101–160.

2 LASTEN HOITOMUODOT JA OSA-AIKATYÖ VANHEMPIEN NÄKÖKULMASTA

2.1 VANHEMPIEN NÄKEMYKSIÄ LASTEN HOITOMUODOISTA

Väestöliiton selvityksen (2012) mukaan alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmista 70 prosenttia pitää parhaana lasten hoidon järjestämisen tapana kotihoitoa niin, että vanhempi on perhevapaalla. 11 prosenttia vanhemmista kannattaa kunnallista päiväkotihoitoa ja 10 prosenttia perhepäivähoitoa. Kyselyyn vastanneiden perheiden todelliset tilanteet vastasivat suurin piirtein heidän toiveitaan. Päivähoidon suosio kasvaa

yli kolmevuotiaiden lasten kohdalla: 3–6-vuotiaiden lasten vanhemmista 42 prosenttia piti parhaana vaihtoehtona kunnallista päiväkotihoidoa ja 19 prosenttia perhepäivähoitoa. Tässäkin ryhmässä 23 prosenttia vanhemmista katsoi kuitenkin vanhemman perhevapaan olevan paras hoitomuoto. 3–6-vuotiaiden vanhempien toiveet vastasivat hieman heikommin perheen todellista tilannetta kuin nuorempien lasten vanhempien toiveet, sillä lapsista 48 prosenttia oli päiväkodissa ja 15 prosenttia kotona perhepaalla olevan vanhemman kanssa. (Miettinen 2012.)

Perhevapaiden käyttöä koskeneen tutkimuksen (Salmi ym. 2009) mukaan puolet perhevapaalta työelämään palanneista kaksivuotiaiden lasten äideistä olisi halunnut olla pidempään kotona lasta hoitamassa. Mikäli huomioon ei tarvitsisi ottaa toimeentuloa, työelämään liittyviä mahdollisuuksia tai muiden ihmisten mielipiteitä, puolet kaksivuotiaiden äideistä olisi halunnut hoitaa lasta kotona kunnes tämä on nelivuotias ja kolmasosa siihen saakka, kun lapsi täyttää kolme.

Väestöliiton perhebarometrissa tiedusteltiin vuonna 2007 vastaajien näkemystä siitä, missä iässä lapsi voi aloittaa kodin ulkopuolisessa hoidossa. Keskimäärin sopivimpana ikänä pidettiin noin kahta vuotta. Vastaajien osuudet lapsen ikäryhmän mukaan jakautuivat niin, että kolmasosa oli valmis viemään lapsen hoitoon 1–1,5 vuoden iässä, 26 prosenttia 1,5–2 vuoden iässä ja 29 prosenttia 2,5–3 vuoden iässä. Vain kuusi prosenttia veisi lapsen hoitoon yli kolmevuotiaana. Muita ikävaiheita (alle 1 vuotta ja 2–2,5 vuotta) kannatti harva. Sukupuolten välillä ei ollut merkittävää eroa näkemyksissä hoidon aloittamisesta. Sen sijaan lasten lukumäärä ja vastaajan ikä vaikuttivat vastauksiin: vähintään kolmen lapsen vanhemmat sekä 40–49-vuotiaat vastaajat kannattivat myöhäisempää hoitoon viemisikää kuin muut vastaajat. (Paajanen 2007.)

Päivähoidossa olleiden alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmat olivat vuonna 2007 tehdyn kyselyn mukaan suurelta osin tyytyväisiä päivähoitopalveluihin. Tyytyväisimpiä oltiin henkilökunnan ammattitaitoon (91 %), päivähoitopalveluita koskevan tiedon saantiin (87 %) ja päivähoidon joustavuuteen (86 %). Tyytymättömämpiä oltiin henkilökunnan riittävyteen sekä lapsiryhmien kokoon. Yli kolme neljästä vanhemmasta katsoi, että kunnan tarjoamat päivähoitopalvelut vastaavat riittävästi perheen tarpeita. Kriittikkiä tässä suhteessa herätti se, että päivähoitopaikkaa ei ollut saatavilla läheltä kotoa sekä se, että toivottua hoitomuotoa ei ollut tarjolla. Vanhemmat toivoivatkin joustavampia mahdollisuuksia yhdistellä osa-aikaista päivähoitoa, avoimia varhaiskasvatuspalveluja kerhotoimintaa ja kotihoitoa. (Kekkonen 2009.)

2.2 OSA-AIKATYÖN SYYT JA ESTEET

Tutkimustulokset viittaavat siihen, että lasten vanhemmat tekevät osa-aikatyötä vanhemman kuin haluaisivat. Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan runsas puolet osittaiseen hoitovapaaseen oikeutetuista vanhemmista oli kiinnostunut vapaan käyttämisestä vuonna 2008 (Lehto & Sutela 2008), ja perhevapaiden käyttöä koskevaan tutkimukseen (Salmi ym. 2009) osallistuneista parivuotiaiden lasten äideistä kolmannes ja isistä neljännes olisi halunnut tehdä osa-aikatyötä mutta katsoi sen olevan eriyistä mahdotonta. Äitien työmarkkinapreferenssejä koskevassa kansainvälisessä vertailututkimuksessa (Hakovirta & Salin 2006) puolestaan havaittiin, että noin puolet alle kouluikäisten lasten äideistä ja kolmannes koululaisten äideistä piti osa-aikatyötä kohdallaan parhaana vaihtoehtona, mutta vain noin neljäsosa näistä äideistä oli toivomassaan työmarkkina-asemassa.

Osa-aikatyön tekemistä koskevan haastattelututkimuksen (Miettinen & Manninen 2006) perusteella keskeinen osa-aikatyön syy pienten lasten äitien keskuudessa on halu hoitaa lapsia kotona. Joillekin äideille osa-aikatyön syynä on työelämän ja lastenhoidon yhdistäminen. Tärkeinä seikkoina pidetään esimerkiksi työn tarjoamia haasteita, mahdollisuutta itsensä kehittämiseen ja sosiaalisia suhteita. Osa-aikatyö voi lisäksi helpottaa paluuta työelämään perhevapaalta ja parantaa perheen taloudellista tilannetta. Pienten koululaisten vanhemmille osa-aikatyön avulla lyhennetään lasten yksinäisiä iltapäiviä. Haastattelututkimusten valossa myös arkielämän helpottuminen voi olla osa-aikatyön motiivina, sillä lyhyempi työaika jättää enemmän aikaa muun muassa arkiaskareiden tekemiselle. (Miettinen & Manninen 2006; ks. myös Anttila 2005.)

Osa-aikatyötä tehneet äidit pitivät vakaata taloudellista tilannetta työajan lyhentämisen edellytyksenä. Vakautta toivat erityisesti puolison tulot. Joillekin osa-aikatyö oli keino vakauttaa perheen taloutta tilanteessa, jossa kotihoidontuki ei olisi ollut riittävä tulonlähde, mutta joidenkin kohdalla osa-aikatyö lisäsi taloudellisen epävarmuuden tuntua, jos tulot jäivät pieniksi tai puolison työmarkkina-asema oli epävarma. (Miettinen & Manninen 2006.) Taloudelliset tekijät näyttävät vastaavasti olevan keskeinen syy sille, miksi moni vanhempi ei tee osa-aikatyötä. Tilastokeskuksen työolo-tutkimuksen (Lehto & Sutela 2008) mukaan osittaiseen hoitovapaaseen oikeutetuista ja siitä kiinnostuneista miehistä 23 prosenttia ja naisista 16 prosenttia katsoi, että vapaan pitäminen ei ole mahdollista taloudellisten syiden vuoksi. Perhevapaiden käyttöä koskevaan kyselyyn vastanneista ei-korkeakoulutetuista isistä 49 prosenttia ja korkeasti koulutetuista isistä 28 prosenttia kertoi taloudellisten syiden estävän osittaisen hoitovapaan käytön. Ei-korkeakoulutettujen äitien keskuudessa vastaava luku oli 19 ja korkeasti koulutettujen äitien keskuudessa 17 prosenttia. Osa-aikatyötä haluavista mutta sitä mahdottomana pitävistä äideistä puolet ja isistä enemmistö puolestaan piti esteenä taloudellisia tekijöitä. Niitä korostivat eniten muut kuin korkeasti koulutetut vanhemmat. (Salmi ym. 2009.)

Perhevapaiden käyttöä koskevan kyselyn valossa työpaikan puuttuminen on äitien keskuudessa merkittävä osittaisen hoitovapaan este. Korkeasti koulutetuista äideistä 19 prosenttia ja muista äideistä 23 prosenttia kertoi kyselyssä vapaan käyttämättä jättämisen syyksi sen, ettei heillä ollut työpaikkaa; jälkimmäisten joukossa työpaikan puuttuminen oli jopa kaikkein yleisin syy olla käyttämättä osittaista hoitovapaata. Isien kohdalla työpaikan puuttuminen ei ollut esteenä. (Salmi ym. 2009.) Tällä hetkellä osittaisen hoitovapaan edellytys on, että työntekijä on ollut saman työnantajan palveluksessa yhteensä vähintään kuusi kuukautta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Näin ollen niiden äitien kohdalla, joilla ei ole työsuhdetta kotihoidontukikauden aikana, osittaiselle hoitovapaalle siirtyminen on myös käytännössä mahdotonta.

Myös työhön liittyvät tekijät ovat varsin monen vanhemman kertoman mukaan esteenä osittaiselle hoitovapaalle ja osa-aikatyön tekemiselle. Erityisesti ylempinä toimihenkilöinä työskentelevät ja korkeasti koulutetut vanhemmat katsovat, että esimerkiksi töiden järjestely osa-aikaiseksi olisi hankalaa ja että työmäärä ei todellisuudessa pienenis. Huolta aiheuttaa erityisesti miesten keskuudessa myös aseman tai etene-mismahdollisuuksien huonontuminen sekä palkan heikkeneminen. (Salmi ym. 2009; Lehto & Sutela 2008.) Osa-aikatyötä tehneiden äitien kokemusten valossa vanhempien epäilykset töiden järjestämisen hankaluudesta eivät ole täysin perättömiä: moni Anneli Miettisen ja Aino Mannisen (2006) haastattelemissa äideistä koki, että lyhennetty työaika ei riittänyt työtehtävien tekemiseen. Vaikeus ottaa asia puheeksi työnantajan kanssa on sen sijaan varsin harvoin osittaisen hoitovapaan esteenä (Lehto & Sutela 2008; Salmi ym. 2009).

Keskeinen syy osa-aikatyön tekemisen vähäisyyteen pienten lasten vanhempien keskuudessa lienee Suomessa vallitseva kokopäivätyön kulttuuri – osa-aikatyötä tekevä toimii toisin kuin ihanteelliselta työntekijältä yleensä odotetaan (Anttila 2005). Osa-aikatyön vähäisyyteen Suomessa ovat Birgit Pfau-Effingerin (1998) mukaan vaikuttaneet muun muassa 1900-luvun puolivälin jälkeisessä rakennemuutoksessa vakiintunut kahden elättäjän perhemalli sekä käsitys hyvinvointivaltion suuresta roolista lasten hoitamisessa. Mikään taho ei ole myöskään pyrkinyt aktiivisesti edistämään osa-aikatyön tekemistä. (Pfau-Effinger 1998.)

Tasa-arvobarometrin tulokset koskien perhevapaiden käytön arvioitua helppoutta heijastelevat kokopäivätyön vahvaa asemaa Suomessa. Palkansaajien enemmistö katsoi vuonna 2012, että osittaisen hoitovapaan pitäminen ei ole kummallekaan sukupuolelle lainkaan vaikeaa. Sitä pidettiin kuitenkin harvemmin ongelmattomana kuin muita perhevapaita; ainoastaan miesten hoitovapaan pitämisen yksityisellä sektorilla katsottiin olevan vaikeampaa. (Kiianmaa 2012.) Kuuden tunnin työvuorokokeiluun 1990-luvulla osallistuneiden kokemuksia tarkastellut Timo Anttila (2005) huomauttaa, että naisille sallitaan miehiä helpommin esimerkiksi työaikojen sovittaminen perhe-elämän tarpeiden mukaisiksi. Toisaalta osa-aikatyö legitiiminä työajan mallina rajautuu tiettyihin elämänvaiheisiin: osa-aikatyötä voidaan pitää hyväksyttävänä lasten hoitamisen vuoksi tai esimerkiksi terveydellisistä syistä, mutta sen tekeminen nähdään usein väliaikaisena ratkaisuna (Tammelin 2009).

Kokopäivätyön hegemonisesta asemasta huolimatta Väestöliiton vuoden 2010 Perhebarometriin vastanneet suomalaiset pitivät osa-aikatyömahdollisuuksien parantamista joustavan työajan jälkeen toiseksi tärkeimpänä lapsiperheiden asemaa edistävänä tekijänä. Naisista 85 prosenttia ja miehistä 75 prosenttia kannatti osa-aikatyön mahdollisuuksien lisäämistä pienten lasten vanhemmille; erittäin tärkeänä sitä piti naisista 42 mutta miehistä vain 20 prosenttia. Peruskoulun käyneet pitivät osa-aikatyön mahdollisuuksia muita harvemmin tärkeinä, ja yksinhuoltajat sekä alle 10-vuotiaiden lasten vanhemmat puolestaan korostivat osa-aikatyötä muita ryhmiä enemmän. (Lainiala 2010.)

3 OSA-AIKATYÖN ETUJA JA HAITTOJA

Osa-aikatyötä tehneiden perheellisten palkansaajien kokemusten valossa osa-aikatyön tekeminen voi vähentää työn ja perhe-elämän välisiä ristiriitoja. Kuuden tunnin työvuorokokeiluun 1990-luvulla osallistuneet työntekijät ja alemmat toimihenkilöt kokivat ristiriitojen vähentyvän, mutta ylempien toimihenkilöiden kohdalla näin ei ollut. Ero kokemuksissa voi johtua siitä, että ylempien toimihenkilöiden työmäärä ei todellisuudessa pienentynyt. Lisäksi nimenomaisessa kokeilussa työntekijät olivat sidoksissa toistensa aikatauluihin, jolloin ylemmät toimihenkilöt menettivät työaikaan liittyvää autonomiaansa, jota heillä tyypillisesti on muita palkansaajia enemmän. Päivittäisiin kuuden tunnin työvuoroihin siirtyneillä kokemus työn ja perhe-elämän välisestä ristiriidasta väheni enemmän kuin muilla tavoin työaikaansa lyhentäneillä. Vaikka työntekijät itse pitivät mieluisampana työajan lyhentämisen mallina sellaista, jossa työpaikalta ollaan poissa kokonaisia päiviä tai jopa viikkoja kerrallaan, näyttää siltä, että päivittäinen työajan lyhennys edistää paremmin työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. (Anttila 2005.)

Kuusituntiseen työpäivään siirtyneet kokivat lisääntyneen vapaa-ajan vaikuttavan positiivisesti myös omaan hyvinvointiinsa. Erityisesti naiset toivat esiin, että työajan

lyhentyminen mahdollisti enemmän aikaa perheelle, kotitöihin sekä myös rentoutumiseen; miehet käyttivät lisääntyneen vapaa-aikansa naisia useammin tavoitehakuiseen toimintaan kuten remontointi- ja rakennusprojekteihin. Myös työuupumuksen kokemus väheni työaikakokeiluun osallistuneiden julkisen sektorin työntekijöiden keskuudessa. (Mt.)

Toisaalta työolotutkimusten tulosten mukaan osa-aikatyötä tekevät kokevat koulutautumis- ja kehittymismahdollisuutensa sekä uranäkymänsä heikommiksi kuin koko-aikaiset työntekijät. Myös vaikutusmahdollisuuksien sekä työautonomian kokemuksissa on eroja koko- ja osa-aikaisten työntekijöiden välillä. (Kauhanen & Nätti 2011; Lätti 2008.)

Vuonna 2008 yli puolet sekä osa- että kokoaikatyötä tehneistä työolotutkimukseen vastanneista palkansaaajista piti työtään melko merkittävänä. Kokopäivätyössä olleet pitivät kuitenkin työtään useammin erittäin merkittävänä, osa-aikatyössä olevat puolestaan katsoivat useammin, että heidän työnsä ei ole erityisen tai lainkaan merkittävää. Myös kokemus palkan oikeudenmukaisuudesta vaihteli jossain määrin työsuhteen tyypin mukaan. Osa-aikaiset työntekijät pitivät palkkaansa yhtä usein (41 %) oikeudenmukaisena kuin kokopäiväiset työntekijät. Sen sijaan niiden osuus, jotka pitivät palkkaansa selvästi matalampana kuin sen pitäisi olla, oli jonkin verran suurempi osa-aikaisten keskuudessa. Kokopäivätyössä olleet pitivät hieman osa-aikaisia useammin palkkaansa jonkin verran matalampana kuin sen pitäisi olla sekä jonkin verran korkeampana kuin sen pitäisi olla. Työhön liittyvän epävarmuuden (lomautuksen, irtisanomisen ja työttömyyden uhka) kokemuksia osa-aikaisilla työntekijöillä ei kaiken kaikkiaan ollut merkittävästi kokopäivätyöntekijöitä enempää. (Lätti 2008.) Vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevillä työttömyyden uhan kokemus on kuitenkin suurempi kuin vapaaehtoisesti osa-aikatyössä olevilla sekä kokopäiväisillä työntekijöillä (Kauhanen & Nätti 2011).

Yksi osa-aikatyön lisääntymisen seurauksista voi olla perheen sisäisen työnjaon muuttuminen: osa-aikatyötä tehneiden vanhempien kokemus on, että kahden vanhemman perheissä osa-aikatyötä tekevän vanhemman osuus kotitöistä ja lastenhoidosta kasvaa (Anttila 2005; Miettinen & Manninen 2006). Anneli Miettisen ja Aino Mannisen (2006) haastattelemat osa-aikatyötä tekevät äidit perustelivat tätä sillä, että lyhyemmän työajan vuoksi aikaa kodin- ja lastenhoidolle jäi yksinkertaisesti enemmän. Osa katsoi lisäksi suuremman vastuun olevan perusteltua siksi, että puoliso vastasi puolestaan perheen toimeentulosta enemmän. Koska osa-aikatyötä tekevät pääasiassa naiset, onkin mahdollista, että osa-aikatyön mahdollinen lisääntyminen merkitsee perinteisten sukupuoliroolien vahvistumista perheissä.

4 OSA-AIKATYÖ ORGANISAATIOIDEN NÄKÖKULMASTA

Suomalaisista työnantajista enemmistö (43 % vuonna 2004–2005) pitää työntekijöiden toiveita merkittävimpana osa-aikatyön tekemisen syynä omassa organisaatiossaan, hieman harvemman (37 %) mielestä organisaation tarpeet ovat ensisijainen syy osa-aikatyön tekemiselle ja loput katsovat molempien syiden olevan yhtä merkityksellisiä (Haataja & Kauhanen 2010).

Organisaatiot pitävät osa-aikatyöhön järjestelyjä useimmiten hankalina: perheväpöiden käyttöä koskevassa tutkimuksessa (Salmi ym. 2009) kaksi kolmasosaa organisaatioiden henkilöstövastaavista katsoi osa-aikatöiden järjestämisen olevan melko

hankalaa ja noin kuudennes hyvin hankalaa. Noin joka viidennessä organisaatiossa osa-aikatyön järjestämistä pidettiin melko helppona tai erittäin helppona. Yksityisellä sektorilla järjestelyjä pidettiin helpompana kuin julkisella sektorilla. Organisaation koko vaikutti arvioihin siten, että alle 50 henkilön organisaatioissa oli sekä eniten niitä, joiden mielestä osa-aikatöiden järjestäminen on helppoa että niitä, joiden mielestä se oli hyvin hankalaa. Keskisuurista (50–249 henkilöä) ja suurista (250 henkilöä tai enemmän) organisaatioista valtaosassa osa-aikatöiden järjestämistä pidettiin jossain määrin hankalana. Vain joka kuudennessa miesvaltaisessa organisaatiossa osa-aikatyön järjestämistä pidettiin helppona, naisvaltaisista ja tasaisen sukupuolijakauman organisaatioista joka neljännessä. 23 prosenttia miesvaltaisista organisaatioista katsoi, että järjestelyt ovat hyvin hankalia; naisvaltaisissa organisaatioissa vastaava osuus oli 14 prosenttia ja tasaisen sukupuolijakauman organisaatioissa 10 prosenttia. (Salmi ym. 2009.)

Kokemukset osittaisen hoitovapaan käytöstä organisaatiossa vaikuttivat kahtalaisesti arvioihin osa-aikatyön järjestämisen helppoudesta. Organisaatioista, joissa ei ollut kokemusta osittaisesta hoitovapaasta, noin neljännes piti osa-aikatyön järjestämistä helppona ja yhtä moni katsoi sen toisaalta olevan hyvin hankalaa. Puolet tällaisista organisaatioista ajatteli järjestelyjen olevan jossain määrin hankalia. Niissä organisaatioissa, joissa oli kokemusta osittaisesta hoitovapaasta, osa-aikatyön järjestämistä pidettiin hieman harvemmin helppona mutta myös selvästi harvemmin hyvin hankalana. Osa-aikatyön järjestämistä melko hankalana pitävien osuus oli kuitenkin selvästi suurempi niiden organisaatioiden joukossa, joissa oli kokemusta osittaisesta hoitovapaasta (70 %) kuin niissä, joissa kokemusta ei ollut (50 %). Sen sijaan kokemus osa-aikatyöstä oli selvästi yhteydessä organisaatiossa vallitseviin käsityksiin sen järjestämisen helppoudesta tai hankaluudesta. Organisaatioista, joissa ei tehty lainkaan osa-aikatyötä, siihen liittyvät järjestelyt arvioitiin ainakin jossain määrin hankaliksi melkein yhdeksässä kymmenestä. Jos osa-aikatyöstä oli organisaatiossa jonkin verran kokemusta, sen järjestäminen koettiin hankalaksi kolmessa tapauksessa neljästä, ja jos osa-aikatyötä tehtiin organisaatiossa runsaasti, reilu puolet arvioi, että järjestelyt ovat helppoja. (Mt.)

Organisaatioiden henkilöstöasioista vastaavista henkilöistä lähes kuusi kymmenes piti osa-aikatyössä hankalimpana asiana työtehtävien järjestelyä osa-aikaisiksi. Seikkaa korostivat muita enemmän julkisen sektorin organisaatiot sekä keskisuuret organisaatiot. 36 prosenttia henkilöstövastaavista piti ongelmallisena lisätyövoiman löytymistä ja 19 prosenttia lisätyövoiman kalleutta. Lisätyövoiman löytymiseen liittyviä hankaluuksia korostivat muita enemmän naisvaltaiset organisaatiot, lisätyövoiman kalleutta puolestaan yksityisen sektorin organisaatiot sekä pienet organisaatiot. Haastatteluissa henkilöstöasioista vastaavat henkilöt toivat esiin ongelmat, joita syntyy, kun sijaista ei saada tekemään puuttuvaa työpanosta joko taloudellisista tai työtehtävien luonteeseen liittyvistä syistä. Osa-aikatyötä tekevän työtoverit voivat kuormittaa, jos työtehtäviä jaetaan heille; jos taas esimerkiksi asiantuntijatehtäviä ei voida jakaa muille työntekijöille, voi osa-aikatyötä tekevä kuormittua itse. (Mt.)

Käsitykseen osa-aikatyön vaikutuksesta työn organisoimiseen vaikuttaa se, tehdäänkö osa-aikatyötä organisaatiossa ensisijaisesti työntekijöiden vai työnantajan tarpeiden vuoksi. Niissä suomalaisorganisaatioissa, joissa osa-aikatyötä tehdään työnantajan mukaan ennen kaikkea työnantajan tarpeiden vuoksi, osa-aikatyön katsotaan useimmiten helpottavan työn organisoimista. Mikäli osa-aikatyötä tehdään työntekijöiden toiveesta, osa-aikatyön puolestaan katsotaan pääosin hankaloittavan työn organisoimista. Ruotsissa ja Tanskassa sekä työnantaja- että työntekijälähtöisen osa-aikatyön organisaatioissa katsotaan puolestaan useimmiten, että osa-aikatyön tekemi-

sellä ei ole vaikutusta työn organisoimiseen. Vaikka kaikissa kolmessa maassa valtaosa työnantajista katsoo, että osa-aikatyöllä ei ole vaikutusta työntekijöiden motivaatioon, pitävät suomalaiset työnantajat varsinkin työntekijälähtöisen osa-aikatyön organisaatioissa ruotsalaisia ja tanskalaisia useammin osa-aikaisten työntekijöiden motivaatiota muita heikompana. (Haataja & Kauhanen 2010.)

5 KANSAINVÄLISTÄ VERTAILUA

Suomalaiset naiset tekevät osa-aikatyötä harvemmin kuin naiset EU-maissa keskimäärin: vuonna 2011 keskimäärin vajaa kolmannes naisista oli osa-aikatyössä 27 EU-maassa kun suomalaisnaisten kohdalla osuus oli 19 prosenttia. Miehet puolestaan tekivät osa-aikatyötä suurin piirtein yhtä paljon (9 %) kuin EU-maiden miehet keskimäärin (8 %). Maiden välillä on kuitenkin suuria eroja. Eniten osa-aikatyötä tehtiin Hollannissa, jossa naisista useampi kuin kolme neljästä ja miehistä noin neljännes oli osa-aikatyössä. Myös muissa Pohjoismaissa osa-aikatyö oli yleisempää kuin Suomessa. Pohjoismaalaisista naisista osa-aikatyötä tekevät eniten norjalaiset (42 %), sen jälkeen ruotsalaiset (39 %) ja tanskalaiset (37 %). Myös islantilaisnaisten keskuudessa osa-aikatyö on huomattavasti yleisempää (32 %) kuin Suomessa. Miesten kohdalla erot ovat pienemmät, sillä osa-aikatyötä teki 14 prosenttia norjalais- ja tanskalaismiehistä, 12 prosenttia ruotsalaisista ja 10 prosenttia islantilaisista. (Eurostat.)

Päivähoitoon osallistumisessa alle kolmevuotiaat suomalaislapset ovat eurooppalaista keskitasoa: ikäryhmästä sekä Suomessa että EU-maissa keskimäärin 28 prosenttia oli kodin ulkopuolella päivähoidossa vuonna 2010. Sen sijaan kolme vuotta täyttäneistä suomalaislapsista harvempi (77 %) oli päivähoidossa kuin lapset EU-maissa keskimäärin (84 %). Muun muassa muissa Pohjoismaissa lapset osallistuvat päivähoitoon suomalaislapsia useammin molemmissa ikäryhmissä. Myös osapäivähoidon suosio vaihtelee maittain ja ikäryhmittäin. Yleisintä se on Hollannissa, Sveitsissä, Isossa-Britanniassa ja Irlannissa, eli maissa, joissa osa-aikatyötäkin tehdään paljon: iästä riippuen lapsista 72–89 prosenttia on näissä maissa osapäivähoidossa. Pohjoismaista osapäivähoito on yleisintä Ruotsissa. (Eurostat.) Alla olevaan taulukkoon on koottu tietoja päivähoitoon osallistumisesta Pohjoismaissa. Yli kolmevuotiaiden ikäryhmässä osapäivähoidossa olevien suomalaislasten suuri osuus johtuu siitä, että kuusivuotiaista eli esiopetusikäisistä lapsista valtaosa on päivähoidossa osa-aikaisesti. Kunnallisessa päivähoidossa olleista 3–5-vuotiaista lapsista 6 % oli osapäivähoidossa vuonna 2010. (Lasten päivähoito 2010.)

Taulukko 7. Päivähoidossa olleiden lasten osuus Pohjoismaissa iän ja hoitoviikon pituuden mukaan 2010 (%).

	Alle 3-vuotiaat			Yli 3-vuotiaat		
	1–29 h	yli 30 h	Yhteensä	1–29 h	yli 30 h	Yhteensä
Suomi	8	20	28	37	40	77
Ruotsi	18	33	51	29	65	94
Norja	10	37	47	15	65	80
Tanska	10	68	78	12	72	84
Islanti	3	37	40	6	92	98

Lähde: Eurostat.

Perhevapaajärjestelmän joustavuus ja erilaisten työaikajousten mahdollisuus heijastuvat osaltaan osa-aikatyön ja lasten osa-aikaisen päivähoidon yleisyyteen. Ruotsissa 480 päivän eli 16 kuukauden pituista vanhempainvapaata voi käyttää joustavasti erilaisia osa-aikaisuuden malleja hyödyntäen. Vanhempainvapaan pitäminen osa-aikaisena pidentää vapaakautta vastaavasti, ja vanhempainvapaata voi käyttää siihen saakka, kunnes lapsi täyttää kahdeksan vuotta tai hänen ensimmäinen kouluvuotensa päättyy. Myös Norjassa ja Tanskassa vanhempainvapaan pitäminen osa-aikaisena pidentää vapaakautta. Norjassa vanhempainvapaan kokonaispituus on 47 tai 57 viikkoa korvaustasosta riippuen, ja vapaata voi pitää aina siihen saakka, kun lapsi täyttää kolme vuotta. Tanskassa vanhempainpäivärahaa maksetaan 32 viikon mittaiselta jaksolta mutta mikäli vanhempi tekee esimerkiksi puolipäivätyötä ja hoitaa lasta puolipäiväisesti, vapaa pitenee vastaavasti korkeintaan 64 viikon mittaiseksi. Myös esimerkiksi Belgiassa ja Hollannissa, joissa osa-aikatyön tekeminen ja lasten osa-aikainen päivähoito on yleisempää kuin Suomessa, vanhempainvapaata on mahdollista pitää osa-aikaisena ja pidentää näin vapaakautta. (Moss 2012.)

Suomalaista kotihoidon tukea vastaavat järjestelmät ovat kansainvälisesti vertaillen harvinaisia. Jonkinlaisia järjestelmiä on käytössä kaikissa Pohjoismaissa, mutta Suomen ohella vain Norjassa oikeus kotihoidon tukeen on subjektiivinen. Kotihoidon tuki tuli Norjassa voimaan 1990-luvun lopulla, ja se koski aluksi 12–36 kuukauden ikäisiä lapsia. Vuoden 2012 elokuussa etuus rajattiin koskemaan alle kaksivuotiaita lapsia. 13–18 kuukauden ikäisestä lapsesta maksetaan korkeampaa tukea (n. 660 €) kuin 19–23 kuukauden ikäisestä (n. 435 €). (Moss 2012.) Mikäli lapsi on päivähoidossa osa-aikaisesti, vanhemmat ovat oikeutettuja osittaiseen kotihoidon tukeen. Yli 70 prosenttia kotihoidon tukeen oikeutetuista perheistä käytti sitä 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa, mutta vuonna 2011 enää neljännes 1–2-vuotiaiden lasten perheistä hyödynsi etuutta. Yksivuotiaita oli etuuden piirissä enemmän (30 %) kuin kaksivuotiaita (20 %). (Ellingsæter 2012.) Syynä kotihoidon tuen suosion laskemiseen on pidetty päivähoidossa tapahtuneita muutoksia: päivähoitomaksuja on alennettu ja päivähoitopaikkojen määrää on lisätty (Rønsen & Kitterod 2010).

Ruotsissa kotihoidon tuki on kansallisen lainsäädännön piirissä, mutta kunnat voivat itse päättää, tarjoavatko ne mahdollisuutta etuuteen. Ruotsissa kotihoidon tuki on tarkoitettu vanhemmille, joiden 1–3-vuotiaat lapset eivät ole julkisessa päivähoidossa ja jotka ovat käyttäneet 250 päivää vanhempainvapaata. Kotihoidon tukea ei voi käyttää samanaikaisesti vanhempainvapaan kanssa, ja sen saaminen edellyttää, että talouden toinen aikuinen on työssä tai opiskelee. Kotihoidon tuki on suuruudeltaan korkeintaan 3 000 kruunua (n. 335 €) kuussa. Toistaiseksi noin puolet Ruotsin kunnista tarjoaa mahdollisuutta kotihoidon tukeen. (Moss 2012.) Etuuden käyttö on kuitenkin hyvin vähäistä: niissä kunnissa, jotka tarjoavat siihen mahdollisuuden, 4,7 prosenttia tukeen oikeutetuista vanhemmista käytti kotihoidon tukea vuonna 2011. Osuus vastaa 2,5 prosenttia kaikista 1–2-vuotiaista ruotsalaislapsista. (Ellingsæter 2012.) Kunnilla on jonkin verran mahdollisuuksia myös määritellä kotihoidon tukea koskevia rajoituksia. Vaikka kuntia on kehoitettu tarjoamaan mahdollisuutta osittaiseen kotihoidon tukeen, suurin osa kunnista tarjoaa tukea vain täysimääräisenä. (Nyberg 2010.)

Myös Tanskassa kotihoidon tukea säädellään kansallisesti, mutta kunnat voivat Ruotsin tapaan päättää tuen tarjoamisesta. Lisäksi kotihoidon tuen suuruus ja osittain myös määräytymisperusteet ovat kunnan päätettävissä. Tukeen ovat oikeutettuja vanhemmat, joiden lapsi on iältään kuudesta kuukaudesta kolmeen vuoteen ja jotka ovat hakeneet lapselleen päivähoitopaikkaa. Tukea voidaan maksaa korkeintaan vuoden ajan. Kotihoidon tuen käyttö on Tanskassa hyvin harvinaista. Islanti on ainoa Poh-

joismaa, jossa ei ole kansallista lainsäädäntöä kotihoidon tuesta. Osa kunnista tarjoaa etuutta, mutta järjestelmät ovat keskenään erilaisia esimerkiksi maksuperusteidensa suhteen. (Eydal & Rostgaard 2011.)

Perhevapaiden tarjoamien mahdollisuuksien ohella vanhemmat voivat erilaisten muiden oikeuksien ja järjestelmien turvin sovittaa yhteen työtä ja perhe-elämää. Esimerkiksi Ruotsissa vanhemmilla on oikeus lyhentää työaikaansa korkeintaan 25 prosenttia, kunnes lapsen ensimmäinen kouluvuosi päättyy tai tämä täyttää kahdeksan vuotta, ja Norjassa alle kymmenenvuotiaan lapsen vanhemmilla on oikeus tehdä osa-aikatyötä. Saksassa työntekijöillä on ollut vuoden 2012 alusta lukien mahdollisuus lyhentää työaikaansa perheenjäsenen hoidon vuoksi korkeintaan kahden vuoden ajan. Tältä ajalta työntekijälle maksetaan normaalia pienempää palkkaa. Belgiassa puolestaan yksityisen sektorin time credit -järjestelmä ja julkisen sektorin career break -järjestelmä mahdollistavat työntekijälle kokopäiväisen tai osa-aikaisen vapaan pitämisen esimerkiksi lapsen hoitamisen vuoksi. Vapaan ajalta maksetaan myös korvausta, joka vaihtelee muun muassa iän ja työvuosien mukaan. (Moss 2012.)⁵

⁵ Lisää tietoa perhevapaaajärjestelmistä ja työn ja perheen yhteensovittamisen mahdollisuuksista 33 maassa, ks. Moss 2012.

LÄHTEET

- Anttila, Timo (2005): Reduced Working Hours: Reshaping Duration, Timing and Tempo of Work. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 258. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Ellingsæter, Anne Lise (2012): Cash for Childcare. Experiences from Finland, Norway and Sweden. Berlin, Bonn : FES. <http://library.fes.de/pdf-files/id/09079.pdf>
- Eurostat Database.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
- Eyðdal, Guðný Björk & Rostgaard, Tine (2011): Day-care schemes and cash-for-care at home. Teoksessa Gíslason, Ingólfur V. & Eyðdal, Guðný Björk (toim.) Parental leave, childcare and gender equality in the Nordic countries. TemaNord 2011:562. Copenhagen: Nordic Council of ministers, 65–107.
- Haataja, Anita & Kauhanen, Merja (2010): Reasons for using part-time work in the Nordic establishments. Does it make difference for workers and companies? Työpapereita 265. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos.
<http://www.labour.fi/tutkimusjulkaisut/tyopaperit/sel265.pdf>
- Hakovirta, Mia & Salin, Milla (2006): Valinta vai pakko? Kansainvälinen vertailu äitien preferoiman ja toteutuneen työmarkkina-aseman yhteydestä. Janus 14(3), 255–271.
- Kauhanen, Merja & Nätti, Jouko (2011): Involuntary temporary and part-time work, job quality and well-being at work. Työpapereita 272. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos. <http://www.labour.fi/tutkimusjulkaisut/tyopaperit/sel272.pdf>
- Kekkonen, Marjatta (2009): Vanhempien näkemyksiä varhaiskasvatuksen kehittämisiksi. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: THL, 162–171.
- Kela (2012): Kelan tilastollinen vuosikirja 2011.
- Kela (2011): Kelan tilastollinen vuosikirja 2010.
- Kiianmaa, Nelli (2012): Tasa-arvobarometri 2012. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:23. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kuntaliitto (2012): Selvitys lasten kotihoidon tuen sekä yksityisen hoidon tuen kuntalisistä sekä palvelusetelistä.
<http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2012/06/Sivut/kolmannes-kunnista-tukee-lasten-kotihoitoa-kuntalisalla.aspx>
- Lainiala, Lassi (2010): Perhepolitiikan uudet tuulet – perheen paluu. Perhebarometri 2010. Katsauksia E39/2010. Väestöliitto: Väestöntutkimuslaitos.
- Lasten päivähoido 2010. Tilastoraportti 46/2011. Helsinki: THL.
- Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna (2008): Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimusten tuloksia 1977–2008. Helsinki: Tilastokeskus.
- Lätti, Riikka (2011): Osa-aikatyö Suomessa. Ominaispiirteet ja koettu hyvinvointi työolotutkimuksen kuvaamina. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

- Miettinen, Anneli (2012): Perhevapaakäytännöt Suomessa ja Euroopassa 2012. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen työpaperi 2012 (1).
- Miettinen, Anneli & Manninen, Aino (2006): Sovittelua ja sopeutumista. Työn ja perheen yhteensovittamisen kysymyksiä määräaikaista tai osa-aikatyötä tekevien perheissä. Katsauksia E23. Väestöliitto: Väestöntutkimuslaitos.
- Moss, Peter (ed.): International Review of Leave Policies and Related Research 2012. http://www.leavenetwork.org/fileadmin/Leavenetwork/Annual_reviews/2012_annual_review.pdf
- Nyberg, Anita (2010): Cash-for-childcare schemes in Sweden. Teoksessa Sipilä, Jorma & Repo, Katja & Rissanen, Tapio (toim.): Cash-for-Childcare. The Consequences for Caring Mothers. Cheltenham, UK ja Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 65–88.
- Paaajanen, Pirjo (2007): Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. Katsauksia E 30. Väestöliitto: Väestöntutkimuslaitos.
- Pfau-Effinger, Birgit (1998): Culture or structure as explanations for differences in part-time work in Germany, Finland and the Netherlands? Teoksessa O'Reilly, Jacqueline & Fagan, Collette (toim.): Part-time Prospects: An International Comparison of Part-Time Work in Europe, North America and the Pacific Rim. London: Routledge, 177–198.
- Rønsen, Marit & Kitterød, Ragni Hege (2010): Cash-for-care in Norway: take-up, impacts and consequences for mothers. Teoksessa Sipilä, Jorma & Repo, Katja & Rissanen, Tapio (toim.): Cash-for-Childcare. The Consequences for Caring Mothers. Cheltenham, UK ja Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 89–108.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna & Närvi, Johanna (2009): Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 24/2009. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Siljander, Eero & Väisänen, Antti & Linnosmaa, Ismo & Sallila, Seppo (2012): Päivähoidon maksu-uudistus. Tutkimus uudistuksen vaikutuksista maksuihin, kysyntään, käyttöön, kuntatalouteen ja henkilöstöresursseihin. Raportti 7/2012. Helsinki: THL.
- Säkinen, Salla (2011): Lasten päivähoido. Kuntakyselyn osaraportti. Tilastoraportti 37/2011. Helsinki: THL.
- Tammelin, Mia (2009): Working Time and Family Time. Experiences of the Work and Family Interface among Dual-Earning Couples in Finland. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 355. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tilastokeskus (2011): Työvoimatutkimus 2011.